תלמוד בבלי · אחרונים · גבורת ארי

גבורת ארי על מכות

רבי אריה לייב גינצבורג

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

גבורת ארי על מכות

רבי אריה לייב גינצבורג

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/גבורת-ארי-על-מכות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162152 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ב: 11
דף ד: 12
דף ה. 14
דף ה: 16
דף ו. 27
דף ו: 34
דף ז. 40
דף ט: 41
דף י. 42
דף יא: 44
דף יב. 47
דף יג. 48
דף יד: 49
דף טז: 50
דף יז. 53
דף יח: 53
דף כא: 55
דף כב. 59
דף כג: 62

דף ב.

אין אומרים יעשה זה בן גרושה. ק"ל הא אמרינן לקמן בפירקין (דף ה') אין עדים זוממין נהרגין ולא לוקין עד שיזומו שניהם ולקמן בשמעתין אמרינן דאין משלמין ממון עד שיזומו שניהם א"כ אין אומרים יעשו אלו בני גרושה ובני חלוצה הו"ל למיתני וכן בסיפא גבי גלות הו"ל למימר אין אומרים יגלו אלו תחתיו לשון רבים כיון דבע"כ מיירי בהוזמו שתיהן דאל"כ אמאי לוקה וי"ל דודאי אי לאו קרא דועשיתם לו ולא לזרעו דנ"ל מיניה בגמרא דאין אומרים שהעד יעשה ב"ג אם הוזם לא הוי ס"ד דעידי ב"ג צ"ל כהנים בדווקא אבל לא זרים משום דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזימה דהא ליתא א"ו זרים נמי כשירים לעדות ולוקין מקרא דוהצדיקו את הצדיק כדאמרינן בגמרא דכל היכא דא"א לקיים בהם דין הזמה עדותן עדות ולוקין מהאי קרא אלא דה"א בעידי כהנים דאפשר לקיים בהו דין הזמה יעשו ב"ג תחתיו קמ"ל דלא משום לו ולא לזרעו והשתא אתי שפיר הא דנקט לשון יחיד אין אומרים יעשה זה ב"ג דקמ"ל דאם אחד מן העדים כהן והשני זר והוזמו שניהם דאף הכהן אין נעשה ב"ג ואיידי דתני רישא גבי ב"ג לשון יחיד דהא משכחת לה ביחיד תני נמי בסיפא גבי גלות כה"ג לשון יחיד אע"ג דלא משכחת לה ביחיד:

אלא לוקה ארבעים. הקשו התוס' תימה כיון דאם הוזמו אינם נעשים בן גרושה וחלוצה א"כ גם בשלא הוזמו איך יעשה על פיהם ב"ג דהכי הוא האמת ואמאי הא הו"ל עדות שא"א יכול להזימה ואין זה עדות. ותירצו כיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה. עוד תירצו דגבי עדות דב"ג וחלוצה לא חיישינן כלל בא"א יכול להזימה דמהיכא נפקא ליה דבעינן עדות שאתה יכול להזימה מכאשר זמם והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דב"ג ולא קאי כלל עליה בשום צד שבעולם. ומשמע להאי תירוצא בתרא דאפילו בלא קרא דוהצדיקו את הצדיק דממנו נ"ל בגמרא דעידי ב"ג וגלות לוקין אפ"ה עדותן קיימת אע"פ שא"א לקיים בהו דין הזמה כיון דכאשר זמם לא קאי עלייהו כלל. ולכאורה הכי משמע נמי בפ"ט דב"ב (דף קנ"ה) דרצה שם לומר הואיל ותנן הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר במטלטלין ה"נ דעדותן קיימת ודחי התם בעינן ועמדו שני אנשים וליכא. ואיכא למידק למה ליה לאתויי דקטן פסול לעדות מקרא דועמדו שני אנשים ת"ל דהו"ל עדות שא"א יכול להזימה דהא קטן לא בר עונשין הוא לאו בעונש גוף ולא בעונש ממון (ובאמת בפ"ח דב"ק (דף פ"ח) דרוצה ללמוד דעבד פסול לעדות מק"ו דאשה שראויה לבוא בקהל ופסולה לעדות ופריך מה לאשה שכן אינה ראויה למילה וקאמר קטן יוכיח שישנו במילה ופסול לעדות פרש"י שם דכתיב גבי עדים זוממין ועמדו שני אנשים ותניא בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים

ולא נשים וקטן נמי מהכא נ"ל דכתיב אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שא"א יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא). אלא ע"כ דמשכחת לה לעדיות שבתורה אע"ג דאי אפשר לקיים בהן דין הזמה אפ"ה עדותן קיימת כגון עידי ב"ג ועידי גלות וה"א דבעדות כאלו יהי' קטן כשר אע"ג דלאו בר הזמה הוא דהא בהני לא בעינן עדות שא"א יכול להזימה קמ"ל בקרא דועמדו שני אנשים דלא. מיהו כד דייקת שפיר א"א לומר כן דהא בפ"ג דכתובות (דף ל"ג) מוכיח אביי דעדים זוממין אין צריכין התראה דמי איכא מידי דאינהו בעי קטיל בלא התראה ואינהו בעי התראה הא בעינן ועשיתם לו כאשר זמם וליכא ופריך אלא מעתה בן גרושה וב"ח דלא מכאשר זמם קא מיתרבי ליבעי התראה אמר קרא משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם פרש"י כיון דרוב זוממין לאו בני התראה נינהו הני נמי לא בעי התראה ה"נ כיון דקטן פסול לרוב עדות משום שא"א יכול להזימה ולא קרינן ביה כאשר זמם בהני נמי פסול משום משפט אחד יהיה לכם וה"נ ילפינן בפ"ג דסנהדרין (דף כ"ח) דקרובין פסולין לעדות מלא יומתו אבות על בנים ואמרינן אשכחן דיני נפשות ד"מ מנלן דכתיב משפט אחד יהיה לכם [ורפ"ד דסנהדרין] תנן אחד ד"מ ואחד ד"נ בדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהי' לכם אע"ג דלא כתיב דרישה וחקירה אלא בד"נ וה"ג דכוותיה אלא ודאי ליתא להאי טעמא דפרישית וכ"ת א"כ ל"ל למעט קטן מועמדו שני אנשים תיפוק ליה דהוי"ל עדות שא"א יכול להזימה י"ל לא מיבעי א"א דהפסול לעדות מחמת א"א יכול להזימה לא בעינן תחלתו וסופו בכשרות אלא אע"ג שהיה פסול בשעת ראי' מחמת א"א יכול להזימה כיון שהוא כשר בשעת הגדת העדים בב"ד שפיר דמי [ודאי א"ש] דמשום הכי איצטריך למעט קטן מקרא כדי שיהיה דינו כשאר פסולי עדות דאם הי' קטן בשעת ראיית עדות והגדיל בשעת הגדה אין עדותו עדות וכדתנן בספ"ב דכתובות (דף כ"ח) ואלו נאמנים להעיד בגודלן מה שראו בקוטנן נאמן אדם לומר זה כתב ידי וכו' וטעמא משום כל הני דחשיב התם במתניתין מילי דרבנן נינהו אבל בשל תורה אינו נאמן להעיד בגדלו מה שראה בקטנותו מה"ט דבעינן תחלתו וסופו בכשרות וכדמסיק התם אלא אפילו אי נימא דהפסול מחמת עדות שא"א יכול להזימה בעינן נמי תחלתו וסופו בכשרות כמו שאכתוב לקמן בפרקין (דף ו') אפ"ה י"ל דנקט פסולי הקטנים מועמדו שני אנשים דדרשה פשוטה היא דהא קרא לאו מיותר הוא דהא נשים נמי אתמעטו מהאי קרא רפ"ד דשבועות (דף ל'):

כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה פר"י מקדימין ה"פ ודאי אתה צריך להמיתן במיתה שהמיתו אבל ודאי אם אינו יכול אפ"ה נמיתם בכל מיתה שנוכל כדתנן הכה תכה בב"מ (דף ל"א) וקשה דבפרק נגמר הדין (דף מ"ה) אמרינן דרוצח וגואל הדם הוי שני כתובין

הבאין כאחד וכן קשה דבתוספתא תניא אבל הזוממין שאין אתה יכול להמיתן במיתה הכתובה בהן אתה ממיתם בכל מיתה ודריש לי' מן קרא דובערת הרע מקרבך ואמאי הא הוי רוצח וגואל הדם ב' כתובין הבאין כאחד ותירץ ה"ר יוסף דרוצח וגוה"ד הוי ב' כתובין הבאין כאחד לענין שלא ללמוד שאר מומתין מהם להמיתם אף במיתה שאינה מד' מיתות ב"ד אבל מד' מיתות ב"ד פשיטא נמיתם ככל חייבי מיתות. וק"ל דאמרינן בפ"ט דסנהדרין (דף ע"ט) כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה ודייק עלה בגמרא ש"מ מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל ומשני הב"ע כגון שהותרו בו כו' והשתא לפי' הר"י דבכל חייבי מיתות אם אי אתה יכול להמיתם במיתה הכתובה בהם אתה ממיתם באחד משאר מיתות ובלבד שתהי' מד' מיתות ב"ד מאי דיוקא הוא דקאמר ש"מ מותרה כו' שאני התם דמש"ה נידון בקלה משום דא"א יכול לדונם בחמורה שנתחייבו בה דאי אתה רשאי להחמיר עליו ולמשכו לחמורה מספק דלמא לא נתחייב בה אלא בקלה אתה יכול להמיתם כיון שהיא מד' מיתות ב"ד אבל במיתה ומלקות דעלה שקיל וטרי הגמרא בפ"ג דכתובות אם מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל א"א לפשוט מכאן דהכא לאו מטעמא דמותרה לקל אתינן עלה דהא אפילו במיתה חמורה אתה רשאי להמיתם אם א"א יכול להמיתו במיתה שנתחייב בה ובלבד שיהא מד' מיתות ב"ד מש"ה חייבי מיתות ב"ד שנתערבו מספק א"א רשאי להחמיר עליהן אלא ידון בקלה הואיל והקלה ג"כ מד' מיתות ב"ד היא. שוב ראיתי להתוס' פרק נגמר הדין אהא דקאמר דהוי רוצח וגוה"ד ב' כתובים הבאים כאחד שהקשו מהא דדייק ש"מ מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל דשאני התם דמיתתם בכל מיתות שאתה יכול כיון דחייב מיתה ותירצו דדייק מדקתני כל חייבי מיתות ב"ד אפי' בהני דלא דרשי הכי אבל לפי' הרר"י הא ליתא דלא שאני לן בין רוצח וגוה"ד דגלי בהו קרא להמיתם בכל מיתה לשאר חייבי מיתות דלא גלי בהו אלא במיתה שאינה מד' מב"ד אבל באחד מד' מיתות ב"ד כולן שוין שאתה יכול להמיתם בהם באם אינו יכול להמיתם במיתה הכתובה בהם והיכא מוכח מהכא דהוי מותרה לדבר הקל. מ"מ נ"ל לפרש לישנא דמקדימין כפי' התוס' דהיינו שצריך להמיתם באותו מיתה ביכול ואם אינו יכול ממיתם בכל מיתה מיהו באינו יכול אין חילוק בא' מד' מיתות ב"ד לשאר מיתות שאינן מהן בכולן רשאי להמיתו ודלא כפי' הרר"י. מ"מ הנ"מ במיתה היותר קלה מאותו מיתה שנתחייב בה מדין תורה ואפילו אינה מד' מיתות ב"ד רשאי להמיתו דקלה בחמורה מישך שייכי כדאמרינן בפ"ח דסנהדרין (דף ע"א) גבי בן נח שבא על אשת ישראל ונתגייר ולזה אין צריך קרא ומסברא ידעינן לה דבכלל מאתים מנה אבל במיתה חמורה יותר ממה שנתחייב מדין תורה מסברא היכא

דלא גלי קרא אי אתה רשאי להחמיר עליו אפילו באינו יכול להמיתו במה שנתחייב בה מדין תורה והשתא למ"ד מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל א"כ בכל חייבי מיתות לבד ברוצח ועיר הנדחת דלא גלי קרא לדונם בשאר מיתות באי אתה יכול מ"מ במיתה קלה ממה שנתחייב פשיטא שאתה יכול לדונם וגבי רוצח ועה"נ דגלי קרא להדיא אפי' לשאר מיתות היינו ע"כ אפי' מקלה לחמורה בין שהיא מד' מיתות ב"ד בין אינו מהן דאלו מחמורה לקלה לא צריך קרא סברא הוא אפי' בכל שאר חייבי מיתות נמי ולמאן דאמר מותרה לדבר חמור לא הוי מותרה לקל הא פירשו התוס' טעמא בפ"ג דכתובות (דף ל"ג) משום דגזה"כ הוא דבעינן שיתיר עצמו לאותה מיתה בין קלה בין חמורה וא"כ כיון דה"ט הוא בעדים זוממין דאין צריך התראה כדאמרינן לקמן בפירקין (דף ד') ושם בפ"ג דכתובות וממילא דאין צריכין להתיר עצמם למיתה א"כ מסברא בלא קרא שמעינן ממילא דאם אי אתה יכול להמיתן במיתה שנתחייבו בה דהיינו בא' מד' מיתות ב"ד שרצו לחייב בה את הנידון שאתה יכול להמיתן בקלה אע"פ שאינו מד' מיתות ב"ד דקלה בחמורה מישך שייכא אבל בשאר חייבי מיתות שצריכין שיתיר עצמן למיתה להאי מ"ד דלא הוי מותרה לקל כיון דלא גלי בהו קרא מידי מסברא לחוד אפי' מחמורה לקלה אין לנו דגזה"כ הוא דבעי שיתיר עצמו למיתה והאי דבן נח שבא על אשת ישראל דאמרינן קלה בחמורה מישך שייכא ה"ט נמי דקיי"ל בבן נח אזהרתן זו היא מיתתן ואין צריך התראה ולא שיתיר עצמו למיתה ורוצח ועה"נ אע"ג דבעי התראה ויתירו עצמם למיתה שאני דגלי בהו קרא להדיא ולמאי דפרישית נ"ל דהאי גילוי קרא דרוצח ועה"נ תליא נמי בפלוגתא דמותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל או לא דלמ"ד הוי מותרה ולדידיה בכל חייבי מיתה אע"ג דלא גלי בהו קרא יכול אתה לדונם בקלה מהן מסברא דקלה בחמורה מישך שייכא [וא"כ] בע"כ הא דגלי קרא ברוצח ועה"נ שאתה יכול לדונם בכל מיתות היינו אפילו לחמורה מקלה דאלו מחמורה לקלה ל"צ קרא סברא הוא אבל למ"ד מותרה לחמור לא הוי מותרה לקל ברוצח ועה"נ דגלי קרא אין לנו אלא מחמורה לקלה משא"כ בשאר חייבי מיתות מגזה"כ דבעי שיתיר עצמו למיתה אבל מקלה לחמורה [ברוצח ועה"נ] מנין לנו דדי לן לאוקמי גילוי להו לדונם אפילו בשאר מיתות באינו יכול בקלה מהן אבל בחמורה מהן אי אתה רשאי להחמיר עליו:

והא דאמרינן בפ"ח דסנהדרין (דף ע"ב) גבי בא במחתרת והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שא"י להמיתו ופריך ל"ל קרא מרוצח נפקא דתניא מות יומת אין לי אלא במיתה הכתובה כו' והשתא למאי דפרישית לר"ה דאמר התם מחתרת לא בעי התראה דמיא לעדים זוממים ואפילו בלא ריבוי קרא דומת בכל מיתה שאתה יכול מסברא הוי אמרינן

מחמורה לקלה דהא סתם מחתרת דינן בהכאה דהיינו סייף כדפרש"י שם ובע"כ כי רביא באינו יכול להמית בכל מיתות היינו אפילו מקלה לחמורה ואלו רוצח למ"ד מותרה לחמור אינו מותרה לקל כי רביא לרוצח בכל מיתות בע"כ אינו אלא מחמורה לקלה ולא מקלה לחמורה כדפי' וא"כ מאי קשיא ליה מרוצח נפקא הא תרווייהו צריכי דאי רבי קרא כל מיתות גבי מחתרת רוצח לא אתיא מיניה דאלו מחתרת לא בעי התראה אבל רוצח כיון דבעי התראה והתיר עצמו למיתה מגזה"כ ה"א דאינו יכול לדונו בשאר מיתות אפילו מחמורה לקלה ואי כתב רחמנא ברוצח אכתי מחתרת לא אתי' מיניה אלא מחמורה לקלה אבל מקלה לחמורה לא קמ"ל ומת בכל מיתה דאפילו מקלה לחמורה נמי שפיר דמי. י"ל דהאי סוגיא אזלא או אליבא דהאי תנא דס"ל דמחתרת בעי התראה וא"כ רוצח ומחתרת דינן שוין דאין לנו להקל באחד מהן ולהחמיר בחבירו דמאן מפיש א"נ אפי' למ"ד לא בעי [התראה] י"ל דהאי סוגיא אזלא [אליבא דמ"ד] דמותרה לדבר חמור הוי מותרה לקל ואכתי רוצח ומחתרת שוים הן בדינם. ודע שהתוס' תירצו עוד התם בפרק נגמר הדין (דף מ"ה) על הא דהקשו האיך הוכיח הגמרא דמותרה לחמור הוי כו' דלמא שאני [התם] דכיון דאין יכולין להמית במיתתן ממיתין בכל מיתות ותירצו דבורח שאני דבריהם אינם מובנים וקרוב לומר שטעות סופר הוא לפיכך לא הארכתי בו: חוץ מזוממי בת כהן ובועלה. פירשו התוס' שר"י היה מסופק שאם אין הבועל נידון ע"פ עדותן כגון שהיה קטן בן ט' שנים או שלא הכירו הבועל דהשתא לא קרינן ביה לאחיו אי הזוממין נידונין בשריפה כמותה ופשטה מפרק נגמר הדין (דף מ"ו) מיתה אחת מעין שתי מיתות כגון בת כהן ובועלה או ב"כ וזוממי זוממין והשתא ל"ל זוממי זוממין ת"ל דמ"ל דאיכא ב' מיתות בלא זוממי זוממין משום הבועל שהוא בחנק אלא ש"מ דאיירי כגון דליכא דין מיתה בבועלה כגון שהוא קטן כדפי' ואפ"ה קאמרי זוממי זוממין בחנק. ואיני יודע מה ראיה היא זו דהא התם קאי אהא דאמר ר"ח דהא דתנן אין דנין שנים ביום אחד ל"ש אלא במיתה א' כעין ב' מיתות והיכי דמי כגון שתי עבירות אבל במיתה א' ועבירה א' דנין ופריך מהא דתניא אין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת ומשני בב"כ ובועלה או בב"כ וזוממי זוממין. והשתא מאי ק"ל ת"ל דאיכא ב' מיתות בלא ז"ז משום הבועל דלמא מיירי [היכא] שברח הבועל לאחר שנגמר דינו קודם שהוזמו העדים הראשונים שהעידו על הב"כ והבועל וכיון שנגמר דינו ע"פ נידונים במיתת הבועל וה"נ נידונים המזימין אם הוזמו ע"י ז"ז. ועוד בלא"ה אין זה ראיה דהא דאין דנין שנים ביום אחד לאו שאין ממיתין אותן ביום א' קאמר דבהא לא איכפת לן אלא שאין גומרין דין ביום א' ואגמר דין קאי דהא ה"ט משום דא"א לעיוני בתרווייהו הוא כדפרש"י והא

זה לא שייך אלא אגמ"ד דבעי עיוני והשתא משכחת לה כגון שגמ"ד של הבועל קודם להב"כ יום א' דהא ב"כ ובועלה אין דנין ביום אחד אלא בב' ימים ומיירי בע"כ שגמרו דינו של בועל קודם לה והשתא קמ"ל דב"כ וזוממי זוממין אין דנין ביום אחד ומשום לתא דזוממי זוממין אתינן עלה דאלו משום לתא דבועל לית לן בהא דהא כבר נגמר דינו מאתמול אבל היכא דליכא דין מיתה בבועל כגון שהוא קטן איכא למימר דנידונין בשריפה כמותה:

ולי נראה להביא ראיה דבע"כ אפילו היכא דליכא דין מיתה בבועל אפ"ה זוממיה בחנק דאלת"ה הא דמיעט רחמנא לאחיו ולא לאחותו ל"ל דהא ב"כ ובועלה אין דנין ביום אחד אלא בשתי ימים אחד היום והשני למחר או הבועל היום ואותה למחר או איפכא והא קיי"ל אין ע"ז נהרגין עד שיגמר הדין שנאמר נפש בנפש כדתנן לקמן (דף ה') וקיי"ל הרגו אין נהרגין שנאמר כאשר זמם ולא כאשר עשה כדאמרינן לקמן שם וכיון דגמ"ד של ב"כ ובועלה א"א ביום אחד אלא בב' ימים בע"כ מי שנגמר דינו יום אחד קודם הורגין אותו בו ביום של גמ"ד וביום השני גומרין דין של השני והורגין אותו נמי בו ביום של גמ"ד דהא לא אפשר לגמ"ד היום ולהרגו למחר דא"כ נמצא אתה מענה את דינו אם אי אתה הורגו ביום גמ"ד כדאמרינן בסנהדרין (דף ל"ה) גבי אין דנין לא בע"ש ולא בעיו"ט וכיון שכן קרא דלאחיו למעוטי אחותו אי אינו ממעט אא"כ קרינן ביה שיש לקיים בהן עונש הזמתן בשביל הבועל היכי דמי אי נגמ"ד הבועל קודם הב"כ יום א' ובע"כ הרגו אותו בו ביום וא"כ כשהוזמו אחר גמ"ד של ב"כ שלמחר אין נהרגין משום זוממי בועל דהא הרגו אין נהרגין והו"ל כאלו אין הבועל נידון ע"פ עדותן דמה לי אם הבועל נידון ע"פ עדותן אי הם אינם נידונין ע"פ עדות הבועל כמו בהרגו ודאי דא ודא א' הוא דבשניהם לא קרינן לאחיו ודינם בשרפה כמותה. ואי מיירי בנגמ"ד של הב"כ יום א' קודם הבועל ובע"כ הרגו אותה בו ביום וכי נגמר דין הבועל למחר הא כיון דב"כ נהרגה כבר הו"ל לגבי דידה [כאשר עשה] ואין נהרגין [משום] זוממי ב"כ אלא משום זוממי הבועל ומהשתא ל"ל קרא לאחיו ולא לאחותו פשיטא דהא אין חיובן משום אחותו שהרגו כבר אלא משום אחיו ופשיטא שנידונין במיתה דחיובן ע"י בא ולא ע"י אחותו. אלא ודאי אפילו היכא דחיובן בא ע"י אחותו ולא ע"י אחיו אפ"ה מיעטי' קרא מלאחיו ולא לאחותו והשתא מ"ל למיעוטי דקרא בנגמר דין הבועל יום א' קודם לב"כ והרגוהו בו ביום בע"כ משום עינוי הדין ואח"כ ביום שלאחריו נגמר דינה של ב"כ דאלו קודם גמ"ד אין נהרגין הזוממין וקמ"ל קרא אע"ג דאין נהרגין משום הבועל דהרגו אלא משום הב"כ דנגמר דינה ועדיין

לא הרגוהו אפ"ה נידונים במיתת הבועל וממילא משמע דה"ה נמי דאם אין הבועל נדון על עדותן נמי משום לאחיו ולא לאחותו נדונים בחנק כדינם דמ"ש:

בעינן כאשר זמם לעשות וליכא. הקשו התוס' היכא שמעידין שהוא מצרי שני דאינן באין לפסול זרעו כ"א לפוסלו א"כ נפסול וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת דפסלה בביאתו וכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לאשתו. וקשה לי הא תינח לת"ק בפ"ד דקדושין (דף ע"ה) דס"ל מצרי שני פוסל בביאתו את האשה מכהונה הואיל וביאתו בעבירה אבל לר' יוסי ורשב"ג דס"ל התם דאינו פוסל הואיל ואין זרעו פסול מאי איכא למימר. ועוד ק"ל לר' יהודא דס"ל התם (דף ע"ז) בת גר זכר כבת חלל זכר ואמרינן בגמרא דאליבא דר"י גר פוסל בביאתו מן הכהונה א"כ אם העידו על גר דעלמא שהוא מצרי שני והוזמו נפסלו אותן העדים דהא נשותיהן אינן נפסלות ע"י זה דלא שייך לומר כאשר זמם דהא אף בלא עדותן ג"כ היה אשת זה האיש שהעידו עליו נפסלת בביאתו דביאת גר פוסל לר' יהודא ולא הועיל עדותן רק לגבי דידיה אבל אשתו בלא"ה נמי נפסלת. ולי נראה לפרש דקושייתם מעיקרא ליתא דודאי ליכא דין הזמה היכא דאפשר לבא חובה לאחרים ע"י זה [דכתיב] ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לאחרים הלכך אם העידו על איזה אדם שהוא פסול לבוא בקהל ואפילו העידו שהוא מצרי שני והוזמו אם אתה פוסלן אתה מחייב לאחרים דשוב א"א לשום בת ישראל הכשירה לבוא בקהל להנשא לו וכל כה"ג חשיב ליה מחייב לאחרינא בפ"ג דקידושין (דף ס"ו) גבי הא דהמקדש בעד אחד דאין חוששין לקדושיו אפילו שניהם מודים דהוי מחייב לאחרינא דהוא אסור בקרובותיה והיא אסורה בקרוביו כדפרש"י התם ולפיכך א"א לפסול העדים מקהל מדין הזמה דכיון דמחייבינן עם אחרים הוי לו ולא לאחרים אבל בעידי ב"ג וחלוצה דלא מחייבינן לאחרינא בזה דהא קיי"ל לא הוזהרו כשירות להנשא לפסולים דהיינו כהנות לפסולים לכהונה כדאמרינן בפ"ד דקדושין (דף ע') ואי משום דחלל פוסל אשתו בביאתו הא ר' דוסתאי בן יהודא שם בפ"ד דקדושין דס"ל בנות ישראל מקוה טהרה לחללים ואין פוסל אשתו [הלכך] אי לאו משום לו ולא לזרעו שפיר ה"א לקיים דין הזמה בעדים דהא לא מחייב לאחרינא בזה. ובהכי ניחא לי מה שהקשו התוס' דאמאי נקט במתניתין מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה שאינו אלא פסולי כהונה ולא נקט ממזר דהוי פסול בין בכהנים בין בישראלים ומה שתירצו התוס' דנקטי משום דקאי אזוממי בת כהן ולכך נקט פסולי כהונה הוא דוחק דמ"מ הו"ל למנקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא פסול סתמא דהוי בכלל בין פסולי כהונה בין פסולי ישראל ולמאי דפי' ניחא דקמ"ל רבותא אפילו בפסולי כהונה דלא מחייב לאחרינא דהא לא הוזהרו כשרות להנשא לפסולין אפ"ה אין לקיים

בהו דין הזמה משום לו ולא לזרעו ואפילו אין לו עכשיו בנים בשעת הזמה מ"מ אם יהיה לו אח"כ בנים קרינן ביה לו ולא לזרעו ולכך אין לנו לקיים דין הזמה אפילו עכשיו משום בנים העתידין לבוא ולא מיבעי בפסולי קהל ישראל דלא שייכא דין הזמה דהוי מחייב לאחרינא אם אנו פוסלין אותן דאסורים [לבוא בקהל] תיכף בשעת הזמה אלא אפילו פסולי כהונה דלא הוזהרו כשירות להנשא לפסולים ג"כ אין לקיים דין הזמה משום בנים העתידין להוולד והוי לו ולא לזרעו:

ובהכי ניחא לי הא דיש להקשות לפירוש תוס' דהיכא שהעידו על מצרית [שנית והוזמו] נפסול לדידהו ולא נפסול לנשותיהם דהשתא הוי שפיר כאשר זמם שהרי הן לא באו לפסול אלא אותה לבדה ולא לבעלה דאפילו אם הי' כהן לא נפסל [על ידי ביאת] אשתו הפסולה אבל למאי דפי' ניחא דבפסול לעצמו נמי מחייב לאחרינא [ובעינן לו] ולא לאחרים א"נ י"ל דלק"מ ממצרי שני דודאי עונש מלקות קילי מעונש לפוסלן בקהל דניחא ליה לאינש ללקות מלפסול לבא בקהל וכיון דגלי קרא לו ולא לזרעו אם העידו על איש אחד שהוא פסול לבא בקהל ישראל מחמת א' מפסולי קהל ובכללן מצרי ראשון דלוקה ואינו נפסל משום לו ולא לזרעו ולפסול לדידיה ולא לזרעו אי אפשר דהא בעינן כאשר זמם וליכא וא"כ אי אמרינן בהעידו על אחד שהוא מצרי שני לפסול העדים בהוזמו הוי ליה אתגורי איתגיר דהיכא דאם העידו לפגמו ולזרעו נידון במלקות שהיא קלה ולא נפסלו והיכא דלא הרשיעו כל כך דהיינו שהעידו על אחד שהוא מצרי שני דלא העידו לפגום זרעו רק אותו בלבד ידונו בחמורה ונפסלו מהיכא תיתי לומר כן וכי חוטא נשכר בהזידו וזוממו להרשיע כל כך עד שבקשו לפגמו ולזרעו יהיה יותר קל מפגמו לחוד אלא ודאי בפגמו לחוד נמי נדונו אלא במלקות הקלה. ובהכי ניחא נמי מה שהקשיתי ממצרית שניה:

דף ב:

ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד עברי. נ"ל דלאו בחדא מחתא נינהו דבכופר לוקין כשהוזמו כמו שלוקין בעדות בן גרושה וגלות כיון דלא שייך בהו דין הזמה כלל כמו בהני מטעמא דלאו בני כפרה נינהו אבל בהא דאין נמכרין בע"ע אין כאן מלקות לא מיבעי היכא דאית ליה לדידיה אע"ג דלית להו לדידהו דאיהו לא נזדבן אלא משלם אינהו נמי לא לקי דהא אי הוי להו ממון חייבין לשלם כל מה שהעידו עליו שגנב משום כאשר זמם א"כ אע"ג דלית להו לאו בני מלקות נינהו כיון דרמי עלייהו תשלומין מידי דהוי אשאר זוממי ממון דבני תשלומין נינהו ואע"ג דאין להם פטורין מן המלקות דהא

כל ימיהם בעמוד ושלם קאי אלא אפילו היכא דלית ליה לא לדידי' ולא לדידהו נמי לא שנא ואפי' למאי דסבר רב המנונא למימר לקמן דהא דאין נמכרין בע"ע היינו היכא דאית ליה לדידיה אבל היכא דלית ליה נמכרים הנ"מ לענין מכירה כיון דלית ליה לדידיה דאיהו מזדבן אינהו נמי מזדבני משום כאשר זמם שרצו להפסידו ממון וכיון דאין לו בע"כ היה נמכר אינהו נמי נמכרים משום כאשר זמם אבל לענין מלקות למאי דמסיק רבא דרחמנא מיעט דאין נמכרין מ"מ חיובא דממונא לא פקעי מינייהו ואע"ג דאין להם לאו בני מלקות נינהו דהא בעמוד ושלם קאי לעולם וכדפי'. והטור ח"מ [סימן ל"ח] כתב אם העידו באחד שגנב ואין לו לשלם ובאו לחייבו להיות נמכר בגניבתו והוזמו לוקין ואין נ"ל לא מיבעי היכא דאית להו לדידהו אע"ג דל"ל לדידי' כיון דבני תשלומין נינהו אין לוקין ומשלמין אלא אפילו ל"ל לא לדידיה ולא לדידהו אפ"ה אין לוקין כיון דבעמוד ושלם קאי אם יהי' להם וכדפירשתי:

ואין נמכרין בעבד עברי פרש"י אם העידו שגנב ואין לו מה לשלם ונגמר דינו למכור והרמב"ם בפרק כ' מהל' עדות כתב העידו עליו שנמכר בע"ע והוזמו לוקין נראה שמפרש הא דאמרינן אין נמכרין בע"ע הוא בכה"ג שהעידו על אחד שנמכר בע"ע ודברי תימה הן בעיני דהא סוגיא דר"ה ורבא דבסמוך משמע כפרש"י דמיירי בהעידו עליו שגנב והוזמו דדינו להיות נמכר בגניבתו וגם בעיקר הדין יש לתמוה אם העידו בא' שנמכר בע"ע והוזמו אין לו ענין למלקות אלא אי אית ליה דררא דממונא בעדותן כגון שהעידו שנמכר מכבר וסילק לו האדון דמי מקנתו אם הוזמו חייבין לשלם לו כפי שויו של דמי מקנתו שרצו להפסידו בעדותן:

דף ד:

גמר ממוציא שם רע מה מוציא שם רע לוקה ומשלם אף כל לוקה ומשלם. ק"ל הא לא דמי למש"ר דהכא גבי עדים זוממין הממון והמלקות באו בשביל אדם אחד שהעידו עליו שהוא חייב לחבירו מאתים זוז אבל גבי מוש"ר הקנס של מאה כסף מגיע לאבי הנערה כדכתיב ונתן לאבי הנערה מאה שקלים והמלקות בשביל הנערה עצמה שהוציא עליה שם רע ולוקה משום לא תלך רכיל בעמך או משום ונשמרת מכל דבר רע כדאמרינן בפ"ג דכתובות וכל כה"ג אפילו בדיני נפשות ממון לזה ונפשות לזה מת ומשלם אע"ג דכ"ע ואפילו ר"מ מת ומשלם ל"ל דהכי אמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ט') הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל כו' חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה פי' ממון לבעל ונפשות בשביל

העדים ואע"ג דקאמר רבא התם (דף י') פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ממון לזה ונפשות לזה ממון לזה פי' ממון של טובת הנאה של כתובתה שרצו להפסיד הוי לאביה ונפשות לזה משום דבועל ונערה מיקטלי ואע"ג דאמר רב יוסף לעיל הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון פי' ממון טובת הנאת כתובתה הא פרש"י דלא פליג רבא אדרב יוסף דהא התם כיון דניסת הנך תשלומין דכתובתה דידה בעי מיהוי וכיון דעלה מיקטלי לא משלמי ממון אבל היכא דלא ניסת הנך תשלומין דהזמה דאב נינהו דכל שבח נעורים לאביה והו"ל ממון לזה לאב ונפשות לזה משום דבועל ונערה מיקטלי אלמא אע"ג דמיתה וממון באו בשביל הנערה כיון דהתשלומין לאביה [אע"ג] דמינה דידה קאתי חשיב לה ממון לזה ונפשות לזה כ"ש כאן גבי מש"ר שאין המאה כסף של קנס זוכה אביה מינה דידה אלא דרחמנא זכי' ליה לאב כדכתיב ונתן לאבי הנערה דפשיטא דהו"ל ממון לזה לאב ונפשות לזה לנערה והא ודאי דלא דמי לעדים זוממין שהמלקות והתשלומין הכל באו בשביל המעידין עליו והאיך גמר לה ממש"ר והשתא לא מבעי לר' יוסי בר"ח דאמר [בפ"ד] דכתובות (דף מ"ד) המוציא ש"ר על היתומה פטור שנאמר ונתנו לאבי הנערה פרט לזו שאין לה אב דלעולם לא משכחת שיהי' הקנס של מש"ר לעצמה אלא לאביה אלא אפי' לרבא דמחייב קנס במש"ר על היתומה ונ"ל מדתני אמי בתולת ישראל ולא בתולת גרים אא"ב כה"ג בישראל מחייב היינו דאצטריך קרא למעוטי גרים אלא אי אמרת בישראל כה"ג פטור השתא בישראל פטור בגרים מיבעיא. הא מהאי קרא לא נ"ל שיהי' לוקה ומשלם מאה כסף ביתומה וא"ל דיתומה של ישראל או לוקה או משלם וממעטינן גרים שלא ילקה ולא ישלם. מיהו למאי דפי' התוס' בפ"ב דב"ק (דף כ"ב) גבי הא דהדליק את הגדיש והי' עבד כפות וגדי סמוך לו ונשרפו עמו פטור מתשלומין דגדי והגדיש הואיל וחייב מיתה על עבד קים ליה בדרבה מיניה ומוקי לה בגמרא בגדי דחד ועבדא דחד אלמא ממון לזה ונפשות לזה פטור ותקשה אהא דרבא דאמר בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה וכן גבי רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו ושיבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם אמר רבא גופיה בפ' בן סורר ומורה (דף ע"ד) דפטור דקים ליה בדרבה מיניה ופי' בשם ריב"א דכל רודף אחר חבירו חשיב מיתה ותשלומין לאחד משום דחייב מיתה לכל אדם דהכל חייבין להרגו להציל את הנרדף אבל בכל מקום מיתה לזה ותשלומין לזה חייב תיקשה הא דאמרן. אבל לפי מה שפי' התם התוס' בשם ר"ת דבכ"מ מיתה לזה ותשלומין לזה פטור לבד מעדים זוממין דבעינן שיתקיים כאשר זמם בכל אחד לק"מ.

וכן למאי דפי' התם התו' בפ"ג דכתובות (דף ל"א) גבי הא דשני רב אשי כגון שאכל תרומה דחד וקרע שיראים דחד של חבירו נמי א"ש ועיין שם:

מכלל דר"י סבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו מנ"ל הא. וק"ל הא איכא למימר טעמא דר"י מהאי קרא גופיה דלא תותירו דהא בפ"ק דתמורה (דף ד') פריך ור' יעקב האי והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו למאי אתא ופי' התוס' אע"ג דאיצטריך להורות לנו דין שריפה י"ל דמן הסמיכות קא פריך למאי הלכתא כתביה הכא סמוך ללאו אי לאו לנתוקי אתא ליכתביה במקום אחר ומשני מיבעי שאין שריפת קדשים דוחה יו"ט וכדחזקי' דאמר מ"ט משום דכתיב והנותר ממנו עד בוקר באש תשרפו בא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו פי' מדכתיב והנותר ממנו עד בוקר שאין ת"ל עד בוקר אלא ליתן בוקר שני לשריפתו כדאמרינן בפסחים (דף פ"ג) והרי התם נ"ל לאביי שאין ש"ק דוחה יו"ט מעולת שבת בשבתו ולא עולת חול בשבת אלא ביו"ט ורבא נ"ל התם מהוא לבדו יעשה לכם לבדו ולא מילה שלא בזמנו ולדידהו לא אתא קרא דוהנותר ממנו עד בוקר ליתן בוקר שני לשריפתו דהא נ"ל מקראי אחרינא ובע"כ הא דסמכיה [עשה] דשריפת נותר ללאו לנתוקי הלאו לעשה הוא דקאתי הא לא"ה ה"א דלוקין עליו ש"מ דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו וכ"ש למאי דשני רב אשי התם דה"ט דאין שריפת קדשים דוחה יו"ט דיו"ט הוי עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ואין צריך לדידי' קרא כל עיקר שאין שורפין קדשים ביו"ט בע"כ הא דסמכינהו קרא לנתוקי הלאו לעשה קאתי דשמעינן לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וא"כ מאי פריך הכא מנ"ל לר"י דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו דלמא ס"ל כשינויא דהני אמוראי ובע"כ הא דסמכינהו קראי להדדי לנתוקי לאו הוא הא לא"ה היו לוקין וש"מ לשאב"מ לוקין עליו מיהו האי סוגיין דפ"ז דפסחים צ"ע רב ובמקום אחר יתבאר כי אין כאן עיקר מקומו:

דף ה.

ור"מ הכרזה מישמעו ויראו נפקא. פרש"י ולא יוסיפו עוד לאזהרה אתיא. משמע דלרבנן כוליה קרא דישמעו והאי ולא יוסיפו עוד להכרזה לחוד אתא ולא נפקא להו אזהרה מהכא, וק"ל דבפ"ז דסנהדרין (דף ס"ג) תנן לא ישמע על פיך אזהרה למסית ולמדיח ופריך מסית בהדיא כתיב ביה וכל ישראל ישמעו ויראו פי' וסיפא דקרא ולא יוסיפו עוד לעשות אלא אזהרה למדיח והשתא למה משבש הברייתא לימא דאתיא כרבנן וכמו דאמרי רבנן דל"י לעשות עוד דגבי עדים זוממין אריש דקרא דוישמעו ויראו קאי וכוליה קרא להכרזה אתיא ולא לאזהרה ה"נ איכא למימר דהאי לא יוסיפו דגבי מסית אריש

דישמעו ויראו קאי וכולי' קרא להכרזה אתי' ולא לאזהרה דהא מסית נמי בעי הכרזה כדתניא ס"פ הנחנקין (דף פ"ט) ד' צריכין הכרזה מסית ובן סורר ומורה וזקן ממרא ועדים זוממין ומהאי קרא דישמעו ויראו נפקא ליה הכרזה דמסית וא"כ לרבנן אזהרה דמסית בע"כ מלא ישמע על פיך נפקא והשתא א"צ לשבש הברייתא דכרבנן אתיא:

משלשין בממון. לעיל פרש"י (דף ג') משלשין אם ג' עדים הן או ד' ב"ד נעשים שליש ביניהם להשוותן בפרעון איש לפי חלקו וק"ל דמאי לשון שלישי' שייך בזה. עוד פירש"י האי משלשין לישנא בעלמא הוא מחלקין הפרעון בין שלשתן וה"ה אם ד' הן מרבעים. מ"מ קשה אמאי נקט תנא למילתיה בג' עדים הו"ל למתני בסתם עדים דסגי בשנים דמחצין ביניהם וכל א' משלם מחצה וממילא ידענו דבין ג' משלשין. וי"ל משום דתנן לקמן לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר מפני שנטפל לעוברי עבירה אע"ג דבלאו דידיה היה העדות מתקיים דינו כיוצא בהן וה"א ה"מ בעונשים שבגופו כגון מיתה ומלקות קנס רחמנא להשלישי מפני שנטפל לעוברי עבירה לענשו במיתה ומלקות כיוצא דעוברי עבירה עצמן דהא ע"י קנסא דנטפל אין העו"ע עצמן נשכרין דהא כל א' וא' נענש במיתה ומלקות שלם בפ"ע דהא אין משלשין במכות כדמסיק אבל בממון אי אמרינן משלשין ביניהם עי"ז חוטא שהן עוברי עבירה עצמן נשכרין דבלא דידיה הי' כל א' וא' מהן משלם מחצה וע"י הצירוף הנטפל עמהן אין משלמין אלא שליש וה"א דלא קניס רחמנא לנטפל כיוצא בעוברי עבירה דא"כ עוברי עבירה נשכרין ע"י כך קמ"ל דאפ"ה משלשין:

נהרגין דבעידנא דקמסהדי גברא לאו בר קטלא. פי' קודם שנגמר דינו דשמא לא יבואו עדים ואם יבואו לא יהא עדותן קיימת ועוד שאסור להורגו עד שיגמר דינו וכשנגמר דינו כבר ודאי בר חיובא הוא הואיל וכבר באו עדים שנתקבל עדותן וההורגו פטור כן פירשו התוס'. ומש"ה בהעידו על גמ"ד והוזמו כיון שהזוממין מעידין נמי שנגמר דינו למיתה אלא שהגמ"ד היה ביום אחר אפילו מאוחר ליום שהעידו הניזומין אין נהרגין דבעידנא דקא מסהדי גברא בר קטלא הוא כיון דכבר נגמר דינו וכדמסיק ואזיל ואני תמה מה בכך שגם המזימין מעידין נמי שנגמר דינו אפ"ה אמאי הזוממין [אין] נהרגין הא תנן בפ"ט דסנהדרין (דף פ"א) מי שנתחייב בשתי מיתות ב"ד נידון בחמורה ופריך בגמרא פשיטא אלא איתגורי איתגר ואמר רבא הב"ע כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה סד"א כיון דנגמר דינו לעבירה קלה הא גברא קטילא הוא קמ"ל. והקשו התוס' שם ואמאי נידון בחמורה הא הו"ל עדות שא"א יכול להזימה דאי מיתזמי סהדי בתראי לא מיקטלו כיון דבלא סהדותייהו גברא בר קטלא הוא

כדמוכח בפ"ק דמכות גבי באו שנים ואמרו בחד בשבתא נגמר דינו של פלוני ותירצו כיון דאי מתזמי קמאי או מתכחשי מהני סהדותי דבתראי עדות שאתה יכול להזימה קרינן ביה אלמא אע"פ שנגמר דינו כבר למיתה קלה לא אמרינן גברא בר קטלא הוא ואי אתו עדים והעידו שעבר עבירה חמורה מקבלינן עדותן ולא הו"ל עדות שאאי"ל דודאי נהרגין אם הוזמו דהא מהני עדות בתראי אי מיתזמי או מתכחשי קמאי לפיכך אם הוזמו בתראי נהרגין וא"כ ה"נ ל"ל ברישא לה"ט דנהרגין משום כיון דלא נגמר הדין עדיין נברא לאו בר קטלא הוא וה"נ בסיפא במעידין על גמ"ד והוזמו אין נהרגין משום דבעידנא דמסהדי בר קטלא הוא הא מ"מ מהני עדותן דקמאי הניזומין ע"י בתראי אי מיתזמי או מתכחשי בתראי בהא מלתא לחוד מה שמעידין שפלוני הרג ביום אחר ולא בו ביום שאמרו קמאי נמצא ברישא בהעידו שהרג בלא גמ"ד עדיין א"צ לומר הא דנהרגין מה"ט דבעידנא דמסהדי לאו בר קטלא הוא הא אפילו אי הוי בר קטלא מ"מ חייבין דומיא דמסהדי אמיתה חמורה בתר שנגמ"ד על מיתה קלה דהו"ל עדות שאתה י"ל ונהרגין מה"ט ובהעידו על גמ"ד והוזמו אמאי אין נהרגין מטעמא דגברא בר קטלא הוא נמי ע"י עדות המזימין שמעידין נמי שנגמ"ד ביום ב' הא מ"מ אי מיתזמי המזימין על הא דאמרו שנגמר דינו ביום פ' אבל לא על הזמתן לקמאי במאי שאמרו עמנו הייתם ב"ב שאתם מעידין שהרג נמצא אהני סהדותן דקמאי לחוד להורגו. וק"ו הדברים מה התם עדי בתראי המעידים על מיתה חמורה באו אחר שכבר נגמ"ד למיתה קלה ואפ"ה ה"ל עדות שא"י יכול להזימה ונהרגין אם הוזמו אע"ג דבעידנא דמסהדי גברא ודאי בר קטלא הוא ע"י עדי מיתה קלה שנגמ"ד ע"פ אפ"ה עדי מ"ח הבאים אח"ז נהרגין אם הוזמו מה"ט אלו מתזמו קמאי עדי מיתה קלה וכש"כ הכא באותו שעה שהעידו קמאי אגמ"ד אכתי לא נתחייב הנידון שום מיתה בב"ד זו אלא ע"פ אלו דלא אתי עדות המזימין אח"ז שמעידין ג"כ על גמ"ד להגין ולהציל לקמאי לפוטרן מה"ט דגברא קטילא הוא בתר גמ"ד דהא אם לא העידו המזימין ג"כ על גמ"ד היו הניזומין נהרגין אף עכשיו שמעידין יהרגו מה"ט דאמרן:

דף ה:

שהרי הצדוקים אומרים עד שיהרג שנאמר נפש תחת נפש. תמיה לי דהאי קרא לא לגבי עדים זוממין כתיב דאלו בע"ז נפש בנפש כתיב בפ' שופטים ואלו האי קרא בפ' משפטים גבי וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וסיפא דקרא ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש ושביק תנא קרא דגבי ע"ז גופייהו ונקט קרא אחרינא:

יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו ת"ל כו'. ק"ל איך ס"ד שמשעה שקבלו עדותן והוזמו קודם גמר דין יהרוגו הא ליכא כאשר זמם דמאן יימר דיתחייב ע"פ דלמא לא יגמור הדין להרוג ע"פ עדותן ובקרא כאשר זמם כתיב [וא"כ] קרא למעוטי ל"ל ושמא י"ל דקמ"ל אע"ג [דלא] גמרו הדין אחרי שנזמו שאם עדותן מספיק שהנדון ת"מ ע"פ יהרגו קמ"ל דלא כיון שהוזמו קודם גמ"ד. עי"ל דהאי עד שיגמר הדין דקאמר היינו שאחר גמ"ד יאמרו איש פלוני חייב דומיא דההיא דפ"ק דסנהדרין (דף ו') דקאמר נגמר הדין א"א רשאי לבצוע ואמרינן היכי דמי גמר דין איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי וקמ"ל קרא דאע"ג דכבר נמנו ורבו הסנהדרין לחייב הנדון ואינו מחוסר אלא לומר איש פלוני חייב ואח"כ הוזמו העדים פטורים דאין זה גמר דין הואיל ולא אמרו עדיין איש פלוני חייב מיתה אלא דלישנא יכול משעה שקבלו עדותן יהרגו לא משמע הכי. ונ"ל דהיכא דכבר נמנו לחייב הנדון אע"פ שלא [חסר]:

הרגו אין נהרגין. בפ"ק דב"ק פירשו התוס' בשם ריב"א דגבי ממון אפילו שילם ע"פ העדים זוממין חייבין דלא שייך בממון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י מפרש דל"צ להאי טעמא דגבי ממון מחייבינן להו בק"ו דגבי ממון עונשין מן הדין והא דהרגו אין נהרגין היינו משום דהתם אין עונשין מן הדין. גם הרמב"ם כתב בפ"ק [מהל' עדות] אם יצא הממון מיד זה ליד זה בעדותן חוזר לבעליו ומשלמין לו. ונ"ל להביא ראיה לזה דאס"ד דגבי ממון נמי אמרינן כאשר זמם ולא כאשר עשה א"כ היכא שהעידו לזכות את החייב והוזמו לא ישלמו דהא קודם שנגמר הדין ע"פ אם הוזמו אפילו בעדות ממון פטורין כמש"ל ולא משכחת לה דין הזמה בממון אלא לאחר גמ"ד והא כיון דגמרו הדין ואמרו איש פלוני זכאי כיון שהלה מוחזק ומעכב ע"פ זה הו"ל מיד אחרי גמ"ד כאשר עשה. וגדולה מזו אמרינן בפ"ד דסנהדרין (דף ל"ג) דתנן ד"מ מחזירין בין לזכות בין לחובה ורמי עלה מהא דתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי וישלם מביתו ושני ר"ח כאן שנטל ונתן ביד כאן של"נ ונתן ביד ופריך זיכה את החייב היכי משכחת לה דא"ל פטור אתה והא לא נשא ונתן ביד ומשני כיון דא"ל פטור אתה כמי שנטל ונתן ביד דמי אלמא זיכה את החייב מיד שפטרוהו הו"ל כמי שנטלו מזה בידים ונתנו לשכנגדו דאל"ה מחזירין את הדין כדאר"ח והדיין פטור מלשלם כ"ש דלגבי עדים בזיכו את החייב ע"פ עדותן דחשיב כאשר עשה דהא כאשר עשה דפטורין לאו בעושין בידים מיירי אלא בנעשה ע"פ עדותן ממילא ע"י הדיינים ושליח ב"ד ואפי' לרבינא דמוקי להא דנטל ונתן ביד דזיכה את החייב כגון שהיה לו משכון בידו ונטלו ממנו הא לא"ה לא ע"כ ל"ש לרבינא אלא דאי זיכה את החייב גרידא בלא

משכון ל"ת כנוטל בידים ממש לחייב את הדיינין דפטור בלא"ה אבל לפטור את העדים משום כאשר עשה דאפילו בממילא אם נעשה ע"פ הו"ל כאשר עשה לפטרן הא ודאי מסתברא דאפילו רבינא מודה כיון דא"ל פטור אתה הו"ל כאשר עשה ועוד דכל למעוטי בפלוגתא בין שנויא קמא דנטו"נ לשנויא דרבינא עדיף מלומר דלשינויא קמא כיון דא"ל פטור אתה בזיכה את החייב חשיב לה אפילו בלא משכון כנטל בידים אפילו לחייב את הדיין ולרבינא בלא משכון לא חשיב אפילו לכאשר עשה ממילא לפטור את העדים משום כאשר עשה. והשתא אס"ד דבממון כאשר עשה נמי פטורין א"כ בהעידו לזכות את החייב לא מ"ל לעולם דין הזמה לחייבם דאי קודם גמ"ד לאו כלום הוא דהא אין דין הזמה עד לאחר גמ"ד אפילו בממון ואי לאחר גמ"ד בזיכה את החייב נמי ל"מ לה דהא כיון דנגמר הדין וא"ל פטור אתה לכ"ע הו"ל כאשר עשה וכיון שכן תקשה האיך עדים מעידין בד"מ לזכות את הנתבע כיון דא"א לקיים בהו דין הזמה הו"ל עדות שא"א יכול להזימה ולא הוי עדות אפילו בד"מ וכדאמרינן בפ"ז דב"ק (דף ע"ה) בעדות שאי אתה יכול להזימה קמיפלגי כגון דאתו סהדי וא"ל גנבת וא"ל אין גנבתי כו' ופריך והא קיי"ל עדות שאאי"ל לא הוי עדות אלא ע"כ גבי ממון כאשר עשה נמי חייבין וכדברי התוס':

חייבי מלקות מנין. פרש"י אמתניתין קאי דאמר אין עושין דין הזמה עד שיגמור הדין ולכאורה יש לפרש דקאי נמי אההיא דבריבי דאמר הרגו אין נהרגין ועלה קאמר ח"מ מנין דאם לא לקה הנדון לוקין ואם לקה אין לוקין וה"נ י"ל חייבי גליות מנין דאם גלה הנדון אין לוקין אם הוזמו [אבל] גם הרמב"ם [בפ"ק מהל' עדות] נמי כתב נהרג זה שהעידו עליו ואח"כ הוזמו אין נהרגין כו' אבל אם לקה זה שהעידו עליו לוקין. ונ"ל דה"ט דרש"י והרמב"ם משום דאע"ג דאינם ראוים ללקות מפני כאשר זמם דכאשר זמם ולא כאשר עשה אפ"ה לוקין משום לאו דלא תענה דלאו זה שייך בכל ע"ז אלא משום דהו"ל לאו שאין בו מעשה דאין לוקין עליו כדאמרינן בר"פ וה"מ בשלא נעשה מעשה ע"פ ולא נלקה הנדון אבל כל היכא שנעשה מעשה ע"פ שנלקה הנדון אע"ג דמעשה זו נעשה ממילא ולא עשו הן בידים אפ"ה לוקין ודמי להא דפ"ק דתמורה (דף ג') דאמרינן כל ל"ת שבתורה עשו בו מעשה לוקין לא עשה בו מעשה פטור חוץ מנשבע ומימר וא"ל ר"י התם לתנא לא תיתני מימר משום דבדבורי' עשה מעשה פי' שנעשה מחול קודש אלמא אע"פ שנעשה מעשה ע"פ דיבורו ממילא אפ"ה חשבינן ליה כאלו הוא עשה המעשה בידים ולוקין עליו ה"נ אע"ג דמעשה זו שנלקה הנדון ע"י נעשה ממילא והם לא עשו אלא דיבור בעלמא הואיל וע"פ דיבורם נעשה מעשה לוקין עליו. ולפ"ז בלא לקה הנדון הא דלוקין הוא מכאשר זמם ובלקה הא דלוקין לאו מכאשר זמם דהא ולא

כאשר עשה אלא משום לא תענה הואיל ונעשה מעשה ע"פ אבל בלא לקי משום ל"ת ליכא דאין בו מעשה ומשום כאשר זמם איכא. מ"מ נ"ל דל"ד הא דכאשר עשה למימר דהתם גבי מימר ע"פ דיבורו ובשעת דיבורו נעשה מעשה דבשעה שמדבר ומימר עושה מחול קודש מש"ה חשיב מעשה ללקות עליו אבל ע"ז בשעת דיבורם שמעידין בפני ב"ד אכתי אין כאן מעשה עד בתר שעה שנגמר הדין ע"פ ונלקה הנדון ועל אותה שעה אין חייבים דהא לאו מידי עבדי ועיקר חיובן בא להם על שעת עדותן שהעידו שקר ועברו בלא תענה והא בשעה שעברו בלאו זה אכתי לא עשו ולא נעשה בדיבורן שום מעשה וכיון דמשום כאשר זמם ליכא דהא ולא כאשר עשה משום ל"ת נמי אין לוקין דהו"ל לאו שאין בו מעשה:

חייבי גליות מנין. פרש"י העידוהו שחייב לגלות והוזמו ותנן במתני' סופג את הארבעים מנ"ל עד שיגמור הדין דהני הואיל ולאו מדין כאשר זמם קא מיתרבו לא אתי מלקות דידהו מגז"ש דרשע רשע דמההוא לא ילפינן אלא ע"ז שהרשיעו הנידון ללקות דהאי רשע רשע בנידונין כתיב וכן פי' התוס'. וק"ל הא בפ"ג דכתובות (דף ל"ג) אמר אביי דעדים זוממין אין צריכין התראה דאס"ד צריכין התראה כי לא מתרינן בהו לא קטלינן להו מי איכא מידי דאינהו בעי קטלי בלא התראה ואינהו בעי התראה הא בעינן כאשר זמם לעשות וליכא ופריך אלא מעתה ב"ג וב"ח דלא מכ"ז קא מתרבו ליבעי התראה ומשני א"ק משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם וא"כ ה"נ בהעידו שחייב גלות והוזמו דאין לוקין עד שנגמר הדין נילף נמי ממשפט השוה לכולכם כמו דמרבי התם דזוממי ב"ג א"צ התראה ממשפט א' דהא זוממי ב"ג ושל גלות תרווייהו לא מכאשר זמם אתיא מלקות דידהו אלא מוהצדיקו את הצדיק והרשיעו א"ה כדאמרינן ר"פ (דף ב') ועוד ק"ל הא אמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף ג') ורפ"ד (דף ל"ב) דבר תורה א' דיני ממונות וא' ד"נ בדרישה וחקירה אע"ג דדרישה וחקירה לא כתיב בד"מ אלא בד"נ נ"ל ממשפט א' יהיה לכם וה"נ קרובין דפסולין להעיד נ"ל התם בפ"ג (דף כ"ז) מלא יומתו אבות על בנים ואמרינן התם אשכחן בד"נ בד"מ מנ"ל אמר קרא משפט א' משפט השוה לכולכם אלמא ילפינן ד"מ מד"נ לענין דרישה וחקירה ופסולי עדות קרובים אע"ג דלא גלי להו רחמנא אלא בד"נ ילפינן להו נמי לד"מ מקרא דמשפט א' להשוותם זה לזה ד"מ לד"נ וה"נ נילף חייבי גלות וחייבי מלקות מד"נ מה"ט דמשפט א' דאין עדים אם הוזמו נהרגין עד שיגמור הדין ע"כ לענין דרישה וחקירה ופסול קרובים אין לנו בח"מ וגליות אלא מד"נ ומקרא דמשפט א' והא כבר הקשו התוס' לקמן (דף ו') אהא דקאמרינן עדות מיוחדת כשירה בד"מ משום שנאמר לא יומת ע"פ עד אחד בד"נ הוא דאין כשירה אבל

בד"מ כשירה דאמאי לא נילף ד"מ מד"נ מקרא דמשפט א' כדאמרינן גבי פסול קורבה ותירצו דע"כ האי קרא לאו בד"מ קאי דעד אחד מועיל לממון דלשבועה מיהו איתיה וה"ט לא שייך למימר הכא גבי עד שיגמור הדין וא"כ נילף לכולהו מד"נ מקרא דמשפט א' ול"ל דמש"ה לא ילפינן להא ח"מ וחייבי גלות ממשפט א' משום דחייבי ממון כתיבא נמי הכא בפרשה ע"ז דכתיב יד ביד דנ"ל מיני' דע"ז משלמין ממון ומהתם נ"ל נמי דאין משלמין ממון עד שיגמר הדין כדפי' התוס' וש"מ דבהא מילתא דעד שיגמר הדין לא אתי' כולהו מד"נ מהאי טעמא דמשפט א' דא"כ תיתי נמי חייבי ממון מהא וקרא דיד ביד ל"ל מש"ה איצטריך גז"ש לח"מ ולח"ג הא ליתא דא"כ תקשה לבתר דאסיק גז"ש וא"כ בכל עונשי הזמה שוים בהא דאין נענשין עד שיגמר דינו של נידון יד ביד ל"ל תיפוק לי' כולן ממשפט אחד ונילף לכולן מנפש בנפש דד"נ אלא ודאי האי יד ביד לאו להכי אתי לעד שיגמור אלא לתשלומי ממון אתא כדאמרינן ר"פ החובל (דף פ"ד) ורפ"ג דכתובות (דף ל') והא דעד שיגמור ממילא ש"מ ואכתי ג"ש לח"מ וגלות ל"ל תיפוק ליה ממשפט א':

ועוד ק"ל על פי' רש"י שפירש דזוממי גלות לא אתי' מהאי גז"ש דרשע רשע דמההוא לא ילפינן אלא ע"ז שהרשיעו את הנדון ללקות דהאי רשע רשע בנידונין כתיב וזה פלא דהא גז"ש זו דרשע רשע מפרש לה בפ"ק דסנהדרין (דף י') גבי הא דס"ל לר"י התם דחייבי מכות בכ"ג ואמר אביי אתיא רשע רשע מח"מ כתיב הכא והיה אם בן הכות הרשע וכתיב התם אשר הוא רשע למות מה להלן בכ"ג אף כאן בכ"ג והא זוממי ב"ג וה"ה של גליות מהאי דוהי' אם בן הכות הרשע איתרבו למלקות אלמא מיירי האי קרא בהרשיעו את הנדון לגלות ולא למלקות והשתא מאי קאמר ח"ג מנין הא מהא גז"ש דרשע רשע אתיא כיון דקרא מיירי בחייבו את הנדון לגלות והאי אע"ז של גלות קאי ורבינהו למלקות ועוד ק"ל על פרש"י ותוס' אי ס"ד דח"ג דהיינו אם העידו על הנידון שחייב גלות לא נפקא ליה מקרא דרשע רשע לעד שיגמור הדין הואיל ולאו מדין כאשר זמם איתרבו מלקות דידי' א"כ אפילו לבתר דמייתי גז"ש דרוצח רוצח א"כ אכתי מיבעי חייבי ב"ג מנין דעד שיגמור דהני נמי לאו מכ"ז איתרבו כחייבי גלות והא מגז"ש זו דרוצח רוצח לא אתיא אלא ח"ג דרוצח גבי דידהו כתיב אבל לעדי ב"ג אין לנו אותו ג"ש ומנין שאין לוקין עד שיגמור הדין וכ"ת ה"נ דלוקין אם הוזמו קודם גמר דין א"כ מאי מבעי ליה ח"מ מנין ח"ג מנין נימא אה"נ דלוקין קודם גמר דין אלא ודאי ש"מ דפשיטא ליה להגמרא דהא דאין עדים זוממים חייבים עד לאחר גמ"ד של נידון כללא הוא לכל דיני הזמה:

ולי נראה לפרש דודאי להא דעד שיגמור הדין בכל עונשי הזמה נ"ל מדגלי בדיני נפשות ומקרא דמשפט א' והא דקאמר הגמרא ח"מ מנין ח"ג מנין לאו אמתניתין קאי אלא

אברייתא דבריבי דקאמר לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין וקאמר ח"מ מנין דאם נלקה הנדון ע"י והוזמו אח"כ דאין לוקין וכן חייבי גלות מנין דאם גלה הנדון כבר ע"י לערי מקלט והוזמו אח"כ דאין לוקין והשתא ליכא למילף הא ממשפט א' דהא בד"מ אפי' שילם הנדון ע"י אם הוזמו אח"כ משלמין וכדפי' בסמוך והשתא מאי חזית לדמויי לח"מ וח"ג לד"נ מקרא דמשפט אחד נדמינהו לד"מ מהאי קרא גופי' דמשפט השוה לכולכם: **אין** עדים זוממין נהרגין ואין לוקין עד שיזומו שניהם. ק"ל אמאי לא קאמר נמי דאין משלמין ממון עד שיזומו שניהם כדאמרינן לעיל (דף ג') אין עדים זוממין משלמין ממון עד שיזומו שניהם וי"ל משום דגבי ממון לא פסיקא ליה [דאמר עד שיזומו שניהם דאפילו] ניזום אחד נמי משלם ולאו מדין הזמה דודאי אפי' בממון אין דין הזמה עד שיזומו שניהם דהא טעמא דבעינן עד שיזומו שניהם הוא כדפרש"י דכתיב והנה עד שקר העד ואמר מר כ"מ שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב א' וה"ט שייך נמי בממון אלא משום דיני דגרמי כגון שהוציאו ממון ע"פ עדותן מנתבע לתובע ואח"כ הוזם א' מהם אע"פ שלא הוזם הב' מ"מ לא נשתייר כאן אלא עד אחד דהיינו השני שלא הוזם וכיון דבהזמה הא [הימנה] תורה להמזימין הו"ל עדות העד אחד שניזום שקר ודאי ובטל נמי ממילא העדות של שני דהא אינו אלא ע"א ואין ע"א נאמן להוציא ממון הלכך אם א"א בחזרה כגון שהתובע אלם או אין לו נכסים או שהלך למדה"י כיון דא"א בחזרה מחויב הוא לשלם משום דיני דגרמי ולא דמי לב' כיתי עדים המכחישים זה את זה דפטורין אפילו א"א בחזרה דשאני התם דתרי ותרי נינהו ואמרינן מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אבל בהזמה דהמזימין נאמנין מגזה"כ כיון שהוזם אחד מהם ממילא בטל נמי בודאי עדות של השני והעד שניזום חייב לשלם משום דיני דגרמי מש"ה לא נקט אלא אין נהרגין ואין לוקין דפסיקא ליה מלתא דלעולם לא משכחת לה דנהרגין ולוקין בהוזם אחד מהם אבל בממון דמשכחת לה בנעשה מעשה על פיהם והוציאו ממון וא"א בחזרה דאפילו בהוזם א' נמי משלם אע"ג דבלא נעשה מעשה על פיהם בכה"ג דא"א לחייב [מדין] דיני דגרמי מדין הזמה אין משלם עד שיזומו שניהם כיון דלאו מלתא פסיקתא הוא לא קתני לה והאי דלעיל דאין ע"ז משלם עד שיזומו שניהם מדין הזמה קאמר ובדליכא לחייבו משום דיני דגרמי מיהו הא עובדא דיהודא ב"ט מייתי לה הש"ס בפ"ב דחגיגה (דף ט"ז) וגירסת כל הספרים התם נמי אין משלמין ממון עד שיזומו שניהם וגירסא נכונה היא ונ"ל שגם כאן גרסינן לה אלא ע"י ט"ס נשמט בבא זו דממון בשמעתין: **אלא** להקיש שלשה לשנים מה ג' מזימין את הב' אף ב' יזומו את הג'. הכי גירסת הספרים דידן וה"ג נמי הרי"ף להקיש שלשה לשנים. ולכאורה אין גירסא זו נכונה ולהקיש ב'

לג' מיבעי לי' למימר כדמסיק מה ג' מזימין את הב' דהא רובא נינהו ה"נ מקשינן ב' לג' דב' יזומו את הג' דהיינו מיעוטא מזימין לרובא וצ"ל דהני שנים ושלשה דקרא לענין היקש זה לא מיירי מן המזימין אלא מן הניזומין איירי וה"ק מה שנים ניזומין מן הג' אף ג' ניזומין מן הב' אע"פ שהן הרוב ומהג' מזימין את הב' דקאמר האי ג' לאו אג' דקרא קאי דהא קרא מניזומין מיירי ולא מזוממין אלא סיפא דמלתא דמזימין את הב' אקרא קאי ואב' דקרא שניזומין מן הג' וכן הא דמסיים אף ב' יזומו לאו אב' דקרא קאי אלא סיפא דמלתא יזומו את הג' אקרא קאי דקרא משלשה הניזומין מן השנים איירי ולהקיש שלשה לשנים דקאמר תנא נמי אניזומין קאי:

אף ב' מזימין הג' ומנין אפילו מאה ת"ל עדים. הקשו התוס' אימא עדים אתא אף לד' ונמצא א' מהן קרוב או פסול יותר מן הג' דכתיבי בקרא אבל טפי מארבעה לא וי"ל כיון שכת א' מזמת שתי כיתות הוא הדין מאה. כוונתם להקשות אהני תרי דנ"ל מעדים דאפילו מאה הן לענין הזמה הן לענין קרוב או פסול אימא עדים אתא אף לד' ולא יותר וע"ז תירצו דאין לחלק בין ד' שהן ב' כתות למאה. וק"ל ע"ז דהא תינח לענין הקישא דמזימין דכיון דמזימין לד' דהו"ל ניזומין ב' כתות ע"י א' שוב אין לחלק בין ב' כתות למאה אבל לענין הקישא דנמצא א' מהן קא"פ אכתי י"ל דאימא עדים אתא לד' ונמצא א' מהן קא"פ יותר מג' דכתיבי דהא לענין זה יש לחלק בין ד' ליותר מד' דהיכא דליכא אלא ד' וא' מהן קא"פ לא נשתייר מן הכשירים אלא ג' דנמצא אין הפסול מבטל עדות ב' כתות אלא של כת ומחצה אבל אפילו היכא דאיכא ה' עדים וא' מהן פסול דאכתי נשתיירו מן הכשירים שיעור ב' כתות אין לנו שכח הפסול כ"כ לבטל עדותן וכ"ש מאה ול"ל דראוי להשוות כל הני הקישא דג' לב' להדדי וכמו לענין הזמה אתיא מריבויא דעדים אפילו מאה מה"ט דפי' התוס' ה"ה לענין נמצא אחד מהן פסול אפילו מאה נפקא ליה מהאי ריבויא דעדים [דהא] ליתא דהא ר"ע דמקיש ג' לב' לענין קא"פ לא אתיא ליה הא דב' מזימין את הג' מהקישא כדפרש"י ולא אתיא הקישא אלא לנמצא אחד מהן קרוב או פסול לחוד. ונ"ל דודאי לענין נמצא א' מהם פסול אין סברא לחלק בין ג' לד' ולמאה דכיון דגלי קרא מהקישא דג' לב' דיש כח לפסול לבטל עדות הב' שעמו מגזה"כ אע"פ שב' כשירים לכל עדיות שבתורה וא"כ מה לי ב' ומה לי אם יש עוד ג' בלעדו או אפילו מאה פשיטא דמבטל עדות כולם ול"צ קרא להכי ואע"ג דלענין הזמה צריך לאתויי מאה מעדים היינו משום דהתם ה"א דאין דברי כת א' נגד ב' כתות אבל לענין קא"פ לא שייך ה"ט הלכך כיון דגלי קרא מהקישא דג' לב' שיש כח לפסול אחד לבטל עדות מעליא של ב' עדים שעמו ה"ה למאה שעמו והא ממילא ש"מ ול"צ קרא והא דקאמר מנין אפי' מאה

ת"ל עדים היינו מטעם אחר ה"א דדוקא בג' אם אחד מהן פסול מבטל עדות הב' כשירים שעמו אבל אם יש ג' מבלעדו אינו מבטל עדותן משום דאמרינן בגמרא והוא שהעידו כולן בתוך כדי דיבור דהיינו כל אחד ואחד בתכ"ד של חבירו והשתא סד"א ה"מ היכא דליכא אלא ג' עדים וכל אחד ואחד העיד בתכ"ד של חבירו נמצא דעדות של האמצעי מצרפם שעדותו היה בתכ"ד של הא' ושל הג' הי' בתכ"ד שלו לפיכך כל מי משלשתם שנמצא קא"פ מבטל העדות דאם הא' נמצא פסול אע"ג דאין בו כח לבטל העדות של הג' שלא היה בתכ"ד אפ"ה אין כאן עדות דהא כיון דיכול לבטל העדות של האמצעי שהיה בתכ"ד שלו הא לא נותר כאן אלא עדות של הג' לבד ורחמנא אמר ע"פ שנים עדים יקום דבר והא ליכא אלא ע"א וה"נ אי הג' קא"פ מבטל עדותו של האמצעי שהיה עמו בתכ"ד ואין כאן אלא ע"א שהוא הא' ואינו כלום וכ"ש אם נמצא האמצעי קא"פ שמבטל עדות שניהם שהיו עמו בתכ"ד ואין כאן אפילו ע"א אבל היכא דאיכא כאן ד' עדים וכ"ש יותר אע"פ שהעידו כל א' וא' בתכ"ד של חבירו האף דאם נמצא בהן קא"פ אעפ"כ לא נתבטל העדות לגמרי דהא עדיין יש כאן ב' עדים כגון דאם הא' נמצא פסול נהי דיכול לבטל העדות של הב' שהעיד בתכ"ד עדות הג' שלא היה בתכ"ד של הא' קיימת וכ"ש של הד' והא יש כאן עדות של ב' עדים שהן הג' והד' וכן אם הפסול הוא הד' נהי שמבטל עדות הג' שהיה בתכ"ד שלו אפ"ה עדות הב' וכ"ש הא' שלא היו בתכ"ד של הד' קיימת והא יש כאן שני עדים קמ"ל ריבויא דעדים דאפילו בדאיכא יותר מג' דכתיבי בקרא אם נמצא א' מהן קא"פ איזה שיהיה מבטל כל העדות אפילו אם נמצא הא' או הד' פסול עדות כולן בטלה דכיון דפתיכי אהדדי זה בתכ"ד של זה וזה בשל זה הוו להו כולהו כעדות אחת וה"ה שהא' פוסל את הק' והק' פוסל את הא' כמו שא' פוסל את הד' והד' את הא' דמ"ש הא בהא נמי יש ב' עדים שאינם בתכ"ד של הפסול לפעמים כגון אם הפסול הוא הא' או הד' וכפי' ואפ"ה מבטל עדותן. והא ל"ל דעדים לא מרבי אלא בד' ונמצא א' פסול וכגון שהפסול הוא א' מן האמצעים כגון הב' והג' דהתם יש בו כח לבטל עדות [כולם] דאם הוא הב' נהי שאינו יכול לבטל את הד' שלא היה בתכ"ד שלו מ"מ כיון שמבטל את של א' ושל ג' שהיו בתכ"ד שלו ממילא עדות הד' אינו כלום דאינו אלא עד א' וכן אם הג' הוא הפסול כיון דמבטל את של ב' שלפניו ואת של ד' שלאחריו שהיה בתכ"ד שלו ממילא עדות הא' שלפני פניו אע"פ שלא היה בתכ"ד א' עם הג' אינו כלום דאינו אלא עד אחד אבל היכא שהפסול הוא הא' נהי שמבטל עדות הב' שהיה עמו בתכ"ד עדות הג' וכ"ש הד' שלא היה בתכ"ד עמו לא נתבטל והרי כאן ב' עדים ובאם הפסול הוא הד' אין בו כח לבטל אלא עדות של הג' אבל לא של הב' ושל הא' מה"ט וכיון שכן לא מיבעי

במאה לא מ"ל דפסול א' מבטל כל עדות דהא איזה מהן שנמצא פסול עדיין יש כאן כשירים הרבה שלא העידו בתכ"ד שלו אלא אפילו אין כאן אלא ה' עדים גרידא אע"פ שהעידו כל או"א בתכ"ד של חבירו ל"מ לה בשום אופן דפסול א' מבטל כולן לא מיבעי באם הפסול הוא הראשון או האחרון דלא משכחת לה אלא אפילו הי' א' מן האמצעים נמי למ"ל דאם הוא העד הב' הא כאן הד' והה' דאינם בתכ"ד של הב' ואם הוא הג' הא כאן הא' והה' שאינם בתכ"ד שלו ואם הוא הד' הא כאן הא' והב' שאינם בתכ"ד של הד' דז"א דלהא ל"צ קרא דעדים לרבויי בד' ונמצא א' מן האמצעים פסול דפשיטא כיון דגלי קרא בג' דהפסול מבטל הב' שעמו ממילא נשמע לד' היכא דא' מן האמצעים פסול דמבטל עדותן ואי משום דבג' לא נותר שום א' מהן שלא נתבטל עדותו באם האמצעי הוא הפסול אבל בד' אפילו אי א' מן האמצעים פסול אפ"ה נותר כאן ע"א שלא נתבטל עדותו או הא' או הד' מ"מ להא לא צריך ריבויא דעדים לד' דפשיטא דעדות א' אינו כלום דכתיב ל"י עד א' א"ו כי איצטריך קרא דעדים לרבויי ד' להיכא דהא' או הד' נמצא פסול וקמ"ל קרא אע"ג דיש כאן ב' עדים שלא העידו בתכ"ד של הפסול אפ"ה מבטל עדותן וש"מ ממילא דאפילו עדות מאה נמי מבטל דמה לי תרי ומה לי מאה. ובהכי ניחא לי דל"ק ר"ע גבי הא דבא הג' להחמיר עליו ולעשות דינו כ"ב משום נטפל לעוברי עברה מאה מנין ת"ל עדים כדאמר ר"ע גופי' גבי נמצא א' קא"פ משום דלהא ל"צ קרא דמה לי נטפל לב' ע"ע מ"ל למאה דהא ב' נמי בלא נטפל לג' יש בעדותן כדאי ליענש הנידון ואפ"ה חייבו רחמנא להג' הנטפל להם ה"ה הנטפל למאה והא דמרבי לה למאה גבי קרוב או פסול ה"ט כדפי':

אף ג' נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטילה. האי פסול איני יודע בהי פסול איירי אי אפי' פסול מחמת עבירה בכלל או מיירי דוקא בשאר פסולין כמו אשה ועבד אבל פסולי עבירה לרבא דאמר בפ' זה בורר (דף כ"ז) מומר אוכל נבילות להכעיס כשר לעדות ולתיאבון הוא דפסול אע"ג דלהכעיס חמור ממנו משום דרשע דחמס בעינן שעבר עבירה בשביל הנאתו ומש"ה פסול דה"נ חיישינן דשקיל שוחדא ויעיד שקר וכיון דפסול רשע אינו מצד גזה"כ כמו פסול קורבה דאפילו משה ואהרן פסולין אהדדי כדאמרינן ס"פ מי שמת (דף קנ"ט) אלא משום חששא דלמא יעיד שקר ואלו היה ברור לנו שמעיד אמת בר עדות הוא אפשר לומר דאין מבטל עדות הב' כשירים שעמו דהא הוא עצמו אם היה ברור לנו שמעיד אמת עדותו עדות והרי הב' כשירים שעמו מגלין עליו שבעדות זו אינו משקר וא"כ הוא גופי' בעדות זו כא' מן הכשירים כ"ש שאינו פוסל הכשירים שעמו ואע"ג דקיי"ל כאביי דס"ל התם דאפילו אוכל נבילות להכעיס נמי פסול וא"כ בע"כ הא

דפסלת תורה רשע לעדות גזה"כ הוא כמו פסול קורבה ולאו משום חשש דלמא משקר וא"כ ודאי פוסל ומבטל עדות הכשרים שעמו כמו קרוב מ"מ למאי דפי' הרי"ף דאין רשע פסול לעדות אלא א"כ עבר עבירה שחייב עליה מלקות דרחמנא קרי' רשע לחייבי מלקות דכתיב והיה אם בן הכות הרשע אבל אם אינו בר מלקות כגון שעבר על לאו שאין בו מעשה או לאו שניתק לעשה או לאו שבכללות כשר כמ"ש בשמו בספר העיטור וכן דעת קצת מפרשים והא ודאי דומיא דרשע דחמס אע"ג דלאו בר מלקות הוא ולא מיקרי רשע מודה דפסול כדמוכח התם דגזלנין ומלוי בריבית פסולין לעדות מה"ת ופסול זה ע"כ משום חשש עדי שקר וכמ"ש [הרמב"ם בפ"י מהל' עדות] והשתא גם אליביה יש להסתפק אי פסול כזה מבטל עדות הב' כשירים או לא:

וכה"ג יש להסתפק הא דקיי"ל בפ' יש נוחלין (דף ק') דלענין עדות בעינן תחלתו וסופו בכשרות אבל אם היה תחלתו בפסול אע"פ שסופו בכשרות פסול אי גבי פסולי עדות מחמת עבירה נמי בעינן תחלתו וסופו בכשרות ואי הי' פסול בשעת ראיה ובשעת הגדה היה כשר כגון שעשה תשובה פסול או דלמא לא בעינן תחלתו בכשרות אלא בגוונא דחשיב התם חתנו ומתה בתו או סומא ונתפתח שוטה ונשטפה חרש ונתפקח דכל הני אין פסולייהו משום חשש עדות שקר אלא מגזה"כ הלכך בעינן תחלתן נמי בכשרות כדנפקא ליה בפ"ד דערכין (דף י"ח) דאמר קרא או ראה אם לא יגיד בראיה והגדה תליא רחמנא מלתא אבל הפסול מחמת עבירה משום חשש עדות שקר נגעו בה ואלו ידענו שמעיד אמת עדותו עדות א"כ אין עליו תורת פסול כלל בשעת ראיה אלא משום הגדה שלא יעיד בשקר וכיון דבשעת הגדה כשר הוא ובחזקת שאינו משקר איגלי מלתא למפרע דראייתו היתה בהכשר ותחלתו וסופו בכשרות הוי ואפילו לאביי ברשע דלאו בר מלקות הוא ואינו פסול אלא משום רשע דחמס ומשום חשש עדות שקר בכה"ג לית לן בה:

עוד יש לי להסתפק אפי' בשאר פסולי עדות כגון קרוב או סומא וכיוצא בהן דבעינן בהו תחלתו וסופו בכשרות אבל אם תחלתו בשעת ראיה היה פסול אע"פ שסופו בשעת הגדה הוא כשר עדותו בטילה אי פסול כזה שתחלתו בשעת ראית העדות בפסול וסופו בשעת הגדה היה כשר פוסל ומבטל עדות הב' כשירים שעמו כדין נמצא א' מהן קא"פ דעדות כולן בטילה והאי נמי הא פסול הוא לפיכך פוסל נמי או לא ואליבא דהני מפרשים דפירשו דבראית הפסול לחוד אינו פוסל כל הכשירים שעמו אלא א"כ ראה עמהם וגם אח"כ העיד עמהם אבל בראיה לחוד בלא הגדה אינו פוסל אי פסול כזה שתחלתו בפסול וסופו בכשרות פוסל או אינו פוסל מי אמרינן כיון שהוא גופי' פסול הואיל ותחלתו היה

בפסול פוסל נמי או דלמא הנ"מ דפסול פוסל היכא דהוא עדיין מפסולי עדות בשעת הגדה אבל היכא דשעת הגדה בכשרות הוא ואינו פסול אלא מפני שהיה קרוב או סומא וכיוצא בו בשעת ראיה ולא היה תחלתו בכשרות נהי דהוא גופיה פסול להעיד מ"מ אינו פוסל דהא ראיית הפסול לחוד אינו פוסל אלא א"כ הגדה עמו וזה בשעת הגדה כשר הוא והא שהוא גופיה פסול אינו אלא מפני שהיה פסול בשעת ראיה ולגבי עדותו גופיה שעת ראיה לחוד פוסלו לעולם לעדות ואינו חוזר ונראה אבל לפסול הכשרים שעמו שאינו פסול בשעת ראיה לחוד עד דאיכא הגדה עמו והגדה של זה בשעה שחזר להכשירו הוא ודמי להיכא שהיה כשר בשעת ראיה דודאי אינו פוסל דכיון דתרתי בעינן ראיה והגדת פסול והכא ראיה בפסול ליכא והגדה בלא ראיה אע"ג דפסול אינו פוסל ה"נ איפכא כיון דראיה נמי אינו פוסל בלא הגדה היכא דפסול בשעת ראיה וכשר בשעת הגדה נהי דפסול אינו פוסל עד דאיכא תרתי או נימא דאע"ג דפסול דשעת הגדה לחוד אינו פוסל התם ה"ט משום דבשעת ראיה כשר היה ואינו נפסל למפרע משא"כ היכא שהיה פסול בשעת ראיה אע"ג דבשעת הגדה הוא כשר אפ"ה פסול דשעת ראיה פוסל לעדות לעולם ואינו חוזר ונראה וה"ל בשעת הגדה דעדות זה נמי שם פסול עליו כיון דפסול הוא לזה העדות פוסל נמי כדין נמצא אחד מהם קא"פ:

ואין להביא ראיה מהא דפריך הגמרא נרבע יציל ופי' התוס' דמנרבע לרצונו פריך דיצילנו מפני דהו"ל רשע ורשע פסול לעדות וש"מ דרשע פסול ופוסל דהא האי פירכא ר"פ לאביי הוא דמקשה לה והא לאביי רשע פסול מגזה"כ ואפילו אינו דרשע דחמס אלא כמו אוכל נבילות להכעיס כיון דבר מלקות הוא כ"ש חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד כמ"ש המפרשים והא רובע ונרבע דבר מחוייבי מיתות ב"ד הן הלכך פריך שפיר נרבע יציל אבל ברשע דחמס דלאו בר מלקות וכרת ומב"ד לאביי ולרבא בכל רשע אכתי א"ל דאינו פוסל והא דאיצטריך רבא לשנויי יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר לאו משום קושיא דנרבע יציל אלא משום קושיא דהורג ורובע יציל פי' יצילו את עצמם והצלת עצמן אינו מטעם רשע אלא משום דאדם קרוב אצל עצמו וקרוב בודאי פוסל:

מיהו יש להביא ראיה דפוסל מדאמרינן בפ"ה דסנהדרין (דף מ"א) אפילו בחקירות ב' אומרים ידענו וא' אומר אינו יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע ופירשו התוס' דלא כר"ע דמקיש ג' לב' לענין נמצא א' מהם קא"פ דאלו לר"ע אם אחד אמר איני יודע אע"ג דב' אומרים ידענו האי דאמר איני יודע כנמצא א' מהם קא"פ דמי דעדותן בטילה והא טעמא דאיני יודע דחקירות דעדותן בטילה גבי ב' עדים משום דהו"ל עדות שאא"י להזימה כדמפרש התם והא בע"כ היינו טעמא דעדות שאא"י להזימה דפסול משום חשש עדות

שקר נגעו בה דלמא משקר ואינו מתירא מעונש כאשר זמם כיון דא"א יכול להזימו דהא ה"ט דבחקירות אמר איני יודע פסול ובבדיקות כשר אע"ג דשתיהן דאורייתא כדאמרינן התם והרי פסול דאיני יודע דחקירות דמי לפסול עד חמס דפסול משום חשש דלמא משקר ואם איתא דרשע דחמס אינו מבטל עדות הכשירים שעמו אפילו לר"ע מטעמא דהכשירים שעמו מגלין על עדותו שאמת העיד א"כ ה"נ בחקירות אי אמר איני יודע אמאי עדות הב' שעמו בטילה לר"ע הב' כשירים שעמו יגלו על עדותו שאמת העיד אלא ודאי ש"מ דכל כה"ג כנמצא אחד מהם קרוב או פסול לבטל עדות הב' כשרים שעמו:

דף ו.

ואימתי בזמן שהתרו בהן. נ"ל דהאי מלתא סתמא היא דכ"ע מודו בה ואפילו ר"י דאמר בד"א בדיני נפשות מ"מ התראה בעו דאל"כ מה יעשו שני אחין ואחד שראו שהרג. והיינו דתנו אימתי בזמן שהתרו בהן דהתראה לא שייך אלא בד"נ ומשום ר"י נקט לה דס"ל דאין קא"פ מבטל עדות הכשירים אלא בד"נ דאי רבי קאמר לה כיון דלדידיה שוין בהא לד"נ ובד"מ לא שייך התראה ובלאסהודי תליא ביטל עדות כשירים כדאמרינן בגמרא לא הו"ל למיסתם ולמיתלי בהתראה דלא שייך בד"מ א"ו נקט בזמן שהתרו בהן משום ד"נ דכ"ע מודו בה אפילו ר"י והא דאמרינן בגמרא הכי אמרינן להו אי למחזי אתיתו משום ד"מ דרבי קאמר לה הכי:

אמר רבא והוא שהעידו כולם בתכ"ד. התם קאמר מתניתין מאה כשנים אבל אם העידו השנים ולאח"ז העידו האחרים הרי הן כשתי כתות לכל דבר כך פי' רש"י. וכתבו התוס' משמע דקאי אף לענין קרוב או פסול וקשה דהא משמע בסמוך דלענין דין דקרוב או פסול אינו תלוי בהעדאה בתוך כדי דיבור אלא בראיית המעשה גמרה עדותן אף כי העידו אחר תוך כדי דיבור דקאמר הרוג יציל. לפיכך פירשו דלא קאי אלא אדין דעדים זוממין דקאמר עד שיוזמו כולם ובהא קאמר דווקא כי העידו כולם בתוך כדי דבור אבל העידו מקצתן תוך כדי דבור ומקצתן אחר כדי דבור הו"ל ב' כתות ולא בעינן עד שיוזמו כולן אבל לענין נמצא אחד קרוב או פסול אף דאם נמצא מהני שהעידו לאחר כדי דיבור עדותן בטלה וטעמא דמילתא דבנמצא אחד קרוב או פסול חשיב כחד עדות אף שהעידו אחר כדי דבור משום שהם אומרים אמת וא"כ עדותן מתחיל מראייה שלהם וראייה שלהם היתה בבת אחת עם העדים אבל בע"ז שאין אומרים אמת א"כ לא בא עדותן אלא כשיעידו בב"ד וכיון דלא העידו בבת אחת רק לאחר כדי דיבור לא חשיב כחד עדות. ולפי זה נמצא גבי נמצא אחד קרוב או פסול איכא תרי גוונא לבטל עדותן או שראה בבת

אחת אף שהעידו לאחר כדי דיבור דאז מתחיל עדותן משעת ראייה או שהעידו בתוך כדי דבור אע"פ שלא ראו בבת אחת ואין צירוף עדותן מתחיל משעת ראייה מ"מ כיון דהעידו בתוך כדי דיבור הו"ל כחד עדות דודאי לא גרע מעדים זוממים דליכא ראייה כלל ואפ"ה הו"ל חד עדות בהעידו כולם בתוך כדי דיבור ובעינן עד שיוזמו כולם. מיהו אפשר לומר דלענין קרוב או פסול אע"פ שהעידו בתוך כ"ד לא הו"ל כחד עדות אם לא ראו בבת אחת ולא דמי לעדים זוממין דשאני הכא כיון שהן אומרים אמת וא"כ ראייה שלהם הוא התחלת עדות וכיון שלא ראו בבת אחת הפסולין עם הכשרים בתחילת עדותן שוב לא מהני צירופן בסוף העדות דהיינו ע"י הגדה תוך כדי דיבור אבל ע"ז שאינן אומרים אמת א"כ התחלת עדותן לא בא עד שעת הגדה כיון שהעידו בבת אחת דהיינו תוך כדי דיבור התחלתן וגמר' העדות בב"א בא כשהעידו בתוך כדי דבור משו"ה הו"ל כחד עדות [ובעינן] עד שיוזמו כולן. אבל ק"ל מאי ק"ל על פירש"י מהא דפריך הרוג יציל הא אינהו גופייהו פירשו בסמוך בשם ר"י דגם לר"י לא אמרו דעדותן בטלה אלא דווקא באותן שמעידין בפני ב"ד אבל בשביל ראייה לחודה לא והא דפריך הרוג יציל הא אינו הולך להעיד בב"ד היינו מתחלה היה סבר לר"י כי נמי אינן באין להעיד בב"ד עדותן בטלה ומשני במקיימי דבר הכתוב מדבר כלומר כשבאין לקיים הדבר בב"ד אמר ר"י נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה. והשתא לפרש"י נמי לא קשה מידי דכיון דמתחלה היה סבור דלר"י אף כי אינן באין להעיד בב"ד אפ"ה עדותן בטלה מש"ה פריך הרוג יציל דכיון דבראייה תליא מילתא הא הרוג נמי ראה עם העדים בבת אחת אבל לבתר דמשני במקיימי דבר הכתוב מדבר. דהיינו כשבאין לקיים הדבר בב"ד מהשתא י"ל נמי דקיום הדבר בב"ד נמי אין עדותן בטלה אא"כ מעידין בבת אחת דהיינו בתוך כדי דבור:

והוא שהעידו כולן בתוך כדי דבור. פרש"י התם קאמר מתניתין מאה כשנים אבל אם העידו הב' ולאחר זמן העידו האחרים הרי הן כב' כתות לכל דבר. וכתבו התוס' משמע דקאי אף לענין קרוב או פסול, וקשה דהא משמע בסמוך דלענין דין דקרוב או פסול אינו תלוי בהעדאה בתוך כדי דיבור אלא בראיית המעשה גמרה עדותן אף כי העידו אחר תוך כדי דיבור דקאמר הרוג יציל. ולדידי לא קשה מידי דודאי לפירש"י באחת משתי אלה גמרה עדותן או בכיון להעיד בשעת ראיית המעשה אע"פ שלא העידו כלל או בהעידו אע"פ שלא [נתכוונו] בשעת ראיית המעשה דאי ל"ת הכי [קשה] הא רש"י ס"ל לענין אין עד נעשה [דיין] במתכוין להעיד בשעת ראיית המעשה נעשה עד ושוב אין נעשה דיין כדפי' רשב"ם משמו בפרק יש נוחלין (דף קי"ג) גבי הא דאמר ר"י התם ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין ופי' רשב"ם דווקא נכנסו לבקר אבל

אם נכנסו להעיד נעשו עדים ושוב אין עושין דין דאין עד נעשה דיין והביא סייג לדבריו מתשובת רש"י זקינו וה"ה נמי לענין נמצא אחד מהן קרוב או פסול בשעת ראייה נגמר עדותן אע"פ שלא העידו ועדות כולה בטלה כדפי' רשב"ם התם וא"כ איך פי' רש"י הכא דאם העידו לאחר כדי דבור אין הפסול מבטל עדות הכשרים הא ממ"נ אי נתכוין הפסול להעיד בשעת ראייה לא מיבעי אי לא העיד בתוך כדי דבור אלא אפי' לא העיד כלל משעת ראייה שכיון להעיד כבר ביטל עדות הכשרים שראו עמו ואי לא נתכוין להעיד בשעת [ראיה] אפילו העיד עם הכשרים בתכ"ד אינו יכול לבטל עדות א"ו ס"ל דכמו בכיון בשעת ראיה מבטל עדות הכשירים ה"ה אם לא כיון בשעת ראיה להעיד אם בא לב"ד והעיד מבטל עדותן מיהו הנ"מ והוא שהעידו בתכ"ד ואהאי קאי הא דאמר רבא והוא שהעידו כולם בתכ"ד לענין דין קרוב או פסול בלא נתכוונו להעיד בשעת ראיה ואינו מבטל עדות הכשירים שעמו אלא מחמת שעת הגדה מש"ה בעינן שיעיד עמהן בתוך כ"ד. עוד נ"ל הא דפרש"י דלענין דין קרוב או פסול בעינן שיעידו כולן בתכ"ד מיירי בהי' תחלתו בשעת ראיית העדות בכשרות וסופו בשעת הגדה בפסול כגון שראו עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו קודם הגדה או שהיה פתוח בשעת ראיית העדות ונסתמא קודם הגדה דכה"ג עדותן פסולה דבעינן תחלתו וסופו בכשרות כדאמרינן בפ' י"נ (דף ק') והשתא בשעת ראיה א"א לו לפסול ולבטל עדות הכשירים שעמו דהא בשעת ראיה לא היה עדיין לא קרוב ולא פסול והוא עצמו היה כשר לעדות זו ואין קורבתו או פסולו מתחיל אלא בשעת הגדה מש"ה בעינן שיעיד עמהן בתוך כ"ד ואי לא אינו מצטרף עמהן לבטל עדותן אבל בהיה קרוב או פסול נמי בשעת ראיה בהא לחוד סגי לבטל עדות הכשירים שעמו ואפילו לא העיד כלל לפרש"י בתשובה. ונ"מ בין האי תירוץ לתירוץ קמא דאפי' לר"י דס"ל דבלא התראה וכוונת העדות אפ"ה נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטילה לתירוץ בתרא א"ל להא דרבא והוא שהעידו כולן בתוך כ"ד לענין דין קא"פ היכא שתחלתו היה בכשרות וסופו בפסול דהכא בעינן שהעידו כולן בתכ"ד וכדפי' משא"כ לתירוץ קמא אליבא דר"י [לא משכחת לה] כיון דלא בעי ר"י התראה וכוונת העדות:

[**מכדי** תוך כדי דיבור היכי דמי כדי שאילת שלום תלמיד לרב]. פי' תוך כדי שאילת תלמיד לרב דהיינו פחות מכדי אמירת ג' תיבות הללו של שלום עליך רבי ה"ל תוך כ"ד אבל בכדי אמירת ג' [תיבות ה"ל כדי דיבור ויותר מכדי ג' תיבות ה"ל יותר מכדי דיבור] והאי כדי שאילת תלמיד דקאמר אכ"ד עצמו קאי ולא אתוך אבל אין לפרש דהאי כדי ש"ת לרב דקאמר אתוך כ"ד קאי [ואם לא בכדי] אמירת ג' תיבות הללו מכיון אכתי בכדי

כ"ד הוי דהא ברפ"ד דנזיר (דף כ') תנן מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני [כולם נזירים ואמרינן בגמרא] יתיב ר"ל קמיה דרבי יהודא נשיאה ויתיב וקאמר והוא שהתפיסו כולן בתכ"ד וכו' כדי שאילת שלום וכמה כש"ש כדי שאומר שלום תלמיד לרב א"ל תוב לא שבקת רווחא [ופי' התוס' כלומר תלמיד] ששמע לאחד שנדר בנזיר ובקש לומר ואני ובתוך כך עובר רבו לפניו והוא חייב להקדים לו שלום ולומר שלום עליך רבי והם ג' תיבות [שוב לא יועיל] להתפיס בנזיר אם יאמר ואני שכבר שהא כדי דיבור ואין זו סברא א"ו גם הד' ניתפס הואיל ולא שהא לאחר כדי דיבור אלא לאלתר לאחר [כדי דיבור אמר ואני אבל] החמישי ודאי אינו נתפס ששהא קצת לאחר כ"ד ומדא"ל תוב לא שבקת רווחא לתלמיד ש"מ שבכדי אמירת ג' תיבות הללו של [שאילת שלום הוה כ"ד] לר"ל, ואע"ג דלרי"נ עדיין יש בו כח להתפיס הואיל ולאלתר לאחר שיעור אמירת ג' תיבות הללו דשלום עליך רבי אמר ואני הא אמרינן התם [תניא נמי הכי] פי' כדר"ל מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ושהא כדי דיבור ואמר ואני הוא אסור וחבירו מותר וכמה כ"ד כדי שאילת שלום תלמיד לרב. ואני תמה על מה שראיתי [ברמב"ן פרק יש נוחלין דף קכ"ט בהא] דאמרינן והלכתא תוך כ"ד כדיבור דמי שפי' בשם ר"ת הטעם מפני שפעמים שתלמיד מוכר או קונה ואם עובר רבו עליו א"א שלא יתן לו [שלום ומשום תקנת] השוק תקנו שלא יפסיד בכך והיינו דאמרינן במס' נזיר א"ה לא שבקת רווחא לתלמיד והשוו חכמים מדותיהן ותקנו כן בכל דבר אע"פ שאין [הטעם בו] כגון אמרו לו מת אביו וקרע וכו' בפרק בתרא דנדרים והא לר"ל דתניא כוותיה בכדי שאילת שלום תלמיד לרב כבר כלה שיעור כדי דיבור וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן ומה תקנת השוק יש בזה הא אם תלמיד מוכר או קונה אם עובר עליו רבו בכדי שיתן לו שלום מפסיד דהא שהא כבר בכ"ד וע"פ זה נדחה ג"כ מה שכתב שם הרמב"ן בשם הרב אב"ד כיון דאמרו רבנן הקורא את שמע שואל מפני היראה תקנו שלא יהא הפסק בשום דבר הא לר"ל דתניא כוותיה מכוון בכדי שיעור שאלה מפני היראה דהיינו שאילת שלום תלמיד לרב הוה הפסק בכ"ד. ושם בפרק יש נוחלין מסקינן והלכתא כל תוך כדי דיבור כדיבור דמי לבר מע"ז וקידושין ופירש רשב"ם שאם קידש אשה בפני עדים וחזר ואמר תכ"ד להוי מתנה ולא להוי קדושין אין שומעין לו ומקודשת ואינה מקודשת וחומרא דרבנן בעלמא היא משום לעז ממזרות אם תינשא לאחר בלא גט משמע מדבריו דתוך כ"ד כדיבור דמי הוי מה"ת אלא בקידושין החמירו רבנן משום לעז דחשש ממזרות מ"מ אין דבריו מחוורין לי דהא בפרק י"א דנדרים גרסינן והלכתא תוך כ"ד כדיבור דמי חוץ ממגדף ועע"ז מקדש ומגרש פי' דאם גירש וחזר בו תכ"ד לא מצי הדר ביה ומגורשת ואמאי הא הו"ל קולא

וכ"ת דמגרש נמי לחומרא קאמר ולא שתנשא לאחר בחיי בעלה אלא שאם מת בלא בנים דיינינן לה כמגורשת לחומרא וחולצת ולא מתייבמת וכן אסורה להנשא לכהן אחר מיתתו הא בהני לא שייך לעז ממזרים:

[**כדי** שאילת תלמיד לרב. בפרק ז' דב"ק אמרינן תרי תוך כדי דיבור הוי חד] כ"ש תלמיד לרב וחד כדי שאילת הרב לתלמיד כי לית ליה לר' יוסי כשאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי דנפיש כדי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך אית ליה ורבנן [אפי' כדי שאילת הרב] לתלמיד שהוא שלום עליך ל"ל ופי' התוס' דר"א מדיפתי דאמר תוך כ"ד כד"ש תלמיד לרב הוא דלא כר"י ודלא כרבנן [אלא] ס"ל כברייתא [דרפ"ד] דנזיר [וקשה לי דהא] בפרק מרובה מפרש דשאילת שלום תלמיד לרב הוי כדי אמירת ד' תיבות שלום עליך רבי ומורי וכאן אמר א"ר אחא שאינו אלא כדי אמירת ג' תיבות שהן שלום עליך רבי [ונראה לי] דגירסא דשמעתין עיקר דכדי דיבור הוי כדי אמירת ג' תיבות של שלום עליך רבי והיינו כדי שאילת תלמיד לרב דקאמר ר"ל [ברפ"ד] דנזיר דאמרינן התם לימא מסייע [לי' דתנן מי] שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ותו לא פי' ואלו לרבי יהודה נשיאה המ"ל ואני ואני ד' פעמים והקשו התוס' לר"ל נמי ניתני ואני ואני [ג' פעמים ותירצו] דלר"ל ל"צ למיתני אלא ב' פעמים דאין סברא לחלק בין ב' לג' ששניהם עומדים תכ"ד והא דנקט ואני ב' פעמים דקמ"ל דגם הב' נתפס אע"ג דהאמצעי מפסיק בדיבורו בין א' לג' אבל לרי"נ א"א דד' נמי נתפס בא' ליתני דהא ודאי חידוש הוא דאע"ג דשהו כבר כ"ד כיון שהוא סמוך לאלתר לכ"ד משום שהתוס' מפ' בג"פ ואני היינו כדי שהות ג' תיבות של שלום עליך רבי בשוה ג' תיבות כנגד ג' תיבות כמ"ש לפני זה בהא דקאמר ר"ל והוא שיתפיסו כולן בתכ"ד. ולי קשה על האי פירושא אם איתא דג"פ ואני הוא מכוון לג' תיבות שלום עליך רבי אכתי לר"ל נמי תקשה ליתני במתני' ג"פ ואני מאי קאמרת דהא ל"צ דאין סברא לחלק בין ב' לג' ששניהם עומדים תכ"ד איברא יש ויש לחלק בין ב' לג' דהא ב"פ ואני הוא בשוה עם כדי שאילת הרב לתלמיד שהוא שלום עליך ב' תיבות נגד ב' תיבות לפי' התוס' דאזלי בתר מנין התיבות ואלו ג"פ ואני הוא שוה לכ"ש תלמיד לרב שהוא ג' תיבות של שלום עליך רבי והא ר"י בפ' מרובה כ"ד של ש"ש רב לתלמיד איתי ליה ותלמיד לרב ליתי ליה והל"ל אפי' לר"ל ג"פ ואני לאשמעינן דאע"ג דה"ל בכדי ש"ש תלמיד לרב אפ"ה מתפס הג' דכ"ז הוא עדיין תכ"ד לאפוקי מדר' יוסי דאלו לר"י כיון דבב"פ ואני כבר כלה כ"ד של רב לתלמיד תו לא מיתפס הג' לר"ל אע"פ שהוא סמוך לאלתר לכ"ד כדסבירא לי' לר"ל בכ"ד דידיה של תלמיד לרב דלא מיתפס הד' אף על פי שהוא סמוך לאלתר לכ"ד זה והא ל"ל דבאמת משנתינו אתי' כר"י דכ"ד

דרב א"ל ודתלמיד ל"ל משום הכי לר"ל ניחא הא דלא נקט ג"פ ואני אלא ב"פ דזה שוה לכ"ד של רב אבל ג"פ ה"ל יותר משל רב לא מתפיס אבל לרי"נ וודאי קשיא ולא משום דלא נקט ד' פעמים וע"ד שפי' התוס' אלא מדל"נ ג"פ ואני קא קשיא ליה דאפי' את"ל דמתניתין ר' יוסי הוא אפ"ה הל"ל ואני ג"פ אע"ג דהשלישי הוי אחר כ"ד דר' יוסי שהוא של רב מ"מ מכ"ד של ר"י נשיאה שהוא של תלמיד נשמע לכ"ד של ר"י שהוא של רב לאו ס"ל לרי"נ בתכ"ד דידיה שהוא של תלמיד דהרביעי נמי נתפס אע"פ שהוא לאחר כ"ד של תלמיד הואיל והוא סמוך לאלתר לכ"ד אם איתא לה"ט אפילו אי מתניתין ר"י היא אפ"ה הל"ל ג"פ ואני אע"ג דהג' ה"ל לאחר כ"ד של רב אפ"ה יתפוס הואיל והוא סמוך לאלתר לכ"ד כדס"ל לרי"נ בכ"ד דידיה דהוא של תלמיד הא ליתא דודאי הא לא שייך לומר דמכ"ד של תלמיד נשמע לשל רב דהא טעמא דרי"נ בשל תלמיד במתפיס סמוך לאלתר הוא מטעמא דתוב לא שבקת רווחא לחלמיד להתפיס והא ליתא אלא אי כ"ד הוי בשל תלמיד אבל אליבא דר"י דהוי בשל רב ל"ל תוב ל"ש רווחא לרב להתפיס דהא בע"כ ר"י לא חש לרווחא להתפיס דאפילו תימא דמתפיס סמוך לאלתר לכ"ד דרב אכתי לא שבקת רווחא לתלמיד להתפיס אלא ע"כ לא חש ר"י לה"ט דל"ש רווחא ודוחק לומר דל"ש רווחא לתלמיד הוא דלא חש ר"י דמלתא דלא שכיחא היא דבאותו שעה דוקא ששמע לא' שאמר הריני נזיר והוא ג"כ ביקש לומר ואני בתוך כך יעבור רבו לפניו אבל הא שכיחא דבכ"ד של הרב יעבור התלמיד או אדם אחר לפניו שכדי שאילת הרב לתלמיד שהוא שלום עליך לאו דוקא הרב אלא כל אדם לחבירו נמי שוה בשאילת שלום כמו הרב והשתא אם איתא לדרי"נ דחייש בכ"ד דידיה של תלמיד לתוב לא שבקת רווחא לתלמיד אע"ג דלא שכיחא כ"ש דבכ"ד דר"י של רב וכל אדם דשכיח דהו"ל למיחש ללא שבקת רווחא להו מש"ה ק"ל להגמרא לרי"נ ליתני ואני ג' פעמים אבל לר"ל ניחא:

ועוד קשה לי הא ר"ל דאמר והוא שהתפיסו כולן בתכ"ד כדי שאילת שלום ומפרש עלה כמה כדי שאילת שלום כדי שאילת תלמיד לרב לא טעמא דנפשיה קאמר אלא לפרושי מתני' אתא וטעמא דמתני' קמ"ל וא"כ אכתי תקשה לפ"ז הל"ל ג"פ ואני במתני' אם איתא להא פי' דמתני' כדר"ל והא נמי אין לפרש דמש"ה ק"ל לרי"נ [ולר"ל] ניחא ליה אע"ג דלר"ל השלישי נמי מיתפס דהא ג"פ ואני היינו כד"ש תלמיד לרב משום דתני בסיפא דההיא הותר הראשון הותרו כולן ואיכא למימר דהאי הותר הראשון דקאמר לאו ע"י שאלה והתרת חכם קאמר אלא מיירי שהותר הא' ע"י חזרה שחזר בו מן הנזירות תכ"ד לקבלת נזירות עליו דכיון דתכ"ד כד"ד יכול לחזור בו מש"ה לר"ל לא קשיא מידי אמאי לא תני ג' פעמים ואני דאם חזר בו אחר ששהא לאחר קבלת נזירותו בכדי אמירת ג'

פעמים ואני קודם לחזרתו כבר כלתה כ"ד ואין יכול לחזור בו אבל לרי"נ קשיא דכיון דבסמוך לאלתר לכ"ד כתוך כד"ד לענין התפסה שיכול להתפיס עדיין הד' לענין חזרה כתוך כד"ד סמוך לאלתר לכד"ד יכול עדיין לחזור בו כמו בתוך כד"ד והשתא תקשה לדידיה אמאי לא קתני ואני אלא ב"פ ותו לא המ"ל ואני ג"פ ואפ"ה מצי הדר בו אח"כ הא' שאמר הריני נזיר אע"ג דבשיעור ואני ג"פ כלתה אפי' כ"ד של תלמיד אפ"ה סמוך לאלתר לכ"ד כתוך כד"ד לענין חזרה לדרי"נ כדס"ל הכי גבי התפסה דהא ליתא דהא התם בפ"ד דנזיר מיבעי להו אי חד בחבריה מתפיס או דלמא בקמא למנ"מ לאתפוסי ומזיל א"א חד בחבריה מתפיס מתפיסנן ואזלינן לעולם וא"א בקמא מיתפיס טפי מכ"ד לא מתפיסין ורצה למפשט ממתני' הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני ותו לא מידי ש"מ בקמא [הוא דמתפיס דאס"ד חד] בחבריה מתפיס ליתני טובא ואני ודחי תנא כי רוכלא לחשוב וליזל והשתא אי האי הותר הא' הותרו כולן דתנא היינו שהותר ע"י חזרה שחזר [בתכ"ד מקבלת נזירותו עליו מיירי] א"כ אפילו תימא חד בחבריה מתפיס אפ"ה לא מצי למיתני ואני טובא אלא ב"פ ולא יותר דאלו [הוי תני ג"פ ואני הא תו לא הוי יכול לחזור בו] דהו"ל לאחר כ"ד וא"א לומר הותר הא' ע"י חזרה הותרו כולן דלא מיבעי כולן דלא הותרו [אלא אפילו הראשון עצמו נמי לא הותר] דחזר בו לאחר שהיות ג"פ ואני מקבלת נזירותיו עד חזרתו אלא ודאי ש"מ הותר הא' דקאמר [לאו בחזרה מיירי אלא בשאלה והתרת חכם] כסתם היתר נדרים והשתא הדרא ק"ל אמאי ניחא ליה לר"ל הא לדידיה נמי תקשה אמאי נקט ב"פ ואני הא אפילו לדידיה נמי מצי מתפיס הג' דהא עדיין קיימו בתכ"ד של תלמיד שהוא ג' תיבות שוה לג' תיבות של שלום ע"ר. לכן נ"ל לפרש דודאי [לאו בתר מנין תיבות אזלינן דהא יש תיבה] קטנה דא"צ שהות באמירתה כמו בתיבה גדולה אלא בתר מנין האותיות שבתיבה אזלינן והא בכדי שאילת תלמיד ה"ל י"א אותיות ובג"פ ואני] ה"ל י"ב אותיות אות א' יותר והשתא לר"ל ניחא הא דל"ק ואני אלא ב"פ משום דבעינן שיסיים [בתכ"ד של שאילת תלמיד שלום עליך רבי דהוא] שיעור י"א אותיות ואלו הוי תני ג"פ ואני הג' לא מתפיס שהרי האות האחרון של אמירת ואני שלו [היא אחר כ"ד] אע"פ שהוא סמוך לאלתר לכ"ד אפ"ה לא מתפיס לר"ל אבל לרי"נ דס"ל דאפילו התחלת הדיבור של ואני אם הוא סמוך לאלתר נמי מתפיס מדאמר תוב לא שבקת רווחא לתלמיד כ"ש אם אמירת כל התיבה של ואני הי' בתכ"ד לבד האות האחרון היא סמוך לאלתר לכ"ד [דמתפיס וא"כ] תקשה הל"ל במתני' פעם ג' ואני ואפ"ה מתפיס ואל תתמה על הא דפי' אליבא דר"ל דאף אם התחיל להתפיס ולומר התחלת התיבה [שלו בתכ"ד] וגמר התיבה היתה לאחר כ"ד לאו כד"ד ולא מתפיס והא בפ"ד

דשבועות (דף ל"א) כפרו שניהם כא' חייבים פי' השביע ב' עדים [שיעידו וכפרו] חייבין שניהם קרבן שבועת העדות ובגמרא פריך כפרו שניהם והא א"א לצמצם ומוקי לה ר"י כגון שכפרו שניהם בתכ"ד וא"ל רא"מ מכדי תכ"ד כמה הוי כדי שאילת תלמיד לרב ואיכא דאמרי כ"ש רב לתלמיד עד דאמר שבועה שאא"י לך עדות טובא הוי א"ל כאו"א תוך דיבורו של חבירו (חסר):

דף ו:

בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו עדות אחת. פרש"י ואם הוזם אחד מהן ולא הוזמו כולן אין נהרגין. ותימה לי הא כיון דהוזמו כת אחת מהן א"כ אין עדותן אמת דהא מעולם לא ראו עדות זו ואע"פ שמעידין שראו את הכת השניה כשראו גוף המעשה והעדות שקר הוא דהא הוזמו והתורה האמינה את המזימים א"כ אמאי תנן הרי אלו עדות אחת ואין נהרגין מפני שנצטרפו עם כת השניה להיות כת אחת משעת ראייתן הא לא ראו כלל עדות זו ולא נצטרפו עם כת השניה מעולם להיות עדות אחת. ואפילו [א"ת] הכת השניה שלא הוזמו מעידין נמי שראו בשעת מעשה את העדים הללו הא כיון שכן כת המזמת וכת שניה שלא הוזמו מכחישין זה את זה דאלו אומרים שהיה שמה הנזמים בשעת מעשה וכת המזמת אומרים עמנו היו ולא היו שמה בשעת מעשה והא בהכחשה לא האמינה תורה שניה יותר מן הראשונה והו"ל כשני כתות עדים המכחישין זה את זה א"כ למה תלי טעמא דאין הנזמים נהרגין מפני שהן עדות אחת ובעינן עד שיוזמו כולן ת"ל דבלא"ה אין נהרגין כיון שכת השניה מכחשת את המזימים ה"ל כשנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג וספק נפשות להקל. שוב ראיתי להריטב"א שכתב במתניתין היו שנים רואין אותו מחלון זה כו' וא"ת והאיך היו מקצתן זוממין והלא אם יבואו העדים ויאמרו לאותן שבחלון האחד עמנו הייתם במקום פלוני יכחישום העדים שבחלון השני ובעדות מוכחשת אין אלו נעשין זוממין וי"ל דלהכי קתני שמקצתן רואין אלו את אלו ולא קתני שכולן דסגי בחד מאלו שיראו לאלו לעשות צירוף ביניהם ואכתי לא הועיל כלום לקושיתינו דממנ"פ אם כת השניה שלא ניזמו שניהם מעידין שראו בשעת מעשה את כת הנזמת או את אחד מהן א"כ אכתי תקשה ל"ל למיתלי טעמא שאינן נהרגין מפני שהן עדות אחת ת"ל דהוי ליה המזימים עדות מוכחשת ואם לא העיד אלא אחד מכת שניה שלא ניזמו שראה בשעת מעשה את הנזמים שניהם או אחד מהן א"כ לא נשאר בכת שניה אלא עד אחד כשר שלא הוכחש והשני הוכחש דהא מתני' מחלון זה וכו' מחלון זה ולא יותר מיירי ואכתי תקשה אמאי אין נהרגין הא שני המזימים אומרים

שלא ראו מעולם המעשה ואע"ג שאחד מכת שניה מכחיש אותן ומעיד שראה הנזמים בשעת מעשה הא אין דבריו של אחד במקום שנים ואמאי אין נהרגין הנזמים דתו ליכא למימר הא דאין נהרגין משום דלא הוזמו כולן דהא לא היו כלל באותו עדות ולא שייך לומר שנצטרפו להיות ככת אחת דאין נהרגין עד שיוזמו כולן דאיך נצטרפו הא לא היו כלל שם בצירוף מעשה ואמאי אינן נהרגין ולא עוד אלא אפילו אם הי' בכת שני שראו מחלון אחר הרבה יותר משנים אפילו מאה אכתי הקושיא במקומה עומדת דאם אינו מעיד שראה את כת המזמת אלא אחד מהן אין דבריו של אחד במקום שנים ואמאי אינן נהרגין הנזמין ואי מיירי שנים מכת שניה העידו שראו את הנזמין בשעת מעשה אכתי תקשה למה תלי' טעמא מפני עדות אחת ת"ל דהמזימים ה"ל עדות מוכחשת מאותן שנים של כת שניה וכדפרישית. עוד תירץ הריטב"א על קושיתו דמיירי שרואין אלו את אלו קודם מעשה והרגישו בהם בשעת מעשה או שרואין דרך ראייה כוללת ולא שהכירום ממש שיוכלו להכחיש את המזימים. אבל כל זה אינו מועיל לקושיתינו דכיון דאין כאן הכחשה להמזימים מכת שניה כלל והוי הזמה מעליא וא"כ דברי הנזמין מתחלתן שקר הוא אמאי אין נהרגין הא לא נצטרפו בראייתן עם הכת שלא נזמו להיות עדותן אחד מכיון דלא היה הנזמין שמה כלל בשעת מעשה. ולי נראה לפרש דרישא דמתניתין דבזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו כת אחת לא מיירי כלל מעידי הזמה אלא מיירי כגון שנמצא בכת אחד מן הכתות קרוב או פסול לפיכך דעדותן אמת ברואין זה את זה נצטרפו בראייתן להיות כת אחת ועדות כולן בטילין [ואם אין מקצתן] רואין זה את זה הו"ל שני עדות ועדות כת השניה קיימת. והא דמסיים במתניתין לפיכך אם נמצאת אחד מהן זוממין הוא והן נהרגין והשניה פטורה אסיפא דמתני' לחוד קאי דבשאין רואין זה את זה ואין המזימים מוכחשת כלל מכת השניה אע"פ ששני הכתות שהעידו העידו כולן בב"ד מ"מ הוא נהרג מפני כת השניה והן נהרגין מעדות הזוממים דמיירי בשלא העידו השני כתות בתוך כדי דיבור אבל העידו בתכ"ד נצטרפו בעדותן בשעת הגדה להיות כת אחת ואין נהרגין עד שיוזמו כולן כמו שאמר רבא לעיל וכמו שכתבתי בשם התוס':

לפיכך אם נמצאת אחת מהם זוממת הוא והן נהרגין. משמע אבל ברישא בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו דהו"ל עדות א' א"נ א' מהן זוממות הוא והן פטורים הן משום דבעינן עד שיוזמו כולן מהקישא דג' לב' כדתנן לעיל והוא משום דהו"ל כנמצא א' מהן קא"פ דעדות כולן בטילה. וק"ל התינח לאביי דאמר עדים זוממים למפרע הן נפסלין מש"ה הוא פטור ברישא אבל לרבא דאמר מכאן ולהבא הוא נפסל ולהאי לישנא דמפרש טעמא דרבא משום דע"ז חידוש הוא דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני הלכך אין לך בו

אלא משעת חידושו ואילך כדאמרינן בפרק זה בורר (דף כ') ובפרק מרובה (דף ע') א"כ בשעת הגדה עדיין לא נפסל למפרע:

בדיני נפשות הוא דאין כשירה אבל בדיני ממונות כשירה. הקשה ר"א מאורלייינ"ש דהא קרובים נפקא לן דפסולין מלא יומתו אבות על בנים ודינו ממונות גמרינן מיניה דכתיב משפט אחד יהי' לכם א"כ הכא נמי נילף ממונות מנפשות להך מילתא דעדות מיוחדת ותירצו התוס' דע"כ האי קרא לאו בד"מ קאי דעד אחד מועיל לממון דלשבועה מיהא איתי'. ולפ"ז משמע דדיני גיטין וקדושין וכן עידי קינוי וסתירה ועידי טומאה נמי לדיני נפשות דמיא ועדות מיוחדת פסולין בהו דהא בהני נמי עד אחד אין מועיל בהן כלל וכן משמע להדיא במה שפירשו התוס' לעיל גבי הא דאמר שמואל הלכה כר"י דהא דנמצא א' מהן קרוב או פסול עדות כולן בטילה בד"א בעדות נפשות אבל בד"מ תתקיים עדות בשאר. והקשה התוס' האיך מצינו ידינו ורגלינו כשנותנין גט שיש במעמד קרובים והי' לנו לומר דעדות הכשירים בטל והאי דומיא דד"נ דשרינן א"א שיש בה מיתות ב"ד וטעם דפרישית לעיל גבי עדות נפשות שייך נמי בגט. ולעיל מיניה פירשו דה"ט דמחלק ר"י בין ד"מ לד"נ אע"ג דכתיב משפט אחד יהיה לכם משום דבד"נ שייך שפיר למילף משנים דעדותן בטילה משום דמה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילה לגמרי ומעתה אינה מועלת לכלום אף בשלשה כולם בטילים לגמרי אבל בד"מ דבשנים נמי כי נמצא אחד מהם קא"פ השני אינו בטל לגמרי דחייב לו שבועה לכך אחד מהן קא"פ תתקיים העדות בשאר עדים ותימה לי לומר כן דעידי גיטין וקידושין [צריכין] שיהיו רואין זה את זה הא לא שמענו זה בשום מקום ולא אישתמיט להגמרא בשום דוכתא להשמיענו חידוש גדול כזה. ועוד דהא בהדיא מוכח בגמרא איפכא דגרסינן בפ"ד דגיטין (דף ל"ג) בהא דתניא התם אמר לזה בפני עצמו ולזה בפני עצמו פי' שיתן גט לאשתו יכול לבטל זה שלא בפני זה וקאמר אי אמרת בשלמא בעדי הולכה שפיר אלא אי אמרת בעדי כתיבה מי מצטרפי הא אמר מר אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד ודחי דלמא כריב"ק ס"ל פי' דפליג את"ק [בסנהדרין (דף ו')] וס"ל אפילו בזה אחר זה ואי ס"ד דעידי גיטין וקדושין לד"נ דמי ועדות מיוחדת פסולה בהן והשתא אפילו ראו כאחת גוף העדות אלא שזה ראה בחלון זה וזה ראה בחלון זה פסולין בגיטין וקדושין הואיל ולא ראו זה את זה כ"ש דבזה אחר זה שהן פסולין דהא אפילו ריב"ק מודה דעדות המיוחדת בד"נ דפסולה וא"כ האי ברייתא דאמר לזה בפ"ע מיירי בעדי כתובה אכתי תקשה איך עדותן מצטרפת ואפילו לא בטלה נמי אין עדותן עדות אפילו אם תוקמא כריב"ק אלא ש"מ דעידי גיטין וקידושין לד"מ דמיא ולריב"ק מצטרפין אפי' בזה אחר זה ולת"ק בזא"ז

הוא דלא מצטרפין אבל בראו בבת אחת כגון א' רואה בחלון זה וא' בחלון זה אפ"ה מצטרפין וכדא' עדות מיוחדת כשירה בד"מ. ועוד ק"ל דא"כ קשיא דר"נ אדר"נ דלעיל פוסק ר"נ כרבי דאמר לענין קרוב או פסול אחד דיני ממונות ואחד ד"נ אלמא לית ליה ה"ט משום דבד"מ לא מישתעי קרא כיון דעד אחד כשר בה והכא אר"נ לענין עדות מיוחדת דבד"מ כשירים מה"ט דקרא לא מישתעי בד"מ הואיל וע"א כשר בה ול"נ דה"ט דעדות מיוחדת כשירה בד"מ דלא משוינן ד"מ לד"נ משום דכתיב משפט אחד יהיה לכם משום דכתיב יומת יומת תרי זימני דהוי מצי למיכתב ע"פ שנים עדים יומת המת לא ע"פ עד אחד יומת שנית ל"ל ש"מ לדיוקא אתי דדוקא בד"נ בעינן [דלא ליהוי] עדות מיוחדת אבל בד"מ לא וה"ה לעידי גיטין וקדושין דאד"נ דווקא קפיד קרא אע"ג דבפרק זה בורר (דף כ"ח) נפקא לן מולא יומתו אבות על בנים דבעדות בנים הכתוב מדבר מכאן לקרובים שפסולים לעדות ואמרינן אשכחן לחובה לזכות מנין ת"ל יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה תניהו ענין לזכות אשכחן ד"נ ד"מ מנין אמר קרא משפט אחד יהיה לכם משפט השוה לכולכם ולא דרשינן מהאי לא יומתו לא יומתו תרי זימני לומר דדוקא בד"נ הוא דדיני קרובים פסולים אבל לא בד"מ ואתי קרא דיומתו יומתו תרי זימני לאפוקי מהקישא דמשפט אחד יהיה לכם דלא תדרשיה גבי פסולי קורבה כדאמ' הכא גבי פסולי דעדות מיוחדת לק"מ דבשלמא התם סברא הוא דנדרוש האי יומתו יומתו תרי זימני באם אינו ענין לחובה תניהו ענין לזכות דסברא דהשתא לחובה פסולין לזכות מיבעיא וא"כ אין לנו להוציא ד"מ מהקישא דמשפט אחד יהיה לכם לגבי פסולי קורבה אבל הכא האי יומתו יומתו תרי זימני אי לא תדרשיה דדוקא בד"נ עדות מיוחדת פסולה ולאפוקי [לשאר] דינים א"כ יומתו יומתו תרי זימני ל"ל ובע"כ יתורא דקרא אתי להוציא שאר דינים [מד"נ] לענין עדות מיוחדת ולאפוקי מהקישא דמשפט א' יהיה לכם לענין זה:

[**מיהו**] ק"ל לפי מאי דפרישית דעידי גיטין וקדושין בעדות מיוחדת כשירה וא"כ ה"ה לעידי טומאה בא"א נמי עדות מיוחדת כשירה דהא עיקר דבר [דיליף] מיניה דאין דבר שבערוה פחות משנים גבי עידי טומאה כתיב דכתיב (לא) [כי] מצא בה ערות דבר ויליפינן דבר דבר מממון דבעינן שני עדים גבי עידי טומאה כדאמ' ברפ"ק דסוטה ופ"ג דקדושין ובכמה דוכתי וכיון דעידי גיטין וקידושין עדות מיוחדת כשירה ה"ה לעידי טומאה א"כ תקשה לך הא דאמרינן בפרק ה' דסנהדרין (דף מ"א) עידי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו ומתוך שאינהו אין נהרגין איהו נמי אינה נהרגת דה"ל עדות שאי אתה יכול להזימה ואינו עדות ופריך הגמרא והא אתרו בה פי' ואיך יכולין לומר דלאוסרה על בעלה באנו דא"כ אמאי אתרו

בה למיתה ומשני באשה חבירה ואליבא דריב"י דאמר חבר א"צ התראה והשתא אכתי תקשה דכיון דעדות מיוחדת פסולה בד"נ בע"כ צריכין אנו לבודקן אם ראו עדים זה את זה בשעת המעשה או לא כיון דעדות מיוחדת פסולה בד"נ וכדתנן התם שבודקין אותן מכירין אתם אותו התריתם בו ואע"ג דלא תנא במתניתין דבודקין נמי אותן אם ראו זה את זה כיון דלא סגי בלא זה בע"כ תנא ושייר דשייר הא דלא חשיב במתניתין מה דחשיב בגמרא בברייתא שבודקין אותן נמי קבל עליו התראה [התיר] עצמו למיתה המית תוך כדי דיבור ואע"ג דברייתא חשיב כולהו ולא חשיב דבדקינין להו אם ראו זה את זה בע"כ כיון דלא סגי בהכי סמיך תנא דברייתא אהא דתנן דעדות מיוחדת פסולה בד"נ וממילא משמע דבודקין את העדים בזה וכיון שכן אכתי תקשה דאע"ג דלא הותרו בהן ובאשה חבירה עסקינן ואליבא דר"י כיון שהן מעידין שראו זא"ז בע"כ להמיתה באו דאי לאוסרה לבעלה בלא"ה נמי אפילו בעדות מיוחדת אסורה על בעלה דהא עידי דבר שבערוה אפילו בעדות מיוחדת כשירה ול"ל להעמיד שראו זא"ז ובע"כ למיתה באו ולא לאוסרה על בעלה לחוד דבשלמא ז' חקירות דתנן התם דבודקין אותן בד"נ באיזה יום באיזה שעה כו' הא ודאי בעידי נשים וכן בכל עדיות צריך לבודקן כדתנן התם ברישא דמתניתין א' ד"מ וא' ד"נ בדרישה וחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ואע"ג דבטלו רבנן לז' [חקירות] בהודאת והלואת מ"מ הא מפרש בגמרא דה"ט שלא תנעול דלת בפני לווין והאי טעמא לא שייך בעדות נשים שהרי אפילו בד"ק נמי לא בטלו שבעה חקירות אבל להא ודאי תיקשית כדפרישית:

בדיני נפשות הוא דאין כשירה אבל בד"מ כשירה. ויש לעיין דינו גלות ומלקות ודיני גיטין וקדושין וסוטה אי דמי לד"נ או לד"מ ומדברי התוס' נראה דכל הני לד"נ דמו שהרי הקשו דהא קרובים נפקא לן דפסולין מלא יומתו אבות על בנים וד"מ גמרינן מיניה דכתיב משפט אחד יהיה לכם א"כ נילף ד"מ מד"נ להך מלתא דעדות מיוחדת ותירצו דע"כ האי קרא לאו בד"מ קאי דע"א מועיל לממון דלשבועה מיהא איתיה ולפ"ז כל הני דאין ע"א מועיל בהו כלל דהא לא שייך שבועה גבייהו לד"נ דמו מקרא דמשפט אחד מיהו יש לדחות כיון דיליף מקרא דעדות מיוחדת כשירה בד"מ מהשתא אין למילף כל הני מד"נ מקרא דמשפט א' יהי' לכם משפט השוה לכולכם דמאי חזית לדמויי הני לד"נ משום משפט השוה לכולכם נדמינהו לד"מ מה"ט גופא משום משפט השוה לכולכם. ועוד דלא שייך למדרש כאן משפט א' השוה לכולכם דע"כ אינו שוה דהא בד"מ עדות המיוחדת כשירה וה"נ איתא כה"ג בפ"ד דסנהדרין (דף ל"ג) גבי ד"נ מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה ונ"ל התם מקרא דנקי וצדיק אל תהרוג ואמרינן התם חייבי גלות מנין

אתיא רוצח רוצח חייבי מלקות מנין אתיא רשע רשע גז"ש לחייבי גליות וח"מ ל"ל ת"ל ממשפט א' אלא ודאי כיון דגבי ממון תנן התם דמחזירין בין לזכות בין לחובה א"א ללמוד לח"ג ומלקות מקרא דמשפט אחד וכדפי'. מיהו ח"ג ומלקות לענין עדות מיוחדת דפסול בהן יש ללמוד מחייבי מיתות בהא ג"ש דרוצח רוצח ורשע רשע כדנ"ל התם לענין מחזירין ולעיל נמי יליף להגז"ש זו. מיהו אכתי גבי גיטין וקדושין וסוטה יש להסתפק אי לד"נ דמו או לד"מ והא דאמרינן לעיל גבי נמצא אחד מהם קרוב או פסול דעדותן בטילה מהקישא דג' לב' וקאמר ר"י בד"א בד"נ אבל בד"מ תתקיים העדות בשאר ופירשו התם התוס' דגיטין וקדושין לר"י לדיני נפשות דמו שאני התם דהא פי' התוס' שם טעמא דר"י דמחלק בין ד"מ לד"נ ולא משוו להו ממשפט אחד משום דבד"נ שייך שפיר למילף מהקישא דג' לב' דבב' אי נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדות הכשר היחידי בטל לגמרי ולא מהני מידי אבל בד"מ בב' אי נמצא א' קרוב או פסול עדות הכשר אינו בטל לגמרי דהא חייב שבועה ע"פ לפי"ז נמצא הקישא דג' לב' גמרינן שפיר לכל דבר אלא דס"ל לר"י דהא כדאיתא והא כדאיתא גבי ד"נ מקשינן ג' לב' דידיה דבב' בד"נ גופייהו כי נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדות הכשר היחידי בטל לגמרי ה"נ גבי שלשה כי נמצא א' מהם קרוב או פסול עדות הב' הכשירים בטל לגמרי וגבי ד"מ נמי מקשינן ג' לב' דידיה דבב' דד"מ גופייהו אין בטל עדות הכשר לגמרי אלא מועיל לחייבו שבועה ע"פ לפיכך בג' עדותן קיימת נמצא נתקיים כאן משפט אחד יהיה לכם דבין בד"מ ובין בד"נ ב' וג' שוין אלא האי כדיניה והאי כדיניה הלכך לענין גיטין וקדושין צריכין אנו להשוות ג' לב' כמו ששוין בד"מ וד"נ משום שנאמר משפט אחד יהיה לכם ובע"כ צריך להשוות ג' שלהם לב' דגופייהו כמו שאתה אומר בד"נ וד"מ והא ב' דגופייהו אי נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדות היחידי בטל לגמרי ולא מהני מידי כמו בד"נ ה"נ בג' אי נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטילין לגמרי אבל גבי עדות מיוחדת דד"מ וד"נ אינן שוין דבד"נ פסולה ובד"מ כשירה ולא משווינן להו מקרא דמשפט אחד איכא לאיספוקי גיטין וקדושין למאי מדמינן להו אי לד"נ או לד"מ וגם אין לפשוט מהא גופה דקאמר רב נחמן עדות מיוחדת כשירה בד"מ ומדנקט ד"מ משמע דלכל הני לא אין זה ראיה דדון לאידך גיסא מדנסיב לקרא לא יומת ע"פ עד אחד בד"נ הוא דלא משמע דכל מילי דלאו ד"נ כשירה וקרא נמי ד"נ הוא דממעט ומהא דאמרינן בפ"ה דסנהדרין (דף מ"א) עידי נערה המאורסה שהוזמו וכו' (חסר):

דף ז.

כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידים אנו באיש פלוני. [בפ"ו] דסנהדרין (דף מ"ה) אמר שמואל נקטע יד העדים פטור מאי טעמא דבעינא יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא ופריך עלה ממתני' כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו מעידים אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג תרגמא שמואל בהן הן עדיו וק"ל הא במתניתין תנן שאומרים ופלוני ופלוני עדיו אלמא לא הן עדיו וי"ל דמיירי ששנים אלו המעידין שנגמר דינו הן עדיו עם עוד שנים אחרים שאומרים אלו עליהם ופלוני ופלוני עדיו פי' שהן ג"כ עדיו כמונו וקמ"ל דאע"ג דאותן פלוני ופלוני ליכא הכא אי היו נקטע ידם אח"כ אפ"ה כיון דאפשר לקיים יד העדים ע"י ב' עדים הללו סגי ואע"ג דמקשינן שלשה לשנים לענין נמצא אחד מהם קרוב או פסול ועד שיהא שלשתן זוממין מ"מ לענין יד העדים בתרתי סגי וטעמא דהא לענין קרוב או פסול נמי אין עדותן בטילה אם לא שהיה קרוב או פסול בשעת ראיה או הגדה או בשתיהן ע"ד השיטות שכתבתי למעלה. אבל אם היו כשירים בשעת ראיה והגדה אע"פ שנפסלו לאחר מכאן אפילו קודם גמ"ד ל"ל בה מיהו ל"ד כ"כ דהתם אם נעשה ל"ל בה כיון שהיו כשירים בשעת ראיה והגדה כ"ש אם נעשה א' פסול דאין מבטל עדות הכשירים אבל ההיא דיד העדים עיקר קפידא אשעת מיתת הנדון הוא ואדרבה אי נקטע קודם ל"ל בה כדאמרינן התם אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא ה"נ דפסולה ומשני אמר קרא יד העדים שהיתה כבר א"ל דאם א' מהם נעשה גידם קודם מיתת הנדון עדות כולן בטילה אפילו הן מאה:

סנהדרין נוהגת בארץ ובחו"ל. ק"ל מאי ענין בבא זו במכילתין במס' סנהדרין הו"ל למיתני גבי שאר דיני דיינים ונ"ל דתני לה הכא משום דבגמרא רמי רישא וסיפא דלפני בבא זו מי שנגמר דינו וכ"מ שיעמדו שנים ומשני כאן בא"י כאן בחו"ל מש"ה תני להא אבתרה דנוהגת בארץ ובחו"ל לגלויי אורישא וסיפא שלפניה [דחדא] מיירי בא"י וחדא בח"ל:

בארץ ובחו"ל. והא דלא תני בפני הבית כדתני לענין או"ב וכי"ד ועוד לענין כמה מילי במס' חולין משום דשלא בפני הבית אין ד"נ נוהג אפילו בא"י כדאמרינן בפד"מ (דף נ"ב) ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט בזמן שיש כהן יש משפט אין כהן אין משפט מ"מ ק"ל הא בגמרא יליף להא דנוהגת בחו"ל מדכתיב והיו אלה לל"מ לדורותיכם בכ"מ אלמא אע"ג דכתיב לדורותיכם אפ"ה אינו נוהג שלא בפני הבית והא ברפ"ב דכריתות (דף ט') תניא ככם כגר ככם כאבותיכם מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דמים אף הם פי' גרים לא יכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת

דמים ופריך אלא מעתה האידנא דליכא קרבן לא נקבל גרים ומשני אמר רב אחא ב"י וכו' אתכם גר אשר בתוככם פי' אסיפא דקרא סמוך לדורותיכם אף על גב דליכא מקדש כן פירש רש"י כלומר דאי בזמן שאין מקדש אין מקבלין גרים א"כ א"א לקיים לדורותיכם הא בדורות שאחר החורבן ליכא גרים וגדולה מזו כתבו התוס' פ"ג דקידושין (דף ס"ב) בשם הר' נתנאל דהא דמקבלין גרים בזה"ז אע"ג דליכא מומחין משום דבגר כתיב לדורותיכם דמשמע בכל ענין אע"ג שאינן מומחין דע"כ השתא ליכא מומחין שהרי אין סמוכין ולדורותיכם משמע לדורות עולם והא גבי ד"נ נמי כתיב לדורותיכם ואפ"ה אינו נוהג אלא בזמן המקדש דאיכא כהן אבל שלא בזמן המקדש לא אפילו בזמן שהיו סמוכין נמי לא נדון ואין להאריך כאן בזה:

ברח מארץ לחו"ל אין סותרין את דינו מחו"ל לארץ סותרין את דינו. תמיה לי דהא גופיה קשיא דברישא תני ברח מארץ לחו"ל טעמא דמארץ לחו"ל הא ברח בארץ גופא ממקום למקום סותרין ובסיפא תניא מח"ל לארץ הוא דסותרין הא בארץ גופא ממקום למקום אין סותרין:

סנהדרין נוהגת מה"מ. אע"ג דחובת הגוף הוא ונוהג אפילו בחו"ל קא בעי קרא משום דכתיב בשעריך כדמסיק בברייתא א"כ מה ת"ל בשעריך:

למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובחו"ל. אסיפא דקרא סמוך דכתיב בכל מושבותיכם:

ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. וק"ל דהא בפ"ז דסנהדרין (דף נ"ו) תניא כשם שנצטוו ישראל להושיב ב"ד בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר כך נצטוו ב"נ להושיב ב"ד בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכי גרעי ישראל בחו"ל מב"נ דהא גבי ב"נ אין לחלק בין א"י לחו"ל דהא לאו בני אחוזה בא"י נינהו:

דף ט:

והא לא אתרו ביה מתני' ר"י ב"י היא. ק"ל הא בפ"ה דסנהדרין (דף מ"א) אר"ח עדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו ופריך והא אתרו בה ומשני באשה חבירה וכר"י ב"י דאמר חבר אין צריך התראה ומסיק כיון דאינהו לא מיקטלי איהי נמי לא מקטלה דהו"ל עדות שאא"י להזימה ולא שמה עדות ופריך אלא באשה חבירה דקיי"ל דמקטלה לר"י המ"ל בשזינתה וחזרה וזינתה והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה ב' באנו שזינתה מבועל א' א"נ שזינתה מקרובי' והק' בתוס' אכתי מצי אמרי לפסלו לעדות באנו דבא על הערוה פסול לעדות ותי' דא"כ הל"ל פלוני בא על נערה המאורסה והשתא תקשה שונא חבר שהרג בלא התראה לר"י הא הו"ל עדות

שאא"י להזימה שיכולין לומר כשיוזמו לפוסלו לעדות באנו וכיון דאינהו לא מקטלי כשיוזמו איהי נמי לא מקטל מיהו בפ"ק דסנהדרין (דף ט') אמר ר"י הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעידי בעל עדי [הבעל] נהרגין ואין משלמין ממון חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין ומשלמין ממון והק' שם התוס' דאמאי נהרגין הא מצי אמרי לא לחייב עדי הבעל באנו אלא לחייב הבעל ממון כיון דלא אתרו בהן דעדים זוממין אין צריכין התראה וכדאמרינן גבי עידי נערה המאורסה דאין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו ותי' דש"ה כיון שיודעים שבאו להרוג את האשה יודעים שיהרגו אותם אם יוזמו דא"א להיות זה בלא זה אבל התם לא ידעי שהיתה חבירה א"נ ל"י דחבר א"צ התראה ואדפריך אשה חבירה דמיקטלה לר"י המ"ל ה"מ לשנויי כגון דידעי שהיא חבירה וידעי שחבר אין צריך התראה והשתא שפיר מ"ל שונא חבר שנהרג אליבא דר"י בידעי שהוא חבר וידעי שחבר אין צריך התראה וכיון שיודעים שבאו להרוג את השונא יודעים שיהרוגו אותן אם יוזמו דא"א להיות זה בלא זה ותדע לך דאלת"ה למ"ל לזוממי זוממין לגמרי דה"ל עדות שאא"י להזימה דכיון דע"ז אין צריכין התראה כדאמ' לעיל ובפ"ג דכתובות (דף ל"ב) וכ"ש למאי דס"ד התם דא"א להתראה בע"ז משום דנתרו בהו אימת כו' הא המזימים אם יוזמו יכולין לומר לא להרוג לעדים באנו אלא לפוסלן לעדות באנו וכיון דהמזימין אין נהרגין כשיוזמו אף כשלא יוזמו לא יהרגו העדים ראשונים ע"י מטעמא דהו"ל עדות שאא"י להזימה הואיל ואינן בזוממי זוממין ולא עוד [אלא] א"כ בטלת ד"נ ומלקות לגמרי דכיון דאינן בז"ז לא יהרוגו [ולא] ילקו הניזמין הראשונים וממילא הנידון פטור מעונש מיתה ומלקות כיון דאינהו ל"מ ולא לקו איהו נמי ל"מ ולא לקי דהו"ל עדות שאא"י להזימה וכדאר"א בפ' הנשרפין (דף ע"ח) גבי עדי טרפה שהוזמו שאין נהרגין לפי שאינן בז"ז אלא ודאי כיון דהזוממין יודעים שבאו להרוג את הניזמין יודעים שיהרגו אותן נמי אם יוזמו וכדפי':

דף י.

וערי המבצר. פרש"י כרכים גדולים צור וחמת וכנרת. ומשמע מפי' דעיקר קפידא דאין עושין ערי מקלט כרכים גדולים ממש וכדפי' משום דהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצוי שם ויארוב לו ומש"ה ק"ל וקדש עיר מקלט הואי כיון דהואי עיר מבצר דהיינו כרך גדול אינו ראוי לעיר מקלט וא"א דבשלהי מס' ערכין (דף ל"ג) לא משמע הכי דתניא התם לפי שנאמר וקם הבית אשר בעיר א"ל חומה לצמיתות יכול אף זה כן כלומר אם מכר בן לוי בית בע"ח שלהם יהי' נצמת ללוקח אחר י"ב חדשים ת"ל

גאולת עולם תהיה ללוים ופריך בעיר חומה ללוים אי אפשר לומר והתניא ערים הללו אין עושין אותן כו' ולא כרכים גדולים אלא ערים בינונים אלמא כרכים גדולים דקתני אמוקפות חומה קא קפיד והא דפריך הכא וקדש עיר מקלט הואי מדקחשיב לה בתוך ערי המבצר היינו משום דעיר מבצר מוקפת חומה במשמע כדמוכח בפ"ק דמגילה (דף ה') דאמר חזקיה קרי בטבריא בארביסר ובחמיסר מספקא ליה אי מוק"ח מימות יהושע בן נון היא אי לא ופריך ומי מספקא ליה מילתא דטבריא והכתיב וערי המבצר צור ורקת וקיי"ל רקת זו טבריא אלמא עמב"צ מוק"ח במשמע. מ"מ צ"ע מפני מה אין עושין אותן מוק"ח אם אינן לא גדולים ולא קטנים אלא בינונים מה לי אם הן מוק"ח או לא ונ"ל דה"ט משום דמוק"ח מימות יב"ן דין מחנה ישראל יש להן ומשלחין מתוכן מצורעים כדתנן בפ"ק דכלים אבל שאין מוק"ח לא וה"נ תניא בת"כ אתהן חוץ לעיר ואין אדם חוץ לכל עיר אלא חוץ לעיירות המוק"ח לבד וכבר פי' התוס' בפ"ט דערכין (דף ל"ב) דה"ט דגמרינן חוץ למחנה מושבו דכתיב ביה במצורע ממושב דבתי ערי חומה וכיון שכן אין [ראוי] לע"מ להיות מוק"ח דא"כ דין מחנה ישראל עליה ודלמא הרוצח שגלה לע"מ יולד בו צרעת דטעון שלוח ממחנה ישראל ואי אפשר לו לצאת מעיר מקלטו וכדתנן לקמן (דף י"א) אינו יוצא משם לעולם לא לעדות ממון ולא לעדות מלקות ולא לעדות נפשות כו' שנאמר אשר נס שמה שם תהא דירתו וכו' מש"ה עיר חומה בערי הלוים שהן ע"מ לא משכחת לה כלל מיהו ק"ל מאי פריך וקדש ע"מ הואי והכתיב ועה"מ הא משני התם בשלהי ערכין אהאי פירכא בע"ח ללוים מי א"ל כגון שנפלו להן הן ומגרשיהן פי' שנפלו להן ללוים בשעת חלוקת הארץ כשהיתה מוק"ח וא"כ ה"נ אפשר לומר בקדש אע"פ שהיתה מוק"ח נפלה ללוים וכשהפרישו לע"מ סתרו את חומתה וכדמסיק התם הן ומגרשיהן למסתרינהו קיימו אר"א איצטריך סד"א אדמסתתרי מסתתרי אי מזדבני לחלטי קמ"ל. איברא למאי דפי' התוס' התם דהא דפריך הן ומגרשיהן למסתרינהו קיימו לא ק"ל לראב"י דדריש אשר לו חומה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן דא"כ אפילו לאחר סתירה דין ע"ח עליהם אלא לרבנן פריך לה א"ל דבשמעתין פריך אדר"א דס"ל אע"פ שא"ל עכשיו דין ע"ח עליו דלפי"ז אין תקנה לע"ח לעשותה ע"מ אפילו לאחר סתירת חומתה אבל לתי' השני של התוס' התם דאפילו לר"א קשה כיון שהם ראוים שלא יהיה להם חומה לא תועיל להם קדושת חומה שהיה קודם לכן כאלו לא היתה מעולם דלפי"ז יש תקנה למק"ח לעשותה ע"מ דהא לאחר סתירת חומתה א"ל דין מחנה ישראל לכ"ע תקשה מאי פריך בשמעתין וקדש ע"מ הואי דהא אע"ג דהיתה מק"ח אפשר לעשותה ע"מ דיסתרו חומתה ועי"ז יבטל ממנה קדושת מחנה ישראל לכ"ע:

דף יא:

איבעיא להו במיתת כולן הוא חוזר. נ"ל דהא פשיטא דאפילו תימא במיתת כולן הוא חוזר ה"מ בדאיתנייהו לכולן הוא דחיות אחד מהן מעכב חזרתו [והא דמיבעי' לן במיתת כולן הוא חוזר או במיתת אחד מהן היינו בדאיתא לכולן, [כ"ז הי' מוכתב בצדו מאת רבינו המחבר נ"ע] דאע"פ שמתו כולן חוץ מא' מהן אינו חוזר אבל היכא דבשעת גמר דינו ליתא אלא (אפילו) א' משלשתן דת"ק דר"י או א' מארבעתן דר"י והשאר ליתנן חזרת רוצח תלוי בו לחזור ובמיתתו גרידא חוזר הרוצח תדע דהא במתניתין תנן א' משוח בשמן המשחה וא' המרובה בגדים וא' שעבר ממשיחתו מחזירים את הרוצח מדנקט אחד אחד גבי כל חד וחד מינייהו ש"מ דכל אחד ואחד לחוד מחזיר במיתתו דאל"כ הול"ל משוח ומרובה ושעבר מחזירים דמשמע דמיתת שלשתן בעינן לחזרה ועוד מדפליג ר"י ואמר אף משוח מלחמה מחזיר ואם איתא דאינו חוזר אלא א"כ איכא שלשתן לת"ק ובמיתת כולן הוא דחוזר דווקא מהשתא בע"כ ר"י לחומרא פליג דבעי אף שיהא משוח מלחמה בשעת גמ"ד ולעולם אינו חוזר עד שימות גם הוא כאחיו [למעלה נכתב תיבת "עם"] שלשה דת"ק א"כ מאי מחזיר דנקט מעכב חזרתו הל"ל אלא ודאי [בגוונא] דליכא אלא חד מהני שלשה לת"ק או מארבעה [לר"י] פשיטא לן דחוזר והשתא ר"י לקולא נמי פליג בדליכא בשעת גמ"ד אלא משוח מלחמה לבד דלת"ק אינו חוזר במיתתו ולר"י במיתתו לחוד סגי וחוזר. והכי מיבעיא לן במיתת כולן הוא חוזר הא דרבי קרא ג' פעמים כהן ולר"י ד' פעמים להחמיר היכא דאיתנהו לכולן אינו חוזר אלא במיתת כולן פעמים להקל היכא דליכא אלא אחד מהן חוזר במיתתו או דלמא להקל אמרינן להחמיר לא אמרינן דבין איתני לכולן בין אינו (אפילו) אלא אחד מהן במיתת האחד מהני חוזר:

או דלמא במיתת אחד מהן. ק"ל אי ס"ד דבמיתת אחד חוזר ואפילו ליתא לכה"ג חוזר במיתת א' מאינך הא אמרינן ברפ"ב דסנהדרין (דף י"ח) כה"ג שהרג הרי זה גולה וקאמר פשיטא סד"א הואיל וכתיב וישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל דאית ליה תקנתא בחזרה ליגלי דלית ליה תקנתא בחזרה לא ליגלי דתנן ההורג כה"ג וכה"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם קמ"ל ואימא ה"נ אמר קרא לנוס שמה כל רוצח אפילו כה"ג במשמע והשתא אם איתא דאפילו במיתת אחד מהן נמי חוזר וכולן שוין בהא השתא למה לי קרא דכה"ג גולה פשיטא מ"ש איהו מכל אדם הא איהו נמי אית ליה תקנתא בחזרה במיתת חד מאינך וכ"ת דאיצטריך קרא להיכא דליכא לחד מהני בשעת גמ"ד אלא כה"ג לחוד דהשתא ל"ל תקנתא בחזרה הא ליתא דאי אמרת בשלמא דאין תורת חזרת רוצח תליא לגמרי לעולם אלא במיתת כה"ג לבד היינו [דאיצטריך] לרבויי דגולה אע"ג דאינו

בתורת חזרה לעולם דהא תורת חזרה לא תליא אלא בדידיה לחוד אבל אי כה"ג נמי אית ליה לפעמים תקנה בחזרה במיתת חד מהני אפי' אי ליתא חד מהני נמי לא צריך קרא דגולה דלא גרע מאחר שהרג אם נגמר דינו בלא כה"ג דגולה כדתנן לקמן אע"ג דהשתא לית ליה תקנתא בחזרה אפ"ה כיון דבר חזרה הוא ע"י מיתת כה"ג אלו היה בשעת גמ"ד השתא נמי דליתא אפ"ה גולה ה"נ אם איתא דכה"ג בר חזרה הוי בדאיתא לאחד מהני ע"י מיתתן אפי' אי ליכא נמי לא צריך קרא לרבויי דגולה כיון דלפעמים איתא בתורת חזרה. אע"ג דפי' בסמוך דאפילו תימא במיתת כולן הוא חוזר הנ"מ כשישנן בשעת גמ"ד אבל אי אינן פשיטא לן דחוזר אפי' במיתת אחד שהיה לחוד בשעת גמ"ד אפ"ה צריך קרא דכה"ג גולה דהא לית ליה תקנתא בחזרה לעולם אפי' כשישנן בשעת גמ"ד דכיון דאיתא כה"ג בשעת גמ"ד דהיינו דהוא גופיה הוא כה"ג לא מהני מיתת אינך לחוד לחזרתו וה"א כיון דל"ל תקנתא בחזרה לא לגלי כיון דאינו בתורת חזרה כלל אפילו ישנן לאידך כהנים גדולים קמ"ל המתניתין דגולה אע"ג דליתא כלל בתורת חזרה אבל אי אמרת במיתת אחד מהן נמי חוזר ל"ל קרא לכה"ג דגולה וכדפי' וי"ל דהא גופי' דנגמר דינו בלא כה"ג דגולה קים לן בתר דגלי דכה"ג גולה אע"ג דלא היה בשעת גמר דינו אלא הוא לחוד ולא שיש א' מאינך עמו דבע"כ בכה"ג מרבי ליה קרא דכי איכא א' מהני לא צריך קרא לרבויי דגולה פשיטא דהא אית ליה תקנתא בחזרה במיתת א' מהני אע"כ בדליכא מרבה ליה קרא דליגלי ומיניה נ"ל נמי להא דנגמר דינו בלא כה"ג דגולה אע"ג דליכא א' מהני ולית ליה תקנתא בחזרה אבל אי לא רבי קרא לכה"ג דגולה בכה"ג ה"א דנגמר דינו בלא כה"ג גופי' בכה"ג דל"ל תקנתא בחזרה כיון דליכא נמי א' מאינך אע"ג דאיתיה בתורת חזרה אלו היה אפ"ה לא לגלי:

מאן דאמר מתה כר"י. מכאן נ"ל דלר"י דמכשיר בנודע שהוא בן גרושה היינו במה שהקריב קודם שנודע אבל במה שמקריב לאחר שנודע מודה שעבודתו פסולה דאי אפילו אחר שנודע כשירה אם כן אמאי מתה כהונה הא אכתי דין כהן עליו בדיעבד ועוד מאי מתה כהונה שייך לומר בזה דבמה מתה הא עדיין הוא בחזקת שהיה קודם שנודע ולא נשתנה דינו עכשיו יותר מקודם כיון דאכתי עבודה דעבד כשירה דהא ל"ל דאיכא בינייהו לכתחלה הא קודם שנודע לא שייך לומר דאפילו לכתחלה יעבוד הא אינו יודע שהוא חלל ופשיטא שעובד לכתחלה דהא לא אתרע חזקת כהונתו עדיין אלא ע"כ קודם שנודע הוא דכשירה עבודתו אבל אחר שנודע לא ואין שם כהן עליו מעכשיו והשתא נשתנה דין כהונה מעליו לאחר שנודע מקודם שנודע מש"ה קאמר דמתה כהונה. והרמב"ם [בפ"ו מהל' ב"מ] כתב כהן שעבד ונמצא חלל עבודתו כשירה לשעבר ואינו

עובד להבא ואם עבד לא חילל שנאמר ברך ד' חילו ופועל ידיו תרצה אף [חללין] שבו תרצה הרי שמכשיר בדיעבד עבודתו אף לאחר שנודע שהוא חלל וזה תימה כדפי'. ועוד שבע"כ אי אפשר לומר כן להכשיר עבודתו לאחר שנודע שהוא חלל דהא תניא בפ"ג דקידושין (דף ס"ו) גבי מקוה שהיתה עומדת בחזקת שלימה ומדדה ונמצאת חסירה היה ר"ט מטהר ואמר ר"ט משל לעומד ומקריב ע"ג המזבח ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה שעבודתו כשירה והקשו התוס' מאי משל הוא זה הא במשל אפילו נודע שפסול הוי בשעת עבודה אפ"ה עבודתו כשירה [וכה"ג] גבי מקוה אם נמצא שמדידתן היתה בתחלה בטעות טהרותיו טמאות למפרע אפי' לר"ט. ותי' התוס' בשם ר"י דבתרתי פליגי בטהרות שנעשו ע"ג למפרע מר אזל בתר חזקה דמקוה ומר אזל בתר חזקה דאדם ובשלא נודע חסרון המקוה למפרע ופליגי במקוה שטבל בו כהן ועבד עבודה ובאו עדים והעידו שהי' המקוה חסר קודם הטבילה ר"ט אומר כשירה העבודה מידי דהוי אבן גרושה ובן חלוצה ואהא קאי המשל ואי בחלל עבודתו כשירה אפי' לאחר שנודע שהוא חלל א"כ איך מדמה ר"ט מקוה שהיתה חסירה קודם שטבל בה הכהן ועבד עבודה ואח"כ העידו העדים שהיתה חסירה קודם הטבילה למקריב ונמצא בן גרושה הא ודאי לא דמי דבמקריב עבודתו כשירה בדיעבד אפי' לאחר שנודע שהוא בן גרושה משא"כ במקוה הטובל בה אחר שנודע שהיא חסירה אם עבד ודאי עבודתו פסולה אפילו לר"ט ואיכא למימר כשם שעבודתו פסולה לאחר שנודע שהיא חסירה ה"נ פסולה למפרע ולא יוכיח במקריב ונודע שהוא בן גרושה שעבודתו כשירה למפרע שכן עבודתו להבא לאחר שנודע נמי כשירה אלא ודאי ש"מ דבבן גרושה נמי אין עבודתו כשירה להבא לאחר שנודע אלא למפרע והשתא שפיר מדמי למפרע דמקוה למפרע דבן גרושה:

שוב ראיתי להרשב"א שם בפ"ג דקידושין שפי' בשם הרמב"ן דבן גרושה לא הכשירה תורה עבודתו למפרע כשנמצא ודאי חלל אלא כשנמצא ספק חלל וס"ל לר"ט דה"ט דאזלינן בתר חזקת כהן למפרע מיהת ולא אזלינן בתר חזקת קרבן שזה מחויב קרבן מספק אל תפטרנו ה"נ לגבי מקוה אזלינן בתר חזקת מקוה ולא בתר הטובל בו והא דילפינן התם מקרא דבן גרושה עבודתו כשירה היינו בספק בן גרושה. הנה מלבד שדבריו דחוקים מאד ואין לשון הגמרא והמשנה סובל פי' זה כלל. קשה על פי' זה משמעתין בנמצא כה"ג בן גרושה מאן דאמר מתה כהונה א"ל כר"י. ואי ר"י ל"ק אלא בספק בן גרושה והא נמצא בן גרושה תתפרש בע"כ בספק בן גרושה דאלו בודאי ל"ל מתה דהא איגלי מלתא למפרע דלא היה כהן מעולם ולכ"ע בטלה כהונה א"כ לא שייך לומר מתה דממ"נ אי חלל הוא בטלה למפרע ואי לא חלל הוא אין כאן לא מתה ולא

בטלה ועוד ק"ל דבפ"ח דמס' תרומות תנן היה אוכל בתרומה ונודע שהוא בן גרושה או בן חלוצה ר"א מחייב קרן וחומש ור' יהושע פוטר ובפ"ו דפסחים (דף ע"ב) מ"ל הגמרא ור"ל לחד לישנא דה"ט דר"י מכשיר דכתיב ברך ה' חילו ואי לא מכשיר ר"י אלא בספק אבל בודאי בן גרושה לא ומהשתא ההיא דהיה אוכל בתרומה ונודע שהוא ב"ג דפוטר ר"י היינו בנודע שהוא ספק בן גרושה אמאי מחייב ר"א קרן וחומש מספיקא הא המוציא מחבירו עה"ר וכדתנן בפי"א דיבמות (דף ק') גבי כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה וגבי ספק בן ט' לא' ובן ז' לאחרון דאינן אוכלין בתרומה ואם אכלו אינן משלמין קרן וחומש מספק אלא ודאי דההיא דנודע שהוא ב"ג דעבודה ודתרומה שניהם בודאי איירי ואפ"ה עבודתן למפרע קודם שנודע כשירה מגה"כ. והרמב"ם [בפ"י מהל' תרומות] כתב וכן כהן שהיה אוכל ונודע לו שהוא בן גרושה או בן חלוצה הרי אלו משלמין הקרן בלבד ואם היתה תרומת חמץ והי' ע"פ הרי אלו פטורים לשלם מפני שזמנו בהול לאכול ולא בדקו. ארכביה אתרי ריכשי דהא דפטר ר"י משום דתרומה אקרי עבודה ובתרומה בע"פ דזמנו בהול כדמ"ל התם בפ"ו דפסחים וחמץ דבע"פ פטור לגמרי אף מן הקרן הואיל וזמנו בהול וכל השנה אינו פטור אלא מן החומש אבל הקרן משלם דה"ט דאיקרי עבודה לא מהני אלא לחומשא אבל לא לקרנא וזה תימה באיזה תרומה מיירי אי בתרומה שבא ליד כהן אמאי פטור בע"פ אטו משום דזמנו בהול פטור הפסד ממון חבירו. ואי בתרומה שלא בא עדיין ליד כהן איירי אפילו באכלו כל השנה נמי פטור מלשלם את הקרן כדאיתא רפ"י דחולין (דף קל"ג) המזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור ואפי' תרומה בכלל זה כדא' התם באותו סוגיא. ובוודאי אין שום טעם וסברא לחלק לענין קרן דמשלם לחבירו גזילו והפסידו בין ע"פ דזמנו בהול לשאר ימות השנה ולא מהניא האי טעמא דזמנו בהול אלא למידי דאתיא לכפרה כמו חטאת וחומש דתרומה דלכפרה קאתי כדא' שם בפ"ו דפסחים וזה ברור:

דף יב.

שנאמר אשר נס שמה שם תהא דירתו. לאו מחד קרא דשמה נפקא ליה דירתו ומיתתו וקבורתו אלא משום דתלתא שמה כתיבי וה"נ תנא להדיא בספרי פ' שופטים מה תלמוד לומר שמה שמה שמה ג' פעמים שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו ותנא דמתניתין קרא קמא דכולן קא נסיב. וקשה לי הא ד' פעמים כתיבי שמה תרתי בפרשה מסעי והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה ואם יצא יצא הרוצח את גבול

עיר מקלטו אשר ינוס שמה. ותרתי בפרשה שופטים וזה דבר הרוצח אשר ינוס שמה וכתיב והיה לנוס שמה כל רוצח ושמא שמה הרביעי לאיזה דרשא אחרינא איצטריך: **שם** תהא מיתתו. קשה לי למאן מזהר רחמנא דשם תהא מיתתו בשלמא שם תהא דירתו וקבורתו קא מזהר רחמנא לב"ד וגם שם תהא דירתו לרוצח גופיה נמי קא מזהר אבל שם תהא מיתתו למאן קא מזהר ול"ל דנ"מ אם הרוצח עבר עבירה בעיר המקלט שחייב עליה סקילה ונידון בב"ד ואמרינן רפ"ו דסנהדרין (דף מ"ב) בית הסקילה היתה חוץ לג' מחנות דכתיב הוצא את המקלל מחוץ למחנה וגמר חוץ למחנה בגז"ש מפרים הנשרפים וסד"א אם הרוצח נידון בסקילה יסקל חוץ לג' מחנות כתב רחמנא שמה יתירא דשם תהא מיתתו ויסקל בעיר המקלט דווקא ולא חוץ לג' מחנות דהא ליתא דהא לא שייך אלא בירושלים דאיכא ג' מחנות או בעיר המוקף חומה שיש לה דין מחנה ישראל כדתנן בפ"ק דכלים כמ"ש התוס' שם והא דמוקף חומה בעינן דוקא מימות יהושע בן נון כדתנן התם בפ"ק דכלים והא עיר מקלט מוקפות חומה מימות יב"ן לא משכחת ליה כדתני' לעיל (דף י') ערים הללו אין עושין אותן לא טירים קטנים ולא כרכים גדולים והיינו מוקפות חומה אלא ערי פרזים בלא חומה דווקא כדאמרינן להדיא בספ"ב דערכין (דף ל"ג) וכמש"ל וכיון דעיר מקלט מוקף חומה ליתא אין עליהם דין מחנה ישראל ומותר להיות שם בית הסקילה והשתא למה לי קרא לרבויי שם תהא מיתתו של רוצח לאפוקי שלא יסקל חוצה לה פשיטא מהיכי תיתי להוציאו לסקילה חוצה כיון דאין עליה דין מחנה ישראל ואפשר לסקלו בתוכו פשיטא שאסור להוציאו ולסקלו חוצה לה:

דף יג.

אבל בארבעים ושתים ד"ה היו מעלים להם שכר. ק"ל הא תנן בפ"ה דמעשר שני ר"מ אומר אף לא כהנים ולוים פי' אין מתוודין על המעשר שלא נטלו חלק בארץ פי' ואינו יכול לומר האדמה אשר נתת לי ר' יוסי אומר יש להם ערי מקלט ואמרינן עלה בירושלמי תני למחלוקת ניתנו פי' ערי מקלט שניתנו לכהנים ולוים ניתן להם בתורת חלוקה כחלק שאר כל השבטים דברי ר' יוסי ר"מ אומר לבית דירה ניתנו כלומר לא ניתן אלא לדור בהם בלבד אבל אין גוף הקרקע שלהם אתיא דר"י כר' יהודא ודר"מ כדעתי' דתנינן מעלין היו שכר ללוים ד"ר יהודא ר"מ אומר לא היו מעלין שכר פי' לר"י דאמר מעלין להם שכר אלמא גוף הקרקע שלהם לפיכך מתוודין וקרינן בהו את האדמה אשר נתת לי ולר"מ דאמר לא היו מעלין שכר משום שאין הגוף שלהם שלא ניתנו להם אלא לבית דירה לא קאמר אשר נ"ל לפיכך לא היו מתוודין והשתא אי לא פליגי אלא בשש ע"מ אבל במ"ב

אפי' ר"מ מודה דהוי מעלין להם שכר אלמא במ"ב גוף הקרקע שלהם אפילו לר"מ אמאי קאמר דלא מתוודין כיון דיש להם מ"ב ע"מ שניתן להם למחלוקת שפיר קרינן אשר נ"ל כמו שמתוודים כל השבטים משום חלקם ה"נ כהנים ולוים יכולין להתוודות משום חלקם שהן מ"ב ע"מ שניתן להם למחלוקת:

דף יד:

כל ל"ת שקדמו עשה לוקין עליו. פרש"י אפי' למ"ד לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו הנ"מ בעשה הבאה אחר הלאו שאין אתה יכול לקיימו אלא אחר עבירת הלאו אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו אין זה ניתק הלאו ואפילו תקיימנה אחר עבירת הלאו לא נפטרתה מן המלקות. הרי שפי' שקדמו עשה היינו דשייך העשה קודם שעבר הלאו וכן פירשו התוס'. מיהו יש לפרש להאי קדמו לאו היינו דשייך העשה קודם שעבר הלאו אלא שהקדים רחמנא לכתוב העשה קודם הלאו כמו בא למקדש טמא דלקמן דהעשה דוישלחו כתיב קודם הלאו דולא יטמאו וכן אונס העשה דולו תהיה לאשה קדים בקרא דלא יוכל לשלחה ומה שהכריחו התוס' פירושם מדק"ל הא לאו דגזילה קדמו עשה דוהשיב את הגזילה ואפ"ה אין לוקין עליו מש"ה פי' דשאני לאו דגזילה שאין יכול לקיים העשה אלא לאחר שגזלה הלכך לאו שניתק הוא אבל קדמו דקאמר הכא לאו דוקא קדמו אלא היינו דשייך העשה קודם שעבר הלאו. ולי אין זה הכרח דאפילו תימא האי שקדמו עשה היינו שנכתב בקרא העשה קודם ללאו מ"מ ל"ק מידי מהא דגזל דשאני גזל שאין הלאו והעשה סמוכין להדדי דהעשה דוהשיב כתיב בויקרא והל"ת דלא תגזול כתיב בפרשה קדושים ובתרי ענינא קא נ"ל בפ"ק דפסחים (דף ו') דאין מוקדם ומאוחר בתורה ונ"ל דל"ת קדמה לעשה הוא מספיקא אין לוקין עליו אבל בחד ענינא כמו הבא אל המקדש טמא וכן אונס דהעשה סמיכא לל"ת וקדמה לה אמרינן מאי דמוקדם מוקדם ומאי דמאוחר מאוחר כדאמרינן התם ה"ל שקדמו עשה ולוקין עליו וכ"ת הא בפ"ה דחולין (דף פ') ולילקי נמי שוחט קדשים אותו ואת בנו קדשים בפנים משום לאו דמחוסר זמן דתניא מנין לכל הפסולין שבשור ושה שהוא בלא ירצה ת"ל ושור ושה שרוע וקלוט וגו' לימד על הפסולין שבשור ושה שהוא בלא ירצה ושני ר' זירא הנח למחוסר זמן שהכתוב נתקו לעשה מאי טעמא דאמר קרא מיום השמיני ירצה מיום הח' אין מעיקרא לא ולאו הבא מכלל עשה עשה והא הכא תרי ענינא נינהו דהא כמה פסוקים מפסקי בין לאו לעשה. לק"מ דאע"ג דבתרי ענינא אמרינן אין מוקדם ומאוחר ומש"ה אין דנין אותו בכלל ופרט כדאמרינן התם לאו

משום דוודאי אין מוקדם ומאוחר פשיטא דלא אלא דאיכא למימר אין מוקדם ומאוחר ומ"מ מידי ספיקא לא נפקא הלכך גבי גזל שהעשה קדם ללאו כיון דאין מוקומ"א בתרי ענינא והואיל ואפשר לומר דהלאו קדים לעשה מספיקא אין לוקין עליו וגבי מחוסר זמן דהלאו קדים לעשה אע"ג דאין מוקדם ומאוחר ואפשר לומר דהעשה קדים ללאו אפ"ה כיון דאפשר לומר דקראי כסדרן כתיבי והלאו קדים לעשה ה"נ מספיקא אין לוקין עליו מיהו אי ק"ל מההיא דפ"ק דתמורה (דף ד') דאמר כתנאי לא ישאר ממנו עד בוקר בא הכתוב ליתן עשה אחר ל"ת לומר שאין לוקין עליו ד"ר יהודא ר' יעקב אומר לא מן השם הוא אלא משום דהו"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין עליו מכלל דר"י סבר לוקין עליו ופריך ור"י האי והנותר באש ישרופו למאי אתי ופירשו התוס' אע"ג דאיצטריך להורות לנו דין שריפה י"ל דמן הסמיכות פריך למאי הלכתא כתביה הכא סמוך ללאו אי לא לנתוקי אתי לכתביה במקום אחר. משמע דלר' יהודא ניחא דמש"ה כתביה סמוך ללאו לנתוקי הא אפילו אי כתביה רחוק מן הלאו הו"ל נמי ניתק כמו עשה דגזל דאע"ג דבתרי ענינא אין מוקדם ומאוחר וא"ל עשה קדים מ"מ הואיל וא"ל דלאו קדים הו"ל שפיר ניתק לעשה ואינו לוקה מספק כדאמרינן גבי עשה דמחוסר זמן וגזל. אומר אני דלפרש"י ותוס' שפירשו דל"ת שקדמו עשה היינו דשייך העשה קודם שעבר הלאו אבל היכא דלא שייך העשה עד לאחר שעבר הלאו הו"ל שפיר ניתק אע"ג דלא סמיכי הלאו והעשה דמש"ה ל"ל גזל ניתק אכתי תקשה אפילו לר' יהודא למה סמיך קרא דנותר סמוך ללאו הא אי כתביה רחוק מן הלאו שפיר ה"ל ניתק דהא לא שייך העשה דנותר בשריפה עד לאחר שעבר הלאו שהותיר ואכתי אפילו לר' יהודא תקשה. ובסמוך יתבאר זה:

דף טז:

אכל טבל של מעשר עני לוקה. מדנקט לוקה משמע מלקות הוא דאיכא אבל מיתה ליכא כמו בטבל גמור דחייב מיתה על אכילתו כדאמ' בפרק הנשרפין (דף פ"ב) וכ"כ הרמב"ם בפ"י מהמ"א האוכל כזית מן הטבל קודם שהפריש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר חייב מיתה בידי שמים שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכו' והשיאו אותם עון אשמה אבל האוכל מדבר שניטלה ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר ועדיין לא הפריש ממנו מעשרות ואפילו לא נשאר בו אלא מעשר עני הרי זה לוקה משום אוכל טבל ואין בו מיתה שאין עון מיתה אלא בתרומה גדולה ותרומת מעשר והסכים עמו הראב"ד בהשגות שכתב סברא היא זו והיא יפה בעיני דכתיבי בהני קראי קודש. ומדבריהם למדנו דאפילו על טבל של מעשר שני אין בו מיתה אלא לוקה בלבד ואני

תמה ע"ז דאם איתא דטבול למעשר שני אינו בכלל קרא זה דלא יחללו את קדשי והרי כלל עצמו של איסור טבל ללאו ומיתה מהאי קרא דלא יחללו נ"ל התם לא יחללו אשר ירימו בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה כדא' התם ובע"כ לאו ואיסור טבל של מעשר שני אין לנו אלא א"כ נלמד מטבל דמעשר עני וכר' יוסי דנ"ל מגז"ש דבשעריך דלא גרע טבול למ"ש דקדיש מטבול למעשר עני שהוא [בלאו] דאלת"ה טבול למ"ש אפילו לאיסורא גרידא מנלן אלא ודאי כדאמרן א"כ למאי דרצה ר"י לומר אדר"א דאמר אין צריך לקרות את השם על מ"ע של דמאי משום דודאי אינו טובלו וגז"ש דבשעריך לית ליה א"כ מעשר שני של דמאי כיון דאינו בכלל דלא יחללו ג"כ ודאי אינו טובלו וא"כ אין צריך נמי לקרות את השם למעשר שני של דמאי לר"א ואמאי שביק ר"א למעשר שני ונקט מעשר עני לחוד ה"ל למימר דלמעשר שני של דמאי נמי אין צריך לקרות את השם ואמאי [שביק] למ"ש ונקט מ"ע לחוד ובפ"ט דיבמות (דף פ"ז) ס"ל לר"מ מעשר ראשון אסור לזרים מדאיתקוש לתרומה דכתיב את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה מה תרומה אסורה לזרים אף מעשר ראשון אסור לזרים ורבנן דאמרי מותר לזרים דרשי הכי מה תרומה טובלת אף מעשר ראשון נמי טובל וכדתניא ומייתי להא דר"י דשמעתין ומסיים ואי מהתם פי' מהא דר"י הוי אמינא הנ"מ ללאו אבל מיתה לא קמ"ל והקשו התוס' מנ"ל דטבל מעשר עני במיתה הא לא אתקש לתרומה וי"ל דשמא אין מיתה בטבל של מעשר עני א"נ י"ל כיון שאין חילוק משאר טבל לענין אזהרה ה"ה לענין מיתה והשתא בין לתירוץ קמא בין לתי' בתרא תקשה דאי הא דטבל מעשר עני נ"ל עונש מאזהרה דבשעריך אכתי מעשר שני אין לנו [גבי'] אפילו אזהרה גרידא דהא אפילו מעשר ראשון אי לאו דאיתקוש לתרומה ה"א דלא טבול ובע"כ אזהרה לטבל מעשר שני מגז"ש דבשעריך נפקא כמו שפי' דהא טבול למעשר ראשון ללאו נמי נ"ל מהכא כדמסיק ואי מהתם ה"א הנ"מ ללאו אלמא לאו למעשר ראשון ממ"ע [נפקא] והוא הדין נמי מעשר שני מיניה אתיא א"כ לר"א דס"ל [ודאי] מ"ע אינו טובל ולית ליה גז"ש דבשעריך כ"ש דאין לנו אפילו אזהרה ואיסורא גרידא לטבול למ"ש וא"כ אמאי קאמר אין צריך לקרות את השם למעשר עני של דמאי ושביק למעשר שני הא מ"ש נמי אינו טובל לגמרי דאזהרה מאין כיון דאינו בכלל אזהרה דלא יחללו וגם גז"ש דבשעריך [לית ליה] וה"נ תקשה הא לתי' קמא דטבול למעשר עני אינו במיתה אלא באזהרה גרידא דגז"ש דבשעריך בע"כ מ"ש נמי מיניה אתיא א"כ לר"א דלית ליה גז"ש דוודאי מעשר שני אינו טובל למה לי קריאת שם למעשר שני של דמאי אליבא דר"א:

וראיתי להר"ן בפי"א דמסכת נדרים (דף פ"ד) דפירש דה"ט דמ"ד ודאי אינו טובלו משום דס"ל אי אפשר שיהא הכרי עצמו חמור מפני מעשר עני המעורב בו יותר ממעשר עני עצמו דבשלמא תרומה בדין הוא שיהא טובלת דכיון [שהיא] עצמה אסורה ראוי הוא שתאסר תערובתה כיון דע"כ צריך להרימה מן הכרי אינה מתבטלת שם מש"ה אוסרת אבל מ"ע שהוא עצמו מותר לזרים איך יהיה תערובתו חמור ממנו. ולהאי טעמא י"ל דאפילו למ"ד מעשר עני ודאי אינו טובל ול"ל גז"ש אפ"ה מעשר שני טובל דכיון דהיא עצמה אסורה לאכול חוץ לירושלים וגם שם אינו נאכל בטומאה והרבה איסורים תלוים בקדושת מעשר שני כדתנן במס' מ"ש ראויה היא שתאסר תערובתה מש"ה טובלת ואע"ג דלא דמי לגמרי איסור טבל קודם הפרשתה לאחר קריאת שם מעשר שני דאלו קודם הפרשתה משום [טבל] אסור לאכלה אפילו בירושלים משא"כ לאחר הפרשתה מותר לאכלה בירושלים או בכל מקום ע"י פדיון א"כ אכתי תקשה איך יהיה תערובתו חמור ממנו הא ליתא לסברת הר"ן דהא מפרש דה"ט דתרומה טובל דכיון דהיא עצמה אסורה בדין הוא שתאסר תערובתה כיון דע"כ צריך להרימה אינה מתבטלת שם דא"כ טבול לתרומה יהיה מותר לכהן דהא תרומה לכהן שריא וכיון דתרומה עצמה לכהן שרי איך יהיה תערובתו חמור יותר ממנו לאסרו לכהן אלא ע"כ לא אמרינן לה"ט דאיך יהיה תערובתו חמור ממנו אלא אם אין שום קדושה כלל לאחר הפרשה אבל אי אפילו [לאחר הפרשה] נמי נשאר קצת קדושה עליו ל"א בה (אם) [איך] תערובתו חמור ממנו וה"ט שייך נמי לומר גבי מעשר שני משא"כ מעשר עני דלאחר הפרשתו אין בו שום קדושה לגמרי שייך שפיר לומר לא יהא תערובתו יותר חמור ממנו מ"מ הא גופי' קשיא על הר"ן כיון דגבי תרומה בע"כ קודם הפרשתו חמור תערובתו יותר מלאחר הפרשתו דהא שרי לכהן והא אסור תו אין לנו הוכחה על מעשר עני שלא יהיה טובל מפני שאין להחמיר קודם הפרשה מפני התערובות [יותר] מלאחר הפרשה כיון דמ"מ בתרומה גופיה נמי איכא חומרא יתירא במקצת קודם מלאחר לגבי כהן [וא"ל] משום דזה חומרא זוטא לגבי כהן לחוד ובמעשר עני איכא חומרא רבה אי אמרת דטובל לכ"ע בין לגבי כהן בין לגבי ישראל. משא"כ לאחרי הפרשה דהוי כחולין לכל דבר. וכן לגבי מ"ש ליכא חומרא יתירא קודם מלאחר דהא לאחר נמי הרבה איסורים איכא בקדושת מעשר. דאינן דברים של טעם כיון דמ"מ בתרומה גופא איכא חומר בתחלתו יותר מסופו מפני תערובתו ה"נ גבי מעשר עני נמי יהא טובל אע"ג דחמור תחילתו מפני תערובת לגמרי מסופו דמה לי חומרא רבה להחמיר בתחילה מפני התערובת ומה לי חומרא זוטא דמ"מ הא חמור מפני התערובות גבי תרומה יותר מסופו אע"כ ה"ט לאו מילתא היא וליתא לסברת הר"ן:

דף יז.

מר סבר לא נחשדו ע"ה על מעשר עני של דמאי כיון דממונא הוא אפרושי מפרשי. קשה לי הכא מוקי אביי לפלוגתייהו דלר"א כיון דממונא הוא לא נחשדו ומפרישי ולרבנן משום טרחא לא מפרישי ואלו בפי"א דמסכת נדרים (דף פ"ד) דחי אביי להא דרב יוסף מטעם אחר דהא קאמר אביי התם דכ"ע ספיקו טובל ור"א סבר לא נחשדו ע"ה על מעשר עני משום כיון דאלו מפקר לנכסי הוי עני ושקיל ליה הוא לית ליה פסידא ורבנן סברי נכסי לא מפקר אינש דמירתת דלמא זכי בהו אינש אחרינא הלכך נחשדו והשתא קשה מאביי אדאביי בתרתי חדא דהכא קאמר אליבא דר"א כיון דממונא הוא מפרישי פי' כיון דאין בה איסור אכילה אלא גזל עניים איהו לגזל עניים לא חייש והתם תלי טעמא משום דאלו מפקיר לנכסיה הוי עני ושקיל ליה הוא פי' ותו ליכא גזל עניים כיון דהוא גופיה נמי עני הוי הא אי לא הי"ל הא תקנתא הוי חושש לגזל והוי חשיד שלא להפריש ועוד דהכא קאמר אביי אליבא דרבנן דמשום טרחא חשוד שלא להפריש אע"ג דלית ליה פסידא ואלו התם קאמר דמירתת להפקיר דלמא זכי ביה אחר הא לאו הכי משום טרחא דאפרושי לא נחשד:

דף יח:

ואי כדקאמרת את זה לא תאכלו ל"ל. השתא מסקינן דלאו הבא מכלל עשה עשה ואין לוקין עליו ואיכא למידק שאר בהמה טמאה חוץ משפן וארנבת וחזיר המפורשים בקרא לאיסור בלאו אע"ג שיש להם סי' א' של טהרה אבל שאר בהמה וחיה אין להם שום סימן טהרה ומנ"ל שהן בלאו והא על כולן לוקין ואי משום דאתיין בק"ו מהני המפורשים בהדיא בקרא דאע"ג דיש להם סי' א' של טהרה ואפ"ה [הן] בלאו ק"ו לשאר שאין להם סי' טהרה כלל שהן בלאו. הא קיי"ל אין מזהירין מן הדין כדאמרינן לעיל (דף י"ז) ותירץ המגיד [רפ"ב מהל' מ"א] לפי שאלו כבר נאמרו בלאו הבא מכלל עשה בביאור וכיון שכן אפשר ללאו שלהם לבוא מק"ו ולי קשה ע"ז מהא דפ"ח דיומא (דף פ"א) דרצה להביא אזהרה לענוי יוה"כ משום דלא יאמר עונש בענוי דגמר ממלאכה מה מלאכה שהותרה מכללה ענוש כרת ענוי שלא הותרה מכללה לא כ"ש למה נאמר מופנה להקיש ולדון ממנו גז"ש נאמר עונש בענוי ונאמר עונש במלאכה מה מלאכה ענוש והזהיר אף ענוי ענוש והזהיר והשתא איכא למידק ל"ל לאפנויי עונש דענוי ללמוד ענוי ממלאכה לאזהרה הא בהאי ק"ו דנ"ל עונש לענוי ממלאכה בהאי ק"ו נלמד נמי אזהרה מה מלאכה שהותרה מכללה ענוש והזהיר ענוי שלא הותר מכללו כ"ש דענוש והזהיר ובע"כ צ"ל

דס"ל להאי תנא כמ"ד לעיל עונשין מן הדין ואין מזהירין מן הדין הלכך עונש אפשר להביא לענוי בק"ו ממלאכה אבל אזהרה לא ואי כל היכא שכבר נאסר בלאו הבא מכלל עשה אפשר לאזהרה לבוא בק"ו למה לו לתנא להביא אזהרה לענוי מכח הפנאה דעונש וגם הפנאה דעונש ל"ל הא כבר נאסר ענוי בהדיא בלאו הבא מכלל עשה דכתיב ועניתם וכו' והשתא אפשר למיתי לאזהרה בק"ו כמו עונש:

ועוד ק"ל דברפי"ג דזבחים (דף ק"ו) רצה להביא לאזהרת שוחט קדשים בחוץ להקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור מהקדישן בשעת היתר ושחטן בשעת איסור דעובר עליהם בעשה ול"ת ואינו ענוש כרת בק"ו מה במקום שלא ענוש הזהיר במקום שענוש אינו דין שהזהיר ופריך וכי מזהירין מן הדין ומסיק רבא אתי' שם שם פי' דכתיב שם תעלה עולתיך ושם תעשה מה להלן לא ענוש אלא א"כ הזהיר אף כאן פי' שחיטה דהוי בכלל שם תעשה לא ענוש אלא א"כ הזהיר והשתא כיון דשחיטה הוי בכלל שם תעשה הו"ל שוחט בחוץ קדשים שהקדישן בשעת איסור בלאו הבא מכלל עשה והשתא ל"ל שם שם תיפוק ליה מק"ו דמה במקום שלא ענש הזהיר ושפיר מזהירין מק"ו כיון דכבר נאסר שוחט בחוץ בלאו הבא מכלל עשה אפשר למיתי אזהרה דידיה מדין ק"ו:

ועוד ק"ל מכולה סוגיא דלעיל דדריש ר"ש להאי קרא שלו דלא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וכו' באם אינו ענין לגופיה דאתיא בק"ו ממעשר הקל ודריש מהכא לבכורים עד שלא קרא עליהם ותודה ושלמים לפני זריקה ובכור תם אפי' לאחר זריקה וחטאת ואשם חוץ לקלעים ועולה אפי' בפנים שלוקה ופריך וכי מזהירין מן הדין ומאי קושיא הא כיון דרישא דקרא מפרש בהדיא לאו הבא מכלל עשה לכל הני כדכתיב ואכלת לפני ד' אלקיך מעשר דגנך וכו' אפשר לאזהרה לבוא מדין ק"ו אלא ודאי ש"מ מכל הני דאמרן דאפ"ה אין מזהירין מן הדין. והרמב"ן בפי' התורה בפ' שמיני מפרש טעם המלקות בשאר בהמה טמאה מפני שאמר הכתוב באיסור השפן מפני שאינו מפריס פרסה [ובחזיר] מפני שאינו מעלה גרה א"כ כל שאינו מעלה גרה ומפריס פרסה הוא בשם האיסור הזה ואין צריך לק"ו כלל וק"ל ע"ז א"כ על שאין להם סי' טהרה כלל האוכלן ילקה שמונים א' מפני שאינו מעלה גרה והוא בכלל איסור חזיר כמו שלוקה על חזיר מפני זה וחדא משום שאינו מפריס פרסה כמו שלוקה על שפן אע"ג שהוא מעלה גרה מפני חסרון דמפריס פרסה:

דף כא:

יש חורש תלם א' וחייב עליו משום ח' לאוין. הא מתניתין בקשו בה רבוותא קמאי חשבונות רבים משום דבכללן אתה מוצא שמונה לאוין ובפרטן אי אתה מוצא אלא ז' מפורשים כלאים דהנהגה וקדשים וכלאי הכרם ושביעית ויו"ט וכהן ונזיר אבית הטומאה [וכתבו התוס'] ופרש"י דשור בכור עובר משום לא תעבוד בבכור שורך וחמור קדשי ב"ה ולקי משום דהזיד במעילה באזהרה וי"א פטר חמור וכמאן דאמר אסור בהנאה וליתא דליכא למ"ד דלקי הנהנה ממנו ולא נראה לר"י וכו' דהא בגמרא אמרינן מידי דאיתי' בשאלה לא קתני והקדש דמתניתין מיירי בבכור דליתיה בשאלה לכך נראה לר"י דעל החמור אינו לוקה כו' כלאי הכרם ע"כ. והא ודאי לא תקשה לפר"י דלחשוב נמי חמור של מוקדשין קדשי בדק הבית למסקנת הש"ס דמידי דאיתי' בשאלה קתני מדתני נזיר והא לקמן פריך ונחשוב טובא ואמאי לא פריך דנחשוב נמי הא דיש לומר דלא חשיב אלא לאוי דאיתנייהו בפחות משוה פרוטה אבל מעילה אינו אלא בש"פ וכה"ג אמרינן בפ"ג דשבועות (דף כ"ד) כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני והרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה והכא איפכא וחד טעמא הוא כיון דקפיד התנא לערב איסורי דבעי שיעור עם הני דלא בעי שיעור וכה"ג פירשו התוס' [לקמן] אהא דבישלו בעצי הקדש וכמש"ל בס"ד. אבל ק"ל על פר"י דלקמן פריך ולילקי נמי משום זורע ביו"ט ומוכיח מהא דאין חילוק מלאכות ביו"ט ומנ"ל דלמא הכי נמי חשיב יו"ט דאית תרתי משום זורע ומשום חורש וכלאים בכרם לא מיירי אלא במין א' בכרם דליכא [אלא] חדא משום כלאי הכרם לחוד ואין כאן כלאי זרעים כל עיקר ואע"ג דלא חשיב כלאי זרעים במשנתינו לית לן בה דהא פריך וליחשוב הרבה ולא חש תנא למיחשב לכולהו ולא קשה ליה לילקי משום זורע ביו"ט אלא כיון דמני ליו"ט אי אמרת דבדידי' איכא תרתי בע"כ היה לו למנותן וכמ"ש התוס' לקמן ובתוס' פ"ג דפסחים דייקי לפר"י מדתני כלאים בכרם ולא קתני כלאי הכרם משמע דאיכא כלאי זרעים בהדי כלאי הכרם ולפי"ז אתי שפיר דע"כ בהא דכלאים בכרם איכא תרתי אבל אין זה דיוק:

אבל נראה לי דבנזיר אבית הטומאה איכא תרתי חדא משום לא יטמא דכתיב ביה וחדא משום בל יחל דנפקא לן ברפ"ק דנדרים (דף ג') מלנדור נדר נזיר להזיר מקיש נזירות לנדרים מה נדרים עובר בבל יחל אף נזירות עובר בבל יחל ועל בל יחל דאתי מהאי הקישא לקי כדאמרינן בהדיא בפ"ו דנזיר (דף ל"ח) גבי אכל ענבים לחים ויבשים כו' לוקה חמש וקאמר הגמרא דשייר מלקות דלא יחל דברו וזה מהתימה על כל הני רבוותא בפרט רבותינו בעלי התוס' אשר נהירין להו שבילי דגמרא כשבילי דמתא איך נעלם

מהם זה. וא"ת למאי דפי' תקשה הא אמרינן התם לענין בל תאחר נמי איתקש נזירות לנדרים ואמרינן התם בל תאחר דנזירות היכי משכחת לה ומוקי לה רב אחא בר יעקב כגון שנדר והוא בבית הקברות וקם ליה בבל תאחר משום דקא מאחר נזירות דטהרה ואמר ר"א הואיל וכן נזיר שטימא את עצמו במזיד עובר משום בל תאחר דנזירות טהרה וא"כ איכא עוד לאו בנזיר ולילקי ט' וי"ל דלא מיבעי' למאי דפי' התם הרא"ש דאין עובר בבל תאחר דנזירות טהרה אלא בשהה בטומאתו ג' רגלים כמו בל תאחר דקרבנות דאתי שפיר דהשתא ליכא מלקות בשהה ג' רגלים או משום דהו"ל לאו שאין בו מעשה או משום דה"ל התראת ספק כדאמרינן לענין שבועה שאוכל ככר זה היום ועבר היום ולא אכלו ברפ"ק דשבועות דפטור ממלקות מטעמי דאמרן אלא אפי' למאי דפי' הר"ן שם דנזיר שטימא את עצמו במזיד דעובר בבל תאחר לאלתר ולקי וכן עיקר כמש"כ שם בחידושי למס' נדרים בס"ד אפ"ה ניחא דודאי אי לא משכחת לה לנזיר שנטמא בלתי מלקות דבל תאחר ודאי קשה דלילקי נמי משום ב"ת כדפריך ולילקי משום זורע ביו"ט כיון דאי אפשר לחורש ומחפה בלתי מלאכת הזריעה אבל הא ודאי משכחת לה לנזיר שנטמא ואין עובר בלאו דבל תאחר והיכי דמי כגון שנטמא כבר בו ביום קודם חרישה זו אבית הטומאה בשוגג או במזיד דהשתא אינו מאחר לנזירות טהרה ע"י חרישה זו של בית הטומאה דהא מחמת טומאה קמייתא דבו ביום אי אפשר לחול עליו נזירות טהרה עד יום הז' מהיום לר' יוסי ב"ר יהודא דאמר בפ"ג דנזיר (דף י"ח) דנזירות טהרה מז' חייל או עד יום ח' לרבי דס"ל התם נזירות טהרה עד ח' לא חייל וע"י טומאה שניה זו דחרישה נמי יחול עליו נזירות טהרה ביום ז' או ח' מהיום ולא משכחת לה לבל תאחר בטומאה בתר טומאה אלא א"כ נטמא בשניה למחרת טומאה קמייתא או להלן דהשתא מאחר לנזירות טהרה ע"י טומאה שניה משך יום או יותר ומ"מ אפילו בנטמא בו ביום לקמייתא אפ"ה עובר משום לא יטמא ובל יחל אפי' לר"ה דאמר בפ"ו דנזיר (דף מ"ב) דבטומאה וטומאה אינו עובר על טומאה ב' משום בל יטמא היינו דווקא בטומאה בחיבורין דבעוד שנוגע במת א' נגע בשני דאינו מוסיף טומאה על טומאתו אבל לאחר שפירש מן הא' חזר ונטמא בשני מודה דחייב דמוסיף טומאה על טומאתו דלאחר שפירש הנוגע בו אינו אלא ראשון וכאשר נוגע במת שנית הנוגע בו אב הטומאה דהא דמסיק התם לא קשיא כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין אד"ר, א"ר הונא מסיק לה כמו שהוכחתי שם בחידושי ובתשו' בס"ד וכן משמע שם מדברי התוס' וכיון דעובר על בל יטמא בכה"ג ממילא עובר נמי בבל יחל דכיון דאסור לטמא כשמטמא מחלל דברו וכיון דמשכחת לה לבל יטמא ובל יחל בלתי בל תאחר בנטמא וחזר ונטמא בו ביום מתניתין בכה"ג איירי

וקאמר דליכא בטומאת דנזיר פחות מב' לאוין ואע"ג דזימנין דמשכחת לה ג' לאוין בלא נטמא קודם בו ביום לא חשיב להו כי היכי דלא חשיב לכל הני וליחשוב דמקשי כל הני אמוראי וכ"ש דניחא הא דאמרינן התם דבטומאה וביאה בב"א חייב הנזיר תרתי ואפ"ה לא חשיב להו במתניתין בהדי הני לאוי כיון דרוב פעמים ליכא משום לא יבוא כלל כגון בחורש בגלוי בשדה ואינו מאהיל על הטומאה כל עיקר דאין כאן כלל משום ביאה:

ואין חילוק מלאכות ביו"ט. פי' ריב"ן אם עשה ב' או ג' מלאכות בהעלם א' או עשה מלאכה שיש בה ב' אינו חייב אלא א' ע"כ. ואיני יודע מה ענין העלם לגבי יו"ט הא אין שגגתו חטאת אלא ודאי לענין מזיד לחוד מיירי ולמלקות והא דקאמר חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט לאו בחדא גוונא קמיירי דחילוק מלאכות דשבת בשוגג ולקרבן דאלו במזיד אטו בתרי קטלא קטלת ליה וחילוק מלאכות דיו"ט לא איירי אלא במזיד ולמלקות. אי נמי הא דחילוק מלאכות לשבת נמי במזיד מיירי וכגון דאתרו ביה למלקות ולא אתרו ביה לקטלא ור' ישמעאל היא דאמר לעיל בריש פירקין לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו ומצי מיירי חילוק מלאכות לשבת למלקות ונ"ל דהיינו טעמא משום דנפקא ליה חילוק מלאכות לשבת מהבערה וסבירא ליה הבערה לחלק יצאת וקרא סתמא מיירי בין בשוגג ולחטאת בין במזיד ולמלקות. אי נמי אפי' לר"ע דאמר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד [א"ה כאן לא סיים רבינו את דבריו]. ומ"מ ק"ל מאי פריך אביי ואי אין חילוק מלאכות ביו"ט משום הבערה לא לחייב דהא אחייב ליה משום בשול נהי נמי דלא רבי רחמנא חילוק מלאכות ליו"ט במזיד היינו דוקא בעשה ב' מלאכות בבת אחת כגון מחפה דמתניתין דאיכא משום חורש ומשום זורע אי נמי בזה אחר זה כגון חורש עם בונה דכוותיה בשאר איסורים כגון אוכל ב' מיני שרצים בבת אחת או אפי' בזה אחר זה ובהתראה א' אינו חייב אלא א' ה"נ כיון דלא רבי רחמנא חילוק מלאכות ליו"ט הו"ל כשאר כל איסורין שבתורה דאינו חייב אלא א' וכדאמרינן בסוף פ"ה דחולין (דף פ"ב) גבי הזורע כלאים כלאים לוקה דבבת אחת והתראה א' אינו לוקה אלא א' והאי ובהתראה א' דקאמר היינו או בהתראה א' ואפי' בזה אחר זה וכן פירשו התוס' שם והכי משמע לעיל גבי קרחה אבל בזה אחר זה ובב' התראות לא מיבעי' בעושה ב' מלאכות חלוקות ביו"ט אלא אפי' בעושה וחוזר ועושה מלאכה א' ב' פעמים כיון דבזה אחר זה עשה ובב' התראות לא גרע משאר איסורים דחייב ב' כדתנן לעיל א"ל אל תשתה אל תטמא אל תגלח אל תגלח אל תלבש אל תלבש חייב על כל אחת ואחת ולהא לא צריך רבויא דהתראה בין עבירה לעבירה במזיד מחלקת כמו שידיעות בין עבירה לעבירה מחלקות לחטאת בשוגג וכדאמרינן התם וכדתנן אכל

חלב וחלב בב' העלמות חייב ב' ולא צריך קרא לחילוק מלאכות בשוגג גבי שבת גופיה אלא כשעשאן בהעלם א' וקמ"ל דמלאכות מחלקות כידיעות או כב' מיני איסור וכדתנן אכל חלב ודם בהעלם אחד חייב ב' וכן כתב הרמב"ם [בפ"א מהלכות יו"ט] העושה אבות מלאכות הרבה ביו"ט בהתראה א' כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה א' אינו לוקה אלא א' חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט והיינו כדפי' וזה ברור והשתא מאי קושיא דלא לחייב אהבערה הואיל וחייב אבישול הא כיון דהבערה ובישול אי אפשר אלא בזה אחר זה ראוי לחייבו ב':

וה"נ קשה הא דאמר בפ"ג דפסחים (דף מ"ז) דסבירא ליה לרבה האופה מיו"ט לחול אינו לוקה הואיל וחזי לצרכי אורחים חזי ליה ופריך ליה מהא דהמבשל גיד הנשה ביו"ט דאהבערה לא לחייב הואיל וחזי לי' לצרכו ומשני אפיק הבערה ועייל עצי מוקצה פי' דאההיא הבערה ליכא למימר הואיל וחזי לצרכו דמן התורה אסור להשתמש בעצי מוקצה ופריך מהא דאין חילוק מלאכות ליו"ט ומאי קושיא הא הבערה ובישול כיון דאיתני' בזה אחר זה הא ודאי בב' התראות חייב ב':

וי"ל מדנקט בברייתא לוקה משום הבערה לבסוף בתר דתני דלוקה משום מבשל דיו"ט ודבב"ח ואי מיירי במבעיר קודם בישול הו"ל לאקדומי למלקות דהבערה קודם למלקות דבישול די"ט ובשר בחלב אלא ודאי מיירי בענין דאיסור הבערה לא קדים לאיסורי דבישול והיכי דמי כגון ששפת הקדירה של בב"ח ואח"כ הביא שם את האור דע"י הבערה זו שהבעיר את העצים תחת קדירה זו בא ביחד איסור הבערה ואיסור בישול בין די"ט בין דבב"ח וכי הא דתניא בפ"ד דביצה (דף ל"ד) אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים ואחד שופת את הקדירה וא' מביא את המים כו' כולן חייבין ופריך והתניא אחרון חייב וכולן פטורין ומשני לא קשיא הא דאייתי האור מעיקרא פי' אזי כולן חייבין הא דאייתי האור לבסוף הוא חייב אבל אינהו לא עבדו מידי וה"נ במייתי האור לבסוף מיירי דאיסור בישול והבערה בבת אחת באו והשתא פריך שפיר אי אין חילוק מלאכות ליו"ט משום הבערה לא לחייב דהא אחייב ליה אבישול ואפי' אי מיירי בב' התראות אפ"ה לא מחייב [אהבערה] כיון דאין חילוק מלאכות ליו"ט ותדע דהכי הוא כדפירשתי דמיירי דאתו הבערה ובישול בב"א וכגון דאייתי האור לבסוף דאי בתחלה מבעיר ולבסוף מבשל מיירי וכגון דאייתי האור בתחלה א"כ היכי קאמר אהבערה לא לחייב דהא איחייב ליה משום בישול איפכא הוי ליה למימר דלא לחייב משום בישול דלבסוף כוון דחייב אהבערה דקדים דהא בשעת הבערה מחייב משום הבערה וכי סלקא אדעתין דאתי בישול אחרי' ומפיק חיוב מלקות דהבערה דקדים וכבר חלה מה"ט דאין

חילוק מלאכות ליו"ט הא ודאי מלקות דהבערה דקדימא וחיילא כבר לא פקע אבל מלקות דבישול הבאה אחריו לא חייב משום דאין חילוק מלאכות ליו"ט דקדים חייל ודבתרא לא חייל אלא ע"כ מיירי כדפירשתי דאיסור הבערה ובישול חייל בב"א ובדאייתי את האור לבסוף והא דקאמר אהבערה לא לחייב דהא איחייב ליה משום בישול ה"ה דהוי מצי למימר איפכא אבישול לא לחייב דהא איחייב ליה משום הבערה אלא קאמר אהבערה לא לחייב דש"מ דפשיטא ליה דאין הבערה זו דברייתא מיירי בדקדים לבישול דא"כ לא שייך למימר דלא לחייב אהבערה דקדים משום דאתי בישול דבתריה ומפקי חובת מלקות מיניה הא ודאי לא ובע"כ מיירי בדאתי בהדי הדדי והיינו מטעמא דפי' פשיטא ליה הכי מדחשיב למלקות דהבערה לבסוף אחר מלקות דבישול וע"י זה בא להקשות ואי אין חילוק מלאכות ליו"ט אמאי חייב תרתי אהבערה ובישול דאל"כ לא הוי קשיא מידי דאיכא למימר דמיירי בהבערה דקדים לבישול דאפי' תימא אין חילוק מלאכות ליו"ט אפ"ה מחייב תרתי בב' התראות כיון דעביד להו בזה אחר זה וכדפי' ומשום זה נקט אהבערה לא לחייב דע"י זה הכריח עיקר הקושיא שלו:

וכ"ת דאפי' תימא דהבערה ובישול דברייתא מיירי בבאים בבת אחת ומש"ה תני מלקות דבישול מקמי מלקות דהבערה אכתי תקשה אמאי נקט למלקות דאכילת גיד ובב"ח קודם למלקות דהבערה הא ודאי הבערה קודמת לאכילה דאינו אלא לבתר הבערה ובישול יש לומר איידי דמקדים למלקות דבישול קודם לשל הבערה מטעמא דפי' נקט נמי לאכילה דידי' אצל בישול שלו בסמוך אכילת בשר בחלב אצל בישול בשר בחלב ואכילת גיד אצל בישול גיד:

דף כב.

[**בנזיר** שמשון]. ואיני יודע טעמא [דנזיר שמשון אינו בשאלה] ומהא [דסוגין] אפשר לומר דליתא בשאלה מדרבנן וכיון דמ"מ ליתא בשאלה תני לה אבל מהא דפ"ב [דנזיר] (דף י"ד) דבעי רבא אמר הריני נזיר שמשון לאחר עשרים יום ומעכשיו נזיר סתם מהו הכא לא אפשר לאיתשולי מי חיילא או לא ש"מ דנזירות שמשון מה"ת אינו בשאלה דאי מדרבנן מאי ס"ד דלא חיילא עלי' נזירות דהשתא משום דלא איתיה בשאלה כיון דאפשר בשאלה מה"ת ואין לומר דה"ט כיון דנזירות שמשון גופי' לא היה אפשר לאיתשולי עלי' כיון דנזירותו היה מן השמים על ידי מלאך מאן דמתפיס ביה דיניה כמוהו לפיכך אינו בשאלה דזה אינו דא"כ לב"ש דס"ל (שם (דף ט')] הקדש טעות הקדש ואין שאלה בהקדש א"כ מתפיס בקרבן לב"ש אין שאלה והרי בפ"ג דנדרים (דף כ"ח) אמרינן בש"א

אין שאלה בשבועה משמע אבל בנדר יש שאלה אע"ג דסתם נדר מתפיס בקרבן הוא ועוד הא ר"א ס"ל כב"ש דאין שאלה בהקדש בפ"ו דערכין (דף כ"ג) ואפ"ה תנן ברפ"ט דנדרים (דף ס"ד) קונם שאני נהנה לאיש פלוני ונעשה סופר כו' ר"א מתיר והרי קונם אתפוסי בהקדש הוא ואפ"ה ישנו בשאלה לר"א אע"ג דבהקדש גופי' אין שאלה ועוד אפי' לב"ה דס"ל הקדש טעות אינו הקדש ויש שאלה בהקדש משכחת לה לנדר שאינו בשאלה במתפיס בתמורה דתמורה בטעות נמי קדשי לפיכך אין לה שאלה כדאמרינן התם דב"ש ילפי תחלת [הקדש] מסוף הקדש מה תמורה אפילו בטעות אף הקדש אפילו בטעות אלא שבהא נ"ל כדא"ר ירמיה התם (דף ל"ב) לב"ה אע"ג דאמרי תמורה בטעות הוי תמורה הנ"מ היכא דאיתיה לעיקר הקדש אבל היכא דמיתעקר עיקר הקדש כלומר ע"י שאלה איתעקר נמי תמורה ויוצאת לחולין אלמא מהני שאלה דעיקר הקדש לתמורה הלכך מתפיס בתמורה איתיה בשאלה הואיל ותמורה גופיה איתא בשאלה ע"י עיקר הקדש. אבל מ"מ ק"ל דהא תנן התם א"ל ב"ש לב"ה דאמרו הקדש טעות אינו הקדש אי אתם מודים במי שטעה וקרא לט' י' ולי' ט' ולי"א י' שהוא מקודש אלמא הקדש טעות הקדש ואפילו ב"ה לא השיבו להם אלא הכתוב שקידש את הי' הוא קידש את הט' ואת הי"א וגזה"כ הוא אבל לכ"ע הט' והי"א קדשי ע"י טעות והכי אמרינן שם בגמרא וה"נ תנן בספ"ב דבכורות טעה וקרא לט' י' כו' שלשתן מקודשות וכיון דקדשי ע"י טעות ודאי אין להו שאלה וכי נאמר דהמתפיס בהן א"א לו לישאל על נדרו והא לא אישתמיטתיה בגמרא לאשמועינן דיש נדר שאין לו שאלה כגון במתפיס באלו של מעשר אלא ודאי אע"ג דאינהו גופייהו ליתנייהו בשאלה אפ"ה מתפיס בהו איתיה בשאלה וה"נ האומר הריני כשמשון אע"ג דאיהו גופיה לא הוי בשאלה המתפיס ביה אמאי ליתא בשאלה:

כגון דאמר שבועה שלא אחרוש בין בחול בין ביו"ט. כתבו התוס' וקשה דאכתי כו' באותה חרישה ע"כ. ולא תקשה למאי דפירשו דמשכחת לה הן בעפר תיחוח אלמא עפר תיחוח הוי נמי בכלל שבועה שלא אחרוש א"כ מאי קשה בתחלה באמר שלא אחרוש ביו"ט התם לא קא חל עליה שבועה דהא מושבע ועומד מהר סיני הוא הא התם בלא אחרוש ביו"ט לחוד נמי איסור כולל הוא שכולל חרישה של איסור ושל היתר דעפר תיחוח די"ל דלא משכחת עפר תיחוח בכלל חרישה אלא בכולל עמה חרישה של היתר דהיינו של חול דגלי אדעתיה שרוצה לאסור עצמו בדבר המותר אבל לא באומר שלא אחרוש ביו"ט לחוד וכה"ג פי' התוס' התם גבי שלא אוכל נבילה ושחוטה דאיתא בהן בנבילה מסרחת משום גלוי דעת דפירש אבל בלא כולל אין נבילה מסרחת בכלל. מ"מ ק"ק גבי שלא אחרוש בחול וביו"ט למה ליה למימר כולל דיו"ט אגב חול כיון דזה

לחוד לא מהני דהא ליתיה בהן אלא מחמת כולל דעפר תיחוח דבא מחמת כולל דחול הו"ל למימר סתמא מיגו דחל עליו שבועה בהיתרא חל עליו בשל איסור נמי כדי לכלול נמי היתרא דעפר תיחוח דהוא עיקר גורם לה לשבועה זו שתחול דאל"כ לא חל הואיל וליתא בהן:

אבל לדידי אין צריך לזה דקושיא מעיקרא ליתא דעד כאן לא בעינן לאו והן אלא גבי שוגג ולקרבן דכתיב ביה להרע או להיטיב דהיינו לאו והן אבל במזיד ולמלקות לא בעינן לאו והן והתם במסכת שבועות כולי פירקין דשבועות שתים בשוגג ולקרבן מיירי והכא בשמעתין איירי במזיד ולמלקות והכי מוכח להדיא מפ"ג דשבועות (דף כ"ה) דפריך התם לשמואל דס"ל דמילתא דליתא בלהבא ולשעבר פטור מקרבן שבועה כמו מילתא דליתא בלאו והן מהא דתנן [לא אכלתי] היום ולא הנחתי תפילין היום חייב בשלמא לא אכלתי איתא בלא אוכל אלא לא הנחתי מי איתיה בלא אניח ומשני לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן ולא הנחתי למלקות וכיון דשמואל דמדמי להבא ולשעבר ללאו והן לקרבן אפ"ה במזיד לית לן בה ה"ה ללאו והן במזיד ולמלקות לכ"ע ל"צ וכן כתבו התוס' גופייהו להדיא שם באותו סוגיא דשלא אוכל נבילה ושחוטה וגבי שבועה שלא אוכל תאנים דלמלקות לא בעינן לאו והן ובחידושי למס' נדרים בסוגיא דמנין שנשבעים לקיים את המצוה כ"כ מזה יותר:

מיגו דחיילא עליה שבועה בחול. מה שפירש כאן ריב"ן דאשת איש ונעשה חמותו איסור מוסיף הוא דמעיקרא קיימא ליה בחנק והשתא קיימא ליה בסקילה וחמותו ונעשה א"א הוי איסור כולל דמיגו דחיילא אכ"ע באיסור א"א כללה נמי לדידיה לחייבו ב' ע"כ. דברים הפוכים אני רואה כאן דחמותו ונעשה א"א איסור מוסיף הוא כדאמרינן בהדיא בספ"ג דיבמות (דף ל"ב) ובסוף פ"ט דסנהדרין (דף פ"א) והיינו טעמא משום דכשהיתה אלמנה והיא חמותו לא היתה אסורה אלא לו ומותרת לכ"ע וכשנעשית א"א ניתוסף בה איסור לכ"ע ומיגו דשם אשת איש חייל אכ"ע חייל נמי אדידיה לאסרה עליו משום א"א והא דא"א ונעשה חמותו לאו איסור מוסיף הוא מטעמא דמעיקרא בחנק והשתא בסקילה דהא ס"ל לר' יוסי התם א"א ונעשה חמותו נידון בא"א אע"ג דמודה ר' יוסי באיסור מוסיף כדאמרינן התם:

בנזיר שמשון. פי' ריב"ן ע"י מלאך כו' שלמעלה הוא עוד פי' ואית דפרשי כו' ההיא שעתא ע"כ. ושתי הפי' אינם נכונים בעיני דודאי אדם יכול לקבל עליו ע"י עצמו נזירות שמשון אפי' שלא ע"י אביו או מלאך וכדתנן ברפ"ק דנזיר (דף ד') הריני כשמשון כבן מנוח כו' הרי זה נזיר שמשון ומותר לטמא למתים וכדתניא התם ר"י אומר נזיר שמשון

מותר לטמא למתים שכן מצינו בשמשון שנטמא ר"ש אומר האומר נזיר שמשון לא אמר כלום וש"מ דלר' יהודא האומר נז"ש חייל ובפ"ב דנזיר (דף י"ד) בעי רבא אמר הריני נזיר שמשון לאחר כ' יום ומעכשיו נזיר סתם מהו הכא לא אפשר לאיתשולי מי חיילא או לא ושמע מיני' דאדם מקבל עליו נז"ש בעצמו וליתא בשאלה. ומ"מ מה שהקשה על פי' שני לא קשה לי מידי דאיכא למימר הא דמשני מידי דאיתא בשאלה לא קתני היינו מידי דאיתא השתא בשאלה אבל בנזיר שמשון ע"י אביו ומת אביו אע"ג דבחיי אביו הוי בשאלה כיון דהשתא ליתיה בשאלה קתני אבל עדיפא מיניה הו"ל לאקשויי דע"כ אי אפשר לפרש נזיר שמשון נזיר מבטן ע"י אביו מדמחייב ליה תנא דידן ע"י חרישה זו משום שמונה לאוין אלא בגדול ובר עונשין מיירי והרי בספ"ד דנזיר (דף כ"ט) אמרינן לכ"ע דאין אדם מדיר את בנו בנזיר אלא עד שיביא שתי שערות ואפי' הזירו קודם לכן כשהגדיל פקע נזירותו כדמוכח התם בסוגיא גבי מעשה בר"ח שהדירו אביו בנזיר ועוד נזירותו של שמשון לאו ע"י אביו היתה דהא שם ברפ"ק דנזיר פריך אדר' שמעון דאמר האומר נזיר שמשון לא אמר כלום שלא מצינו בשמשון שיצא נזירות מפיו ושמשון לאו נזיר הוי והכתיב כי נזיר אלקים יהיה הנער מן הבטן וקס"ד שהמלאך צוה לאביו שיזרנו כשיולד והאב מדיר את בנו בנזיר ומשני התם מלאך הוא דקאמר כלומר ולא צוה לאביו להזירו:

דף כג:

ושאילת שלום. פי' ריב"ן דמותר לאדם לשאול בשלום חבירו בשם כגון ישים ד' עליך שלום ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה. לישנא אחרינא שאילת שלום בשם דחייב אדם לשאול בשלום חבירו בשם. ונ"ל דפי' א' עיקר דהא תנן בפ"ט דברכות (דף נ"ד) והתקינו שיהא אדם שואל את שלום חבירו בשם שנאמר והנה בועז בא וגו' ויאמר לקוצרים ד' עמכם ואומר ד' עמך גבור החיל ואומר אל תבוז כי זקנה אמך ואומר עת לעשות לד' הפרו תורתך ומדמביא לקרא דעת לעשות לד' ש"מ דסד"א דאסור לשאול בשם קמ"ל דעת לעשות לד' הפרו תורתך וכדפרש"י התם עת לעשות כו' פעמים שמבטלים ד"ת כדי לעשות לד' אף זה המתכוין לשאול בשלום חבירו זהו רצונו של מקום שנאמר בקש שלום ורדפהו מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור:

וכ"ת בועז הוא דעביד כו' ת"ש ד' עמך גבור החיל. קשה לי הא שם בפ"ט דברכות דמביא הני קראי שכתבתי בסמוך אמרינן בגמרא (דף ס"ג) מאי ואומר וכ"ת בועז מדעתיה דנפשיה קא עביד ת"ש ד' עמך וכ"ת מלאך הוא דקא"ל לגדעון פי' לבשרו שד' עמו

ולא לשאילת שלום נתכוין ת"ש אל תבוז כי זקנה אמך פרש"י אל תבוז את בועז לומר מדעתיה עשה אלא למוד מזקני ישראל כי יש לו על מי שיסמוך שנאמר עת לעשות לד' הרי דמקרא דה' עמך ליכא למילף דאסכימו ב"ד של מעלה על ש"ש דאיכא למימר מלאך הוא דקאמר ליה לבשרו שה' עמו אבל לא שאל בשלומו ועיקר שאילת שלום בשם דשרי נ"ל מבועז ואין לומר מדעתיה דנפשיה עביד דהא כתיב אל תבוז אלא למוד מזקני ישראל ואכתי מנ"ל דאסכימו ב"ד של מעלה על שאילת שלום ואע"ג דמקרא דאל תבוז ועת לעשות מוכח דכדין עבד אפ"ה אין לנו שהסכימו מלמעלה על ידו דא"כ נימא בכל תקנות שהסכימו בב"ד שלמעלה על ידם דודאי כל תקנתם כדין עבדו דהסכימו מלמעלה על ידם אלא ודאי לא אמרינן הכי אלא בהני תלת דקראי דרשינן שהסכימו מלמעלה ע"י ואכתי תקשה שאילת שלום מנין שהסכימו הא איכא למידחי כדדחינן מלאך הוא דקא"ל ואי משום קרא דאל תבוז הא האי קרא לאו מש"ש לחוד מיירי אלא כללא הוא אכל מילי דרבנן ותקנותיהן ואפ"ה לא אמרינן על הכל דהסכימו מלמעלה על ידם. ועוד דאי מקרא דאל תבוז נפקא ליה הא דהסכימו על ידם הו"ל לייתי בשמעתין לקרא דאל תבוז. ועוד אי מהא נפקא ליה הא דש"ש ה"נ המ"ל מהאי קרא מקרא מגילה והבאת מעשר ל"ל קרא דקימו וקבלו למקרא מגילה וקרא דהביאו את המעשר להבאת מעשר. ועוד ק"ל בשלמא גבי מקרא מגילה והבאת מעשר ניחא הא דקאמר עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה על ידם דלכתחלה עשו ותקנו למטה ולאחר זמן הסכימו מלמעלה ע"י אבל גבי שאילת שלום אין לומר שתיקנו למטה קודם ואח"כ הסכימו למעלה ע"י שהרי גדעון קדים לבועז כמה דורות דהא בפ' ה' דב"ב (דף צ"א) אמרינן אבצן זה בועז:

בעזהשי"ת סליק חדושי מסכת מכות